Сяргей Календа

ТРОХЛІТРОВАЯ ПРОЗА

Мінск / Логвінаў / 2012

УДК 821.161.3
ББК 84 (4Беи)
К17

Календа, С.
К17 Трохлітровая проза: проза / Сяргей Календа. — Мінск : І. П. Логвінаў, 2012. — 252 с.

ISBN 978-985-6991-80-9.

Новая кніга Сяргея Календы — трохлітровы слоік зь вельмі неаднароднай субстанцыяй. «Архітэктурныя апавяданьні» вабяць зазірнуць у дамы, што стаяць на вуліцах розных гарадоў, але з вокнаў якіх ліецца цьмянае сьвятло шэрай безвыходнасці. Аповесьць «Генэрацыя фанцікаў і фішак» забясьпечвае сеанс сьветлай пяшчотнай настальгіі для тых, чыё дзяцінства прыпала на пачатак 90-х. А ў апавяданьнях з разьдзелу «Скура зямлі» можна знайсьці і фірмовы «брудны рэалізм» Календы, і нават спробы антыўтопіі. Такім чынам, кніга напраўду выклікае размаітыя паўтоны пачуцьцяў.

УДК 821.161.3
ББК 84 (4Беи)

ISBN 978-985-6991-80-9

АРХІТЭКТУРНЫЯ АПАВЯДАНЬНІ

Цудоўнай і рознакаляровай В., якая заклала пачатак гэтаму праекту, падчас падарожжа вячэрняй электарацыяй у Смаргонь

ПАРТРЭТ АРХІТЭКТАРА

Карл намацаў у кішэні пінжака маленькую плястыкавую бутэлечку віскі «Рэд Лэйбл», якую набыў у крамцы «дзьюці-фры» ў аэрапорце «Мінск-2». Дастаўшы яе й адкруціўшы вечка, ён адразу спустошыў палову бутэлькі й адкусіў кавалачак бутэрброду — сыр зь сіняй цьвільлю й чорны хлеб з парасткамі пшаніцы, які яму прынесла сьцюардэса, шырока пасьміхаючыся й дадаткова пытаючыся пра напоі... «Apfelsaft, bitte»...

Ён архітэктар, ляціць у Нью-Ёрк, праз Франкфурт-на-Майне. Дарога мусіць быць доўгай, але цікавай, Карлу заўсёды падабаецца падарожнічаць, асабліва лётаць, гэты час ён бавіць за назіраньнем за аблокамі й зямлёю, падобнай на плед, пашыты з лапікаў... Беларусь, напрыклад, падаецца зялёным палатном... Эўропа дзеліцца на амаль роўныя ка-

рычневыя, зялёныя, шэрыя квадраты... Вада, а менавіта мора, вядома, усе адценьні сіняга, рэкі — вэны, возеры — блакітныя вочы.

За ўсё сваё жыцьцё, а яму ўжо споўнілася пяцьдзясят, архітэктар яшчэ ніводнага разу не наведваў ЗША, але нарэсьце ў яго зьявіўся вольны час сустрэцца зь сябрам, якога ён ня бачыў больш як пятнаццаць год... Ён ведае загадзя, што гэта ня будзе простым гасьцяваньнем, яго абавязкова заахвоцяць да якіх архітэктурных справаў, ці то дом дапамагчы пераўладкаваць, ці то летні дамок перабудаваць, але Карлу няцяжка, ён усё жыцьцё толькі гэтым і займаўся. Па маладосьці ненавідзеў, калі да яго зьярталіся сябры па справах, лічачы, што яны ім карыстаюцца, але потым, пасталеўшы, уцяміў, што займаецца справай, якая яму наканавана.

Архітэктар ляцеў у сваім звычайным адзеньні: мятая чорная кашуля ня першай сьвежасьці, ільняны чорны пінжак зь дзіркай на правым локці, старыя сінія джынсы, парваныя на каленях, сінія макасіны й гадзіньнік «Casio». Карл быў невысокага росту з крыху даўгімі напаўсівымі валасамі, раскудлачанымі ў розныя бакі, у яго быў даволі шырокі нос, на якім трымаліся тонкія акуляры бяз дужак, вусы напалову хавалі верхнюю губу, а пад ніжняй была доўгая барада, аточаная тыднёвым шчаціньнем... Перад ім ляжала кніга Гайнрыха Бёля, першы том поўнага збору твораў, ён толькі пачаў чытаць і яшчэ ня ведаў, што пабачыць у кнізе...

Карл ляцеў, пакінуўшы дома сям'ю, якая складалася з шасьці дзяцей, ужо амаль дарослых, толькі дзьве малодшыя дачкі былі яшчэ непаўнагадовымі... Чатыры сыны мелі ўжо сваё прыватнае жыцьцё, жытло і працу... Два старэйшыя, як і ён, працавалі архітэктарамі, але пакуль самастойна не вялі будоўлю, яны пачалі працаваць у кампаніі над праектам будоўлі комплексу хмарачосаў у Менску, што было модным апошнія пяць год... Жонка засталася ў майстэрні, яна рыхтавалася да выставы, гэта было незвычайным для яго, бо ўсё жыцьцё ён езьдзіў па сьвеце разам са сваёю каханаю, будаваў дамы, маляваў пляны забудовы, вонкавы каркас... і ня надта ахвотна прапаноўваў дызайн інтэр'ераў, а яна хадзіла ў музэі, малявала эцюды, выстаўлялася, дапамагала яму парадамі ў распрацоўцы інтэр'ераў...

Архітэктар па жыцьці быў даволі спакойным чалавекам, калі так можна сказаць увогуле пра чалавека, ён час ад часу быў узрушаны шалёнымі падзеямі, узьдзеяньнем алькаголю альбо гармонаў (у маладосьці)... У трыццаць год ён пачаў працаваць самастойна, да гэтага працаваў у групе архітэктараў над выкананьнем савецкіх плянаў, Дом зьездаў, тэатар ... ён, як толькі скончыў вучобу, адразу пачаў езьдзіць па савецкіх краінах і будаваць савецкую ідэалёгію, пакінуўшы бульбяныя вылазкі ва ўнівэрсітэцкіх часах...

Карлам яго назваў бацька, які на той час, калі ён нарадзіўся, займаў адметную пасаду ў аддзеле цэнзуры й ідэалёгіі, пісаў апавяданьні

ў стылі сацрэалізму, меў колькі дзяржпрэмій, але заставаўся закамплексаваным чалавекам... Карл, імя, якое адразу адсылала да Маркса, усёткі прыжылося ў сям'і, маці была нязгодная з выбарам, але яна мела мала шанцаў: сын мусіў быць альбо Карлам альбо Ўладленам.

Свой першы спраектаваны дом Карл пабудаваў (перабудаваў) пад Нясьвіжам, гэта было сямейнае лецішча... гэтым лецішчам ён ганарыцца й цяпер...

Бацька архітэктара прарочыў яму актыўную савецкую дзейнасьць і нават намагаўся гэтаму паспрыяць, але, як пісала ў свой час французская пісьменьніца Дэльфіна дэ Жырардэн, інстынкт — гэта нос мозгу, і Карлу шмат у чым па жыцьці дапамагалі пахі. Ён з падлеткавага ўзросту, стоячы перад домам, адчуў пах цэглы й захапіўся тым, як, якім чынам узводзяцца такія высокія й моцныя будынкі. І, калі ў бацькі пабачыў фотакарткі варожага Нью-Ёрку, спрэс забудаванага, ён зразумеў, што ўсё жыцьцё прысьвеціць менавіта архітэктуры, інстынкт яго не падвёў, але з бацькам выйшла цяжка, ён амаль да труны ганьбіў яго за тое, што ня слухаўся.

Бацькі звычайна разважалі пра выхаваньне свайго Карла так: трэба на яго ўзьдзейнічаць па прынцыпе пугі й перніка, але яны не ўлічылі той факт, што калі такім чынам гадаваць дзіця, яно можа апынуцца наўпрост тоўстым і пабітым... Карл, колькі помніць сваё дзяцінства, звычайна бегаў з пабітай папругаю сракаю, зь сінякамі на руках і на-

гах ад супраціву бацькоўскаму пакараньню, і аднačасова ён таўсьцеў, бо яго закармлівалі салодкім, асабліва чакаляднымі цукеркамі...

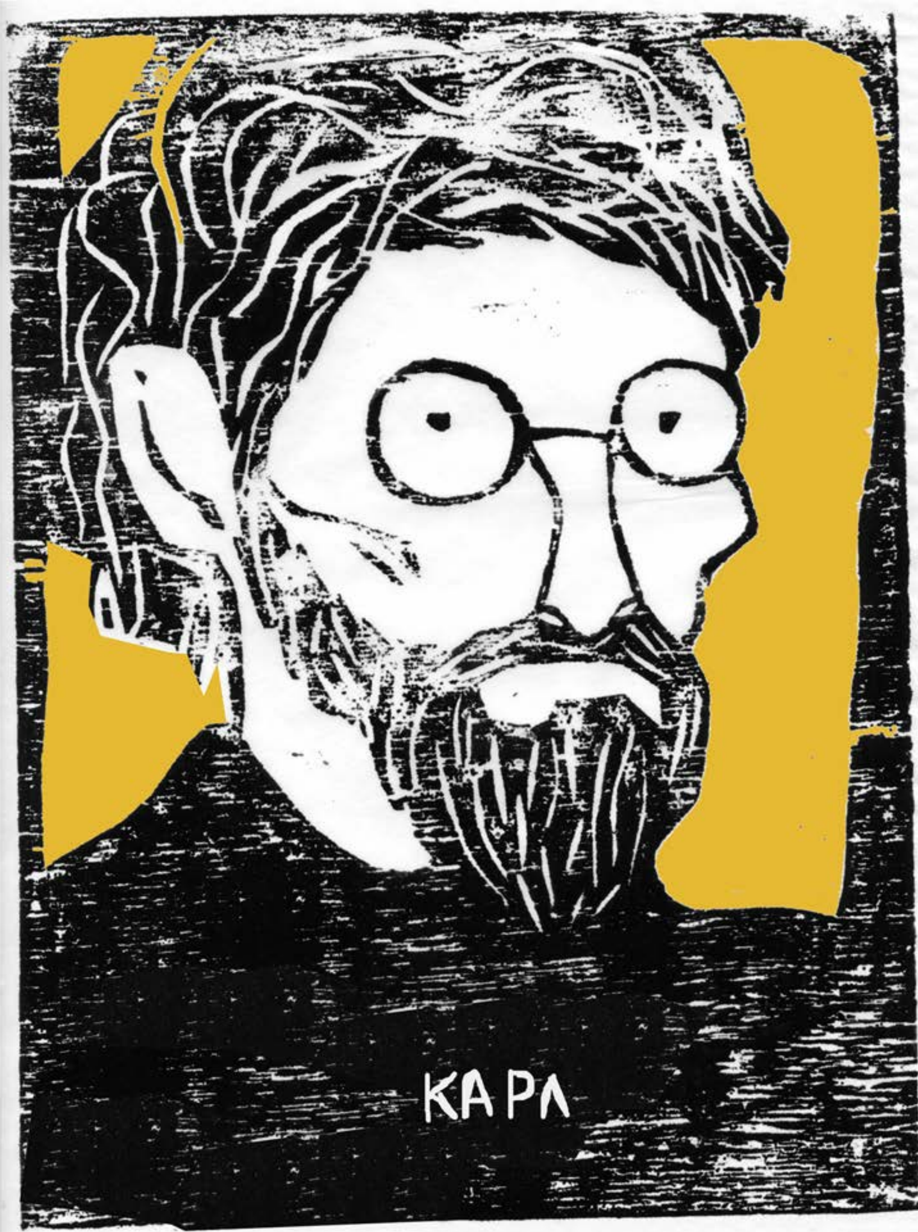
Цяпер ён сталы архітэктар, ягоны бацька даўно забыты, але і Карл таксама, так бы мовіць, забыты, альбо не прызнаны сваёй краінаю, бо не йдзе на супрацоўніцтва з уладаю й не будуе па яе замове новасацыялістычныя манумэнтальныя гмахі, кшталту палацу рэспублікі альбо нацыянальнай бібліятэкі, якая, па рэйтынгах архітэктурных і падарожных міжнародных часопісаў уваходзіць у сьпіс дзесяці найгоршых сучасных архітэктурных будынкаў сьвету... Ён часта ўспамінае словы сваёй бабулі: «Ніхто так ня ўмее жыць, як ня ўмеем мы»... так, сапраўды ніхто... Карл лічыць, што на дадзены момант ня самыя лепшыя часы для творчасьці, ды трэба штосьці рабіць цяпер, каб спрыяльныя часы насталі, але пакуль самае апошняе месца тут, у краіне, адводзіцца менавіта творчай дзейнасьці, ня лічачы, вядома, замежнікаў, якія ў Менску ўвасабляюць неверагодныя праекты, кшталту тых, на якім працуюць два ягоныя сыны... тут большасьці беларусаў лацьвей працаваць на заводзе, у бытавым абслугоўваньні, дзейнічаць праз фізычную моц і ані кроплі інтэлектуальнай дзейнасьці, яна занадта шкодная.

Творчасьць, якая там творчасьць у наш час, за намаганьні плоцяць мала, вядома, калі гэта толькі не прыватныя замовы на якісь катэдж для бізнэсоўца, але Карл амаль ніколі не прымаў такія замовы — спаскудзяць увесь праект

замоўшчыкі, бо, як вядома, усе лічаць сябе разумнейшымі нават за прафэсіяналаў, дый потым, ён проста не трываў гэтыя аднолькавыя бізнэсоўскія густы — дом каб вялікі, стандартны, каб там гараж на пяць машын, дах звычайны, але вось каб унутры італійскі дызайн.

Карл удала прадаваў аўтарскія праекты дамоў, збольшага ён не прысутнічаў пры пабудове, але меў прамое значэньне да працэсу праз ідэальна распрацаваны плян... Дамоў, пры ўзьвядзеньні якіх ён сам прысутнічаў і за якімі сачыў, было толькі пяць, гэта калі не лічыць лецішча і колькі дробных праектаў у кампаніях... І, bona fide, сапраўды пабудаванымі ягонымі ўласнымі рукамі сам Карл лічыць толькі тры дамы разам зь лецішчам... Большасьць дамоў, захавалі ягоны ўнутураны настрой і выглядалі неяк задуменна, крыху самотна, але ўсе, хто жыў у іх, жылі павольна й шчасьліва, акрамя нейкіх выключэньняў, якія адразу станавіліся адметнымі й выходзілі па-за межы гармоніі, і іхным падзеям тужлівым быццам не было канца, але мы ведаем, што ўсё мае свой пачатак і свой канец пад гэтым сонцам, і часта заканчвацца штосьці мусіць толькі па нашых суб'ектыўных меркаваньнях, толькі праз нашае бачаньне пэўнай праблемы, сытуацыі, абставінаў…

Усе -наццаць дамоў Карла пабудаваныя не ў Беларусі, але за мяжою, бо там архітэктар мае свабоду й аблегчаную бюракратыю... толькі свабоднае лецішча пад Нясьвіжам — вось адзінаая рэч, якую ён сапраўды вольна й па-

KAPA

свойму зрабіў на гэтай зямлі, цяпер пад гэты мадэрнісцкі палац мясцовыя водзяць сваіх дзяўчат, жлукцяць каля яго, а то, дзіва адным словам... Гасьцей з суседніх вёсак клічуць, самаго архітэктара за вочы завуць Радзівілам.

Будаваць дом на лецішчы пачаў яшчэ бацька Карла, зямлю пад Нясьвіжам, ну амаль «пад» — вуліца Зялёная, 4 — сям'я называла «асабняком», але на ёй нічога не было акрамя таго, што завезьлі будаўнікі... Савецкія стандарты — дом мусіў быць з вэрандаю, двума паверхамі й альтанкаю побач, нічога звыш, усё сьціпла — агульны з суседзямі калодзеж, колькі сьцежак да дому, агульны яблыневы сад... Суседзямі на той час была сям'я аднаго з партыйцаў, які працаваў у Міністэрстве адукацыі, але ў дзевяностых зямлю разам з дамком выкупіў нейкі прадпрымальнік і, адбудаваўшы чатырохпавярховы гмах, абнёс яго высокім плотам, захапіўшы зямлю ад лецішча Карла, але той не спрачаўся, пасьля сьмерці бацькі яму не карцела лезьці са спрэчкамі да новых суседзяў, ён сумаваў і быў на мяжы глыбокай дэпрэсіі.

Галоўнымі мэтамі таго, што Карл пачаў перабудоўваць дом, былі: збор вопыту, вучоба на архітэктара й намаганьні зьнішчыць савецкую памяць...

Доўга, марудна, але дом набываў новыя рысы, Карл ня мог працаваць больш хуткімі тэмпамі праз тое, што кошты на ўсё неверагодна скакалі...

Калі нарэсьце зь лецішчам больш-менш было зразумела, пачалі працаваць камін і

ацяпленьне, праз колькі год дом у палон на восеньскія й зімовыя месяцы захапілі старэйшыя сыны, возячы сваіх сяброўак і сяброў то на рыбную лоўлю, то на катаньне на лыжах...

Апошняе, да чаго ён дакранаўся ў Менску — рэстарацыя...

Па дзяржаўнай замове закінутую кавярню-сталоўку, у якой абедаў яшчэ Якуб Колас, працуючы на савецкую ўладу, па вуліцы Інтэрнацыянальнай пачалі рэстаўраваць пад дарагую рэстарацыю з ільвамі па баках каля ўваходу, з суцэльным празрыстым шклом на вокнах, празь якія цалкам былі бачныя пакоі кухараў, што, дзе й як яны гатуюць, гэта было неверагодна: большасьць менчукоў ня мела грошай, каб там есьці, але на бясплатнае відовішча была ахвочая, а то, ня кожны дзень ёсьць магчымасьць пабачыць, як найвыбітныя замежныя кухары гатуюць далікатэсы... На ўласныя вочы яны маглі ўпэўніцца ў магічным майстэрстве, калі з патэльняў шухаў вагонь да столі, белае віно лілося ў рондалі... й ніхто, як гэта было прынята пляткарыць пра таннае грамадскае харчаваньне, у ежу не пляваў й не смаркаўся.

Цуд, дзіва, насупраць крамы й пляцоўкі байкераў паўстала адрэстаўраваная рэстарацыя, якая імгненна апынулася мараю васьмідзесяці адсоткаў мінчукоў... Потым краму й байкераў зьнеслі й пабудавалі на гэтым месцы пяцізоркавы гатэль... І тады рэстарацыя праз парк з-пад ілба зазірала ў вокны першага паверха гатэля, які мужна ўзвышаўся й меў абыякавы выгляд...

Рэстарацыя была першым й адзіным замоўленым праектам, які зьдзейсьніў Карл на пару зь сябрам, больш ён ніколі не імкнуўся працаваць у Менску й на пару зь кімсьці — гэтыя падзелы працы, грошы, дакуманты... Куды лягчэй было прадаваць свае гатовыя праекты за мяжу, тым болей, два зь іх у яго набылі амаль адразу, як толькі ён вырашыў пачаць новае жыцьцё... Першая сур'ёзная замова на будоўлю зьявілася праз украінскага сябра, архітэктар мусіў спраектаваць трохпавярховы дом для аднаго прадпрымальніка ў Львове, ішоў дзевяноста другі год, перабудова скончылася, штосьці новае варушылася, што — пакуль было невядома, але менавіта на гэтай мяжы, ад гэтай яскравай кропкі Карл пачаў самастойнае жыцьцё... Тэрмінова былі патрэбныя грошы, якія з кожным тыднем ператвараліся ў танныя каляровыя паперкі... старэйшы сын пайшоў у першую клясу...

Камандзір экіпажу прамовіў прыемным голасам, што самалёт ляціць на вышыні дзесяць тысяч мэтраў і пачынае зьніжэньне, тэмпэратура паветра пяць градусаў па Цэльсію... Пілёт прадубляваў вышэйсказанае коратка па-ангельску з моцным акцэнтам, пажадаў усяго найлепшага й падзякаваў, напрыканцы разьвітаўшыся крыху скамечана, зажаваўшы апошнія літары...

Карл мусіць перасесьці на трансатлянтычны рэйс і чатырнаццаць гадзін прабавіць у шматпавярховым Эйрбасе...

ВУЛІЦЯ ЛЕСЯ КУРБАСА

Ляксей выкупіў суседні дом каля тэатру імя Леся Курбаса ў Львове... Яго сябра Стас часта любіў казаць, што Львів — гэта горад, дзе выдатна нарадзіцца, сталець, а потым зьехаць, зрабіць кар'еру й вярнуцца старым і з грашыма, каб дажыць і памерці, тут усе жыхары — людзі-коткі, яны не пасьпяваюць сачыць, як хутка ляціць час, таму што спаць котка можа да васямнаццаці гадзін у дзень... Лембэрг, казачны Львів, ён такі самабытны й патрыятычны, такі не падобны да астатняй Украіны, звычайна, як трапляеш у гэты горад, адразу зьяўляецца адчуваньне, што гэта Прага, Вюрцбург, але ня Львів, гэта Аўстрыя, Вугоршчына, але ня Ўкраіна, занадта вялікі кантраст існуе ў краіне, якая мае свой дзіўны Данецк і абрусеўшы Крым.

Ляксей удала пераканаў сябра — зрабіў тут кар'еру ў галіне крамніц хуткага харчаваньня й пераехаў з ускрайку Львова ў цэнтар...

Дом на Курбаса звонку быў пакрыты бліскучай бэжавай пліткаю, гаўбцы мелі чаканку, дах быў пакаты й выглядаў надта старым... Знутры Карл тры паверхі перапрацаваў да непазнавальнасьці: амаль паўсюль пакоі пазбавіў дзьвярэй, праходы пашырыў, зьнёс колькі сьцен, каб прасторы хапала на вялікія паседжаньні, сустрэчы, каб утульнасьць ствералася менавіта за кошт колькасьці людзей, бо Ляксей быў адным з тых, безь каго ня ладзяць вясельлі й юбілеі — ён быў шчыры, вясёлы, гаманлівы й сяброўскі, і гэтага ўжо было дастаткова, каб пераканаць Карла рабіць менавіта тое, што атрымалася.

Ляксей меў сям'ю, да якой кожны вечар прыходзіў цалкам іншым чалавекам, скрушным, незадаволеным, самотным, сумным... Ён зарана ажаніўся, зарана страціў каханьне, зарана пасталеў, зарана стаў бацькам, зарана разгарнуў бізнэс... Ён заўсёды хаваўся за паняцьцем «зарана», гэта здымала пэўную адказнасьць...

— Я ненавіджу цябе! — гарлапаніла Юля. — Ты мяккацелы яблан! Ты нат не мужчына, ты ануча, гаўно бяз палкі, пайшоў адсюль вон! — Такія нэрвовыя крыкі на Ляксея ад яго жонкі ўжо даўно пératварыліся ў штосьці звыклае, традыцыйнае... Яны жывуць разам ужо дзесяць год... Дачка сёньня ў ягонай маці, таму мінакі й наведнікі тэатру вечарам зноў чулі з расчыненых наросхрыст фортак альбо гаўбца лаянку... Ён з гэтым даўно звыкся, яго жонка часта была чымсьці незадаволеная, ён таксама... Ляксей быў

пасьпяховым бізнэсоўцам, але жанчыны, як толькі пачыналі адчуваць сваю ўладу над ім, шалелі й ператвараліся ў страшэнных курваў... Юля ўсчыніла чарговую сварку праз тое, што ён ня хоча набываць ёй новае паліто, бо старое ўжо сапраўды — старое... але «сапраўдная» праблема хутчэй была ў тым, што яму прыйшла нейкая невядомая смс і тое, што ён нібыта забыўся на сёньняшнюю сьвяточную вячэру...

Ідзі ты ў дупу, сьлюнцяй, я ненавіджу цябе... ён маўчыць... нясьпешна ўстае з-за стала і, спусьціўшыся на першы паверх, адчыняе шафу, адкопвае з нагрувашчанай купы вопраткі вялікі пакунак, бярэ яго й падымаецца па закручанай спружынаю лесьвіцы наверх, кладзе перад расчырванелай Юляй, якая цяжка дыхае й махае ў розныя бакі рукамі... Праходзіць далей на гаўбец, дастае пісталет Pistole M вытворчасьці ГДР па вэрсіі пісталета Макарава, накіроўвае дула ў правую скроню й страляе...

Рэха громам пранеслася па цэнтры Львова й вярнулася назад, страсянуўшы вокны й уключыўшы сігналізацыі ў машынах... Юля ўжо бегла на гаўбец, у вачах чыталіся разгубленасьць, жах, крыўда, злосьць... Яна пасьпела крыху разгарнуць пакунак, што ён прынёс, і з ягозьвісла крысо жаданага паліто...

Ляксей не ва ўсім быў удалым бізнэсоўцам... Большая частка грошай і да гэтага часу ляжыць на замарожаным рахунку ў адным невялічкім аўстрыйскім банку... зь ім разьвітацца прыйшлі толькі Стас й ягоныя рабочыя, дачка была ў бабулі, маці сказала ёй, што бацька зьехаў у камандзіроўку.

ULICA ROWNA

Анджэй сядзеў на ганку пабудаванага дома, сёньня будаўнікі здалі працу... Наперадзе яшчэ было шмат дэталёвых дапрацовак, але збольшага справа была выкананаю. Ён сядзеў і смачна паліў, удыхаючы дым усімі лёгкімі, затрымліваючы яго ўнутры, перакотваючы ў роце, праглынаючы й выпускаючы маленькімі порцыямі, побач сядзела яго жонка й зачаравана сачыла за працэсам, сама яна ніколі не паліла, толькі некалькі разоў канаплю праз бонг, але гэта было, як ёй падавалася, цалкам іншым у адрозьненьне ад таго, як паліў яе муж... Ёй падавалася, што ён ведаў нейкі дзіўны таямнічы прыём, што ён калісьці даведаўся пра штосьці сакральнае ў самім мэтадзе курэньня й на дадзены час атрымліваў ад гэтага асалоду...

Вакол ганка бегаў сабака невядомай пароды, але вельмі прыгожы, далікатны й разум-

ны, ён насіўся, брахаў, і Анджэй ледзь пасьпяваў сачыць за ягонымі крутымі паваротамі... Вось ён нарэсьце спыніўся, паглядзеў на гаспадароў, высалапіў язык, забрахаў яшчэ раз, лёг долу й, рэзка падскочыўшы, пачаў кружляць па зашмальцаваным будаўнікамі газоне.

Дом па вуліцы Ровна быў звычайным для польскай архітэктуры і амаль нічым не адрозьніваўся ад іншых дамоў Беластоку, пакуль Анджэй не набыў у сваяка Карла новы плян забудовы й яны разам не распрацавалі яго як звонку, так і знутры... Гэта было шыкоўна, Анджэй упершыню меў сваю маёмасьць, бо, калі б не нямецкі калекцыянэр, які набыў ажно восем буйных карцін, ён так бы й здымаў жытло непадалёк ад цэнтру, адкладаючы грошы, каб плаціць кожны месяц за майстэрню й кватэру... Жонка Сьняжана працавала адміністратаркаю ў салёне прыгажосьці, і яе заробка хапала на ежу й транспарт... Дзяцей яны не плянавалі, сабака жэр за дваіх дарослых... але жыцьцё крута зьмянілася... й цяпер Анджэй быў настроены не спыняцца на гэтым, працаваць яшчэ болей... і каб дзяцей нарадзіць...

У Беласток ён пераехаў пятнаццаць год таму з Брэсту й пасьпеў за гэты час атрымаць польскае грамадзянства, зладзіць пяць салавыставаў і паўдзельнічаць у дзясятку агульных выставаў, у тым ліку і ў беларуска-нямецкім праекце «ДАХ» у Бэрлінскім Тахелесе, пакуль ён існаваў... Пра яго творчасьць часта пісалі, што ён нібыта пасьлядоўнік Бэк-

сінськага, але сам ён ад гэтага адмаўляўся і ўвогуле лічыў усіх, хто піша дасьледчыя артыкулы па мастацтве, дурнямі...

Сьняжана, якая больш ужо не сачыла за тым, як дыміць Анджэй, паднялася зь прыступкі на ганку, далонямі атрэсла пыл з джынсаў на азадку, абцерла па звычцы швэдар на жываце й выправілася ў пакой, крыкнуўшы ўжо з дому: «Андрэй, табе каву варыць патурэцку альбо заліць кіпнем?!». Яе крык быў настолькі гучным і недарэчным у прасторы, якая амаль не варушылася, застыўшы ў акце разважаньня, што Анджэй не адразу ўцяміў, што ад яго хочуць, скалануўшыся, спужаўшыся, сумеўшыся, ён кінуў у самаробную попельніцу (бляшанка з-пад кавы Нэскафэ) недапалак, крыху павярнуўшы ў правы бок галаву з жаданьнем гучна крыкнуць Сьняжане, якую каву яму гатаваць, як раптам, адкрыўшы ўжо рот, спыніўся... Ён паглядзеў на свайго сабаку, які, патурбаваны крыкам з дому, сядзеў на задніх лапах, варочаючы галавой то ў бок Анджэя, то ў напаўцёмную прастору калідора за яго сьпінаю, не разумеючы, што адбываецца...

«Ня ведаю, якім магічным чынам, але па жыцьці мне трапляюцца адны Сьняжаны, я ня супраць гэтага выдатнага сьнежнага імя, але ўсе яны татальна дурныя, прычым гэта пачынае праглядацца толькі праз пэўны час» — прамовіў Анджэй свайму сабаку. Толькі апошняя Сьняжана, зь якой ён жыве ўжо дзесяць год, адметна вылучаецца па розуме сярод ас-

татніх, але пасьля шлюбу ён заўважыў дзіўную рысу: яна была схаванаю дурніцаю, і гэта праяўлялася, толькі калі ў яго быў файны настрой, яна мела талент імгненна сапсаваць яго чарговым выбрыкам, спаскудзіць яму душу яшчэ адным папрокам альбо нават ненаўмысна проста пракрычаць з кухні пра каву...

Анджэй, абурыўшыся, перасыпаючы ў роце з боку ў бок розныя мацюгальныя словы, устаў і накіраваўся да Сьняжаны, а сабака, стаўшы на ўсе чатыры лапы, як ашалелы, пабег за ім, намагаючыся першым заскочыць у дом.

ŽALGIRIO GATVĖ

На падваконьні стаялі плястыкавыя ёмістасьці, выразаныя зь літровых бутэлек содавых напояў... Ёмістасьці былі запоўненыя зямлёю, якая была на паверхні абсыпаная маленькімі парасткамі таматаў й перцу... Хутка ўся гэтая зяляніна мусіла пераехаць на лецішча ў парнік... На падваконьні грэлася чорная котка, сонейка блішчэла на ейнай поўсьці, яна ціхенька вуркатала... Па-над коткаю вісела зялёная фіранка, зь левага боку крыху пасунутая ў бок, бо тут зручней было сядзець на зэдліку й глядзець у вакно, а таксама даглядаць зялёныя парасткі.

Дом у Вільнюсе па вуліцы Жальгіро быў вельмі стары, двухпавярховы, да рэканструкцыі — драўляны й чорны, паедзены тэрмітамі, але цяпер ён меў колер чырвонага дрэва й шыферны дах быў цалкам заменены на файную карычневую чарапіцу... Кардыналь-

на зьмяніўся ў доме другі паверх, было прыбудавана і новае памяшканьне для летніх абедаў і вячэраў... Прыватны сэктар на гэтай вуліцы быў вельмі малы і з кожным годам памяншаўся...

Котка на падваконьні прачнулася, пацягнулася, скокнула долу й праз сэкунду была ўжо на каленях гаспадыні, якая, здавалася, спала ў фатэлі перад тэлевізарам... Пульт ляжаў на падлозе, з правага боку ад фатэля, але на некаторай адлегласьці, нібыта зваліўся ня ў той момант, калі жанчына заснула, але калі яна выцягнула руку, каб пераключыць канал...

Котка на каленях гаспадыні пачала лашчыца да грудзей, выцягваючыся й дакранаючыся пыскаю да шыі, яна прасіла есьці...

Раптам, амаль адначасова, зазванілі хатні тэлефон і мабілка... Хатні званіў незвычайна напружана ў ранішняй цішыні доўгімі гудкамі, якія захраснулі недзе паміж ля і сі бэмолямі другой актавы... Мабілка грала свой стандартны бахаўскі рынгтон кампаніі Нокіа...

Пакой быў відавочна дагледжаны й чысты, пылу амаль нідзе не было, шпалеры былі італійскімі, бэжавымі, новымі, паклеенымі два тыдні таму... Увогуле ня толькі гэты пакой, увесь дом быў зусім нядаўна перабудаваны, адрамантаваны й яшчэ пасьпеў захаваць пах клею, фарбы й тынкоўкі... Падлога паўсюль была засланая цёмна-сінім пакрыцьцём, якое надта хутка назапашвала сьмецьце, але было прыгожым й захоўвала

падлогу цёплаю... Гаспадыня дома хацела доўга адпачываць фізычна й маральна ад праблем уладкаваньня жытла, таму амаль за год перарабіла яго, пачынаючы ад самага падмурку... Яна спадзявалася, што ў будучыні ўнукі будуць жыць тут, і ім таксама не спатрэбіцца капрамонт.

У галоўным пакоі, які выконваў ролю залі й кухні, было ціха й пуста, сонца траплялa сюды толькі з аднаго боку, далей ішлі прыбіральня й ванны пакой, каморка, лесьвіца ўніз у склеп і ўверх да другога паверха й спальных пакояў, у адным зь якіх месьціўся набор з двух чырвоных фатэляў, пуфіка для ног і канапы, каля якой стаяў журнальны столік з сухімі галінкамі ў вазе... Тут было адно вакно, але вялікае, яно выходзіла на сонечны бок вуліцы Жальгіро, па якой ужо праехалі ранішнія машыны, й коркаў не было... Тэлевізар паказваў ранішні сэрыял для хатніх гаспадыняў, якія пасьпелі выправіць на працу мужчын і ў школу дзяцей, падрыхтаваліся да абеду (то бок склалі плян мэню й паклалі на талерку размарожвацца мяса) і цяпер мелі гадзінку на адпачынак... Гаспадыня не любіла гэты сэрыял і часта замест яго глядзела што-небудзь дакумэнтальнае, мужа ў яе не было, а дзеці ўжо даўно зь ёю не жылі, таму яна раніцу выдаткоўвала толькі для сябе: звычайна прачыналася а дзявятай, запарвала зялёную гарбату, адкрывала ёгурт, дастaвала «Кіцікэт» для коткі й сядала глядзець тэлевізар, а потым ужо перамяшчалася да

вакна, пасоўвала ўбок фіранку, уладкоўвалася на зэдліку, глядзела на свае парасткі таматаў, разважала, лашчыла котку... Яна забывалася на ўсё й сачыла за мінакамі на вуліцы... Потым раптам успамінала, што а першай пачынаецца яе любімая перадача й вярталася ў фатэль.

Хатні тэлефон ізноў прачнуўся, ён нібыта ірваў на часткі нерухомасьць паветра ў гэтым доме... было ўжо каля трох... котка не разумела, чаму гаспадыня да гэтага часу не гатуе звычайны абед, а сядзіць у фатэлі, нават не варухнецца.

На плоце вісела паштовая скрынка з ранішняю газэтаю.

AM HORN

Дом на Ам Хорн у Ваймары ўзвышаўся на ўзгорку па-над ракой Ільм... Быў пачатак вясны, таму рака была разьлілася амаль утрая шырэй і лізала прыступкі садовага дома Гётэ...

Дом на Ам Хорн быў цалкам перабудаваны зь першага паверху й зьнешне пазбаўлены дэкору, толькі чыстыя, выкшталцоныя гэамэтрычныя формы, ніякага эклектызму, усё звышпростае й стыльнае — вокны на ўсю сьцяну, плоскі дах, сьцены звонку амаль сьлізкія і бліскучыя, чорныя зь сінім адлівам... Ад былога дому, у якім жыла старая фатографка, нічога не засталося, толькі перад уездам у двор захавалася скульптура агаленай жанчыны, якая напаўляжыць на амаль не апрацаваным кавалку мармура, набытым яшчэ ў пяцідзясятых.

З гаража выехаў спартовы Мэрсэдэс, за стырном сядзеў Ціль, побач зь ім ягоны бацька Томас, яны маўчалі, на задніх сядзеньнях ляжалі дзьве торбы са спартовым адзеньнем, бутэлькамі з вадою й красоўкамі, ручніком, наборам касмэтыкі... Здавалася б, звычайны Мэрсэдэс, звычайныя людзі, звычайны дзень, звычайная зямля Цюрынгія, але толькі Томас, які моўчкі сядзеў, быў сумны і ягоны позірк адсутнічаў, ён нават ня спрабаваў зачапіцца за прадметы... Ён быў у чорным паліто, якое звычайна апранаў на працу ў офіс, калі сядаў за стырно свайго Мэрсэдэса клясы С й выяжджаў на Йена алею... Цяпер усё зьмянілася, ён сядзеў пасажырам побач з сынам, бяз правай рукі, зь дзьвюма спробамі суіцыду праз атручваньне, годам лячэньня ў псыхааналітыка, годам хатняга лячэньня, бізнэс прададзены, ён не ўсьміхаўся ўжо чатырыста трыццаць два дні...

Дом, які саграваў раней ня толькі сваім дызайнам але й сям'ёю, цяпер падаваўся чужым, адасобленым, сын больш ня радаваў, жонка здавалася пабітаю, напэўна, даўно ўжо завяла палюбоўніка, хаця наўрад ці, увесь час яна сядзіць дома, разам зь ім... Ам Хорн раней было месцам шчасьця й бесклапотнасьці, за два крокі ад дому велізарны парк з ракою Ільм, рымскі дом й садовы дом Гётэ, дарога па алеі да замку Бэльвэдэр, сьцяжынкі да Обэрваймара, і адначасова Ам Хорн — гэта амаль цэнтар, дзе Палац, Гандлёвая плошча, Ратхаўз, Кірхі, Кнайпы... усё гэта, усё спрэс

цяпер аточана безвыходнасьцю... Яны едуць у фітнэс-клюб, нічога больш файнага на сёньня сын і жонка не прыдумалі, пасьля цыркаў, тэатраў, кіно, крамаў, бараў, паркаў, рыбнай лоўлі, ровараў, фітнэс-клюб быў апошнім выйсьцем... Ён, Томас, такі моцны й пасьпяховы чалавек, сам ня верыў у тое, што зь ім адбылося, сам не даваў веры свайму стаўленьню да жыцьця праз трагедыю, ён ніколі не чакаў такога, каб без рукі яму стала так цяжка й самотна, так невыносна, па-інвалідску гідка, ён часта чуў і чытаў пра выдатных моцных людзей, якія змагаліся з ракам гадамі, гублялі палову цела й працягвалі жыць, ня толькі выкарасквaліся, але дзейнічалі, супрацоўнічалі з новымі тэхналёгіямі й займаліся спортам, праграмаваньнем, творчасьцю. Яму, наадварот, нічога не патрэбна, кожную раніцу, як ён прачынаўся, высьвятляў, што цяпер без рукі... Кожную кепскую раніцу альбо вечар кульця балела й шалёна хацелася сьціснуць кулак, якога не існавала...

Татку, татку, ты так зьмерзьнеш, давай выходзь з-пад душу...

Томас не прыкмеціў таго, што занятак быў скончаны, таго, як ён разам з сынам сышоў зь бегавой дарожкі, накруціўшы сорак кілямэтраў зь пераменным тэмпам, не прыкмеціў таго, як сын дапамагаў яму распранацца, як цёр мачалкай яму сьпіну ў душавой... Ён нічога не прыкмеціў, толькі стаяў і глядзеў на

свае голыя пальцы на нагах, варушыў імі, сачыў за тым, як сьцякае зь цела вада... Мужчыны пасьля заняткаў праходзілі ў душавую паўзь яго, павернутага да іх сьпінаю, яны праз сэкунду заўважалі адсутнасьць правай рукі, на імгненьне затрымліваліся позіркам на чырвонай кульце, якая варушылася пад самым плячом, уздрыгвалі й сьпяшаліся хутчэй прайсьці, і кожнаму было няёмка за тое, што ён заўважыў у чалавека адсутнасьць рукі, ім было няёмка, за тое, што ў іх ёсьць абедзьве... Ціль працягваў зваць бацьку зьбірацца дадому, час паступова запавольваўся, зьнікаў, і заставалася толькі балючая самота, пачуцьцё несправядлівасьці.

ULICE JIČINSKA

Жыцьцё сапраўды само па сабе кароткае, калі яго выдаткоўваць на нішто... Гэта Чэслаў ведаў з самага нараджэньня, разьмеркаваны пасьля сьмерці маці ў дзіцячы дом непадалёк ад Альшанскіх могілак у Празе...

Ён спрабаваў падаўжаць жыцьцё, захапляючыся навакольлем, прыдумляючы для сябе новыя хобі й гульні... Ягоная выхавацелька ўсяляк заахвочвала салодкім, але Чэслаў паставіў сабе за мэту стаць доктарам, ён хацеў выратоўваць людзей.

Чэслаў вырас, атрымаў адукацыю, узяў крэдыт, набыў дом з рамонтам пад тымі ж самымі Альшанскімі могілкамі, толькі цяпер зь іншага боку, на вуліцы Жычыньска, стаў трыццацігадовым доктарам з жонкаю-мэдсястрою й сынам, ператварыўся ў пасьпяховага мужчыну, які любіў піва, камэдыі, пятнічныя п'янкі зь сябрамі й сваю сям'ю, а такса-

ма хобі — склейваньне мадэляў самалёцікаў, якія пасьля вешаліся пад стольлю й павольна варушыліся ад скразьнякоў...

Ён замяняў неіснаваньне й разгубленасьць у сьвеце чымсьці матэрыяльным, ён ня надта верыў у духоўныя каштоўнасьці, сіроцкае жыцьцё да гэтага прызвычаіла, але матэрыяльныя багацьці ён лічыў найістотнейшымі ў жыцьцы і старанна назапашваў — новы Лэнд Ровэр, новая Аўдзі для жонкі, дом у крэдыт, дзьве працы ў дзьвюх розных больніцах, прыватныя кансультацыі дома, мэбля ІКЕА, новая падлога з падагрэвам, новае лецішча з тэнісным кортам, два рахункі ў розных банках, сяброўства, якое перарасло ў назапашваньне знаёмых, на ўсялякі выпадак набытыя дваццаць скрынак рысьлінгу, дзесяць скрыняў віскі, пяць новых чорных гарнітураў, два паліто, тры футры для жонкі, тры новыя сьпінінгі, два шырокафарматных тэлевізары, тры блэндары, запакаваныя, дзьве лядоўні, маразільная камэра з трыма вялікім аддзеламі, матацыкал...

Чэслаў да дваццаці год амаль нічога ня меў, але мэтанакіравана імкнуўся да ўсяго... Вучыўся як ашалелы, падчас вучобы працаваў асыстэнтам на апэрацыях... займаўся спортам, гуляў у карты на грошы, выйгравай-прайграваў, чытаў шмат, пісаў шмат, вучыўся маляваць, заводзіў дзясяткі хобі...

Аднойчы, калі ён увечары ў добрым настроі вяртаўся дадому, праяжджаючы з пра-

вага боку могілкі й паварочваючы на сваю вуліцу, раптам апынуўся аточаны сьцяною з дыму, які быў нібыта шчыльны туман... Ён праехаў яшчэ колькі мэтраў і спыніўся, выйшаў з машыны, амаль навобмацак пайшоў наперад, мінаючы іншыя машыны, якія зьнерухомлена стаялі на дарозе... Паступова дым раствараўся, і потым праз сьлёзы ён здолеў разгледзець, што дым ішоў ад буйнога папялішча на месцы ягонага дому...

Чэслаў пабачыў, што ізноў апынуўся цалкам пусты, голы, бязь нічога, ізноў, як тады, адзінаццаць год таму, ён вярнуўся да таго, з чаго пачынаў, толькі новы пачатак мусіў яго нечаму навучыць, зьмяніць погляд на жыцьцё, узьнесьці каштоўнасьці на іншы ўзровень... ззаду хтосьці яго абняў, скрыжаваўшы рукі на ягоным невялічкім жываце, ён пазнаў рукі любімай жонкі, зь левага боку ад яго стаяў любімы сын. Так, цяпер, з гэтага моманту жыць з нуля пачыналі яны разам, і гэта было ўжо зусім ня так, як адзінаццаць год таму...

MURFELDER STRASSE

«У сраку гэтага грэбанага паліцыянта, гэта ж трэба, выпісаць штраф амаль ля дому»... Нікаля быў злосны, яны толькі пераехалі ў новы дом, ня кажучы ўжо пра тое, што ён вымушаны быў пакінуць Вену й паехаць па кантракце за новым філіялам кампаніі ў Грац... Яму ўсё не падабалася, раньняя зіма, сьнег выпаў ужо ў кастрычніку, ён за сёньня быў стомлены працаю, і яго цягнула на дно руціньне, цьмяная падробка жыцьця, шэрасьць і аднастайнасьць, колазварот сумных спраў у прыродзе, раніца-праца-абед-праца-вечар-дом-сон... Гэта было падобным да зажаванай аўдыёкасэты, якая яшчэ працягвала граць, але кепска, і вось-вось стужка мусіла альбо да канца выматацца вонкі з пластыкавага корпусу, альбо зажавацца ўшчэнт і парвацца... Нікаля загнаў машыну ў гараж і вырашыў колькі хвілін пастаяць на вуліцы, удыхаючы сьцюдзёнае паветра ля ракі Мур...

Ён уяўляў, як адчыніць уваходныя дзьверы, яго сустрэне жонка, пачне нешта распавядаць, ён лянотна распранецца, паставіць абутак у кут, кіне на падлогу тапачкі, якія возьме з паліцы, пасунецца праз калідор у залю, што сумешчана з кухняй, жонка пачне накладаць есьці, намагаючыся прыцягнуць ягоную ўвагу да свайго балбатаньня, ён, як звычайна, паглядзіць на ежу, не забываючыся мармытаць скрозь зубы неразборлівыя гукі згоды, нібыта ён уважліва слухае, возьме талеркі зь вячэраю, уладкуе іх на падносе й прапануе ёй накіравацца да канапы з утульным сталом для часопісаў, каб там паесьці й адначасова паглядзець тэлевізар альбо які фільм... Жонка, калі ён яе перапыніць, пагодзіцца, але замест вячэры запарыць сабе зялёнай гарбаты й працягне распавядаць пра цікавыя навіны дня, пачаўшы ўжо зь іншага месца... Потым яны сядуць перад тэлевізарам, ён павячэрае, вып'е паўбутэлькі брэндзі, памякчэе, стане крыху болей сумным і злосным на сваё абсурднае і шэрае існаваньне, абурыцца тым, што жонка перашкаджае яму глядзець фільм, стомлена папросіць прабачэньня, заўважыўшы, што яна больш нічога яму не распавядае, адзначыць, што не прыняў душ... Фільм, як звычайна, будзе нецікавым, па каналах будуць паказваць толькі адно брыдоцьце, у яго разбаляцца суставы на руках і нагах, значыць, заўтра будзе адліга... Яшчэ хвілін трыццаць яны маўкліва пасядзяць перад тэлевізарам, пакуль Нікаля не прапануе ісьці ў ложак... Жонка накіруецца ў ванны пакой, ён распра-

нецца і, як звычайна, пачне засынаць, праз сон адчуваючы, як жонка, вярнуўшыся з ваннага пакою, выключыць сьвятло і ляжа пад коўдру... Як звычайна — не цікава, як звычайна адно і тое ж па жыцьці ўжо столькі год...

У дзьверы пазванілі, скрозь сон Нікаля падумаў, што яму гэта сасьнілася, але званок паўтарыўся, потым яшчэ раз, потым настойліва й доўга... І гэта было цалкам незвычайна для ягонай сям'і, для ягонага жыцьця... Жонка ўстала, уключыла сьвятло, ён ўстаў, было ўжо дванаццаць. Апрануўшы халат, Нікаля спусьціўся на першы паверх і падышоў да ўваходных дзьвярэй, праз шкло ён заўважыў жанчыну, старую знаёмую, яна стаяла й калацілася ад холаду, вочы былі чырвоныя, заплаканыя, касмэтыка размазаная па твары, яна трымала за руку дзяўчо гадоў шасьці…

— Адчыніце, калі ласка, Нікаля, гэта я, Айрыс, я так болей не магу!!!

Жыцьцё пачало зьмяняць свой напрамак... Хтосьці стаў перапісваць сцэнар... і гэта ўжо было штосьці...

Як жа ён мог забыцца на Айрыс!?

Гэты дом Карл будаваў на месцы зьнесенага дому, што было нязвыкла ня толькі для земляў Штырыі ды й увогуле для ўсяго Ўсходняга Рэйху — у цэнтры гораду зьнесьці гістарычную каштоўнасьць.

ÁG UTCA

Што значыць патрапіць пад скарачэньне на працы, калі ты зусім нядаўна ўзяў крэдыт на будоўлю дома й пасьпеў ужо засяліцца ў яго, расставіць мэблю каля яшчэ сьвежых сьцен... (дом быў вялікі і меў свой закрыты дворык, аточаны чатырма сьценкамі... дах быў плоскі, на ім разьмяшчаліся сонечныя батарэі, гараж быў унутры дворыка, пакояў налічвалася чатыры на першым паверсе і восем на другім)... Любая кампанія перасьледуе толькі ўласныя карысныя мэты, і цябе лёгка выкідаюць разам зь яшчэ трымастамі працаўнікамі на вуліцу, тлумачачы гэта тым, што існуе пэўны эканамічны закон захаваньня цэласнасьці прыбытку для прадпрыемства, але ўсе гэтыя тэрміны зусім не істотныя, калі ты стаіш на паркоўцы ля сваёй машыны, а ў галаве пульсуе адзіная думка — заўтра трэба

забраць рэчы з габінэту, трэба забраць уласныя рэчы... стаіш... глядзіш у сваё цьмянае адлюстраваньне ў вакне машыны, і тут раптам ізноў прыходзіць на памяць апошняя размова з дырэктарам.. Як так?.. Раптам... І ты ўжо на вуліцы...

Ян кінуў машыну на паркоўцы і накіраваўся ў бліжэйшы бар, яму трэба было пасядзець і паразважаць, прыдумаць плян, як ён падасьць інфармацыю жонцы і што ўвогуле цяпер будзе зь ягоным жыцьцём... І навошта ён так даверыўся нейкім цьмяна знаёмым дырэктарам на працы, даўшы веру, што месца будзе за ім вечна...

Быў яшчэ абед, калі ён замовіў сабе першы кілішак гарэлкі, і час зьнік, засталіся толькі ён і ягоныя развагі, ягоная скрушнасьць, яго скарга, яго крыўда... Ян адчуваў, як шалёна б'ецца сэрца, як скокае ціск, яму станавілася блага, але з кожнай порцыяй гарэлкі ён намагаўся растварыць гэтае пачуцьцё, увесь спатнеў, твар чырванеў, не было чым дыхаць, і ён ужо пад вечар выйшаў вонкі, разьлічыўшыся... Ён адчуваў, як гарыць усё цела, як змакрэлая кашуля студзіць сьпіну, восенькі вецер цягнуў з Дуная прахалоду, якая паступова ператваралася ў халаднечу...

Да дому было пяць кварталаў, вуліца Аг у Будапэшце пралягала каля вуліцы Тадэвуша Касьцюшкі, на тым самым беразе Дуная, дзе знаходзіўся і ён... Ян пакрочыў, ён дрыжэў усім целам і, каб сагрэцца, у суседняй крамцы набыў пляшку віскі... Ён адчуваў, як у яго падвыша-

ецца тэмпэратура, і вырашыў, што алькаголь будзе добрым сродкам, каб не захварэць...

Ён сьпьянеў, думкі блыталіся, ён блытаў дамы, людзі з парогаў гналі яго, лічылі вар'ятам. Ян ня быў здольны растлумачыць, дзе ён жыве й хто ён, тэмпэратура паднялася да сарака аднаго, алькаголь амаль цалкам адключыў дзейнасьць мозгу...

На наступны дзень ён прачнуўся ў парку, сутаргі йшлі па ўсім целе, рукі і ногі спаралюшана калола, гэта было невыносна, ён быў брудны, без паліто, гарнітур быў увесь у ванітах, рэчаў ніякіх пры сабе ён не знайшоў, відаць ноччу яго абчысьцілі. Усё цела гарэла полымем, ён адчуваў сябе вельмі кепска — слабасьць па ўсім целе. Тэмпэратура заставалася высокай. Ян, як ні намагаўся, ня здолеў успомніць, дзе жыве й хто ён такі, тэмпэратура й алькаголь скралі памяць... Ён пайшоў да бліжэйшага дому папрасіць вады, але яму адчыніла жанчына і, спужаўшыся, ляснула дзьвярыма — у яе быў сын, два месяцы ад нараджэньня, яна баялася, што гэты брудны мужчына якую інфэкцыю прынясе ў дом...

Ян зрабіў дзесяць крокаў, выйшаў з падворку прыватнага дамка й упаў на дарогу...

Жанчына, якая назірала за ім з вакна, вырашыла не выходзіць з дому, мужчына ўсё роўна выйшаў за межы яе маёмасьці, цяпер гэта не яе праблема...

Жонка Яна праз суткі нэрвовага чаканьня й пошукаў зьвярнулая ў паліцыю: муж у панядзелак раніцаю выехаў на працу... На ім, як звычайна, быў сіні гарнітур, чорная кашуля і чорны гальштук, чорнае паліто і чорныя чаравікі, ён выправіўся, як звычайна, на сваім чорным Порш Каен...

Машыну знайшлі на паркоўцы прадпрыемства.

ВУЛІЦА БЭЗАВАЯ

Бэзавая вуліца была аточаная Гарбарнай і вуліцай 120-й дывізіі... Ня надта рамантычныя назвы для вуліц, якія былі забудаваныя прыватнымі дамкамі, што разьмяшчаліся аддалена ад шумных дарог і мэтро, але ня надта далёка ад Уручча... Карл амаль бясплатна працаваў над двухпавярховым домам, ягоныя найбліжэйшыя сябры назьбіралі й пазычылі грошай, каб любімая хворая дачка Ганна мела прыватнае жытло, каб было як мага меней чужых вачэй навокал, каб было сьвежае паветра, свой сад... Бацькі рабілі ўсё, каб Ганна добра пачувалася...

Лейкемія Ганну адолела шэсьць год таму, амаль пад самы васямнаццаты год ад нараджэньня... І ад гэтага часу яна няспынна па некалькі тыдняў наведвала больніцы, ляжала на апэрацыях, на пераліваньнях крыві й зь вялікай надзеяй у сэрцы чакала донара.

У сацыяльных сетках яна распаўсюджвала інфармацыю пра месцы, дзе можна здаць кроў, асабліва завастрала ўвагу тых, хто мае чацьвёртую групу крыві са станоўчым рэзусфактарам, пісала ў блогу пра сваё жыцьцё... Вывучала японскую й паўднёва-карэйскую мовы, нават падарожнічала ў Сэўл...

Ганначцы было дваццаць тры, калі бацькі разам зь ёю пераехалі ў новы дом на Бэзавую вуліцу, пакінуўшы ў раёне Сухарава трохпакаёўку... І празь месяц зьявіўся донар, такі жаданы, доўгачаканы, ён адшукаўся ў Нямеччыне, і бацькі адразу патрапілі ў палон пазыкаў і заклалі новы дом...

Ганна, уся танюткая, з амаль празрыстай скурай, высокая, гнуткая, з адрослымі на сантымэтар пасьля апошняй хіміятэрапіі валасамі, яна паглядала на сьвет вялікімі, добрымі і зьдзіўленымі вачамі, яна не любіла сонца, бо ад яго ёй станавілася блага, зрэдку піла чырвонае віно, але ёй гэта забаранялася... Яна хацела жыць шчыра, весела й доўга... Яна праз сваю хваробу не трапляла ў палон дэпрэсіі, наадварот, весялілася й ад усяго сэрца любіла жыцьцё...

Калі ёй сказалі пра донара й хуткую апэрацыю, яна ўзрадавалася, што хутка жахі скончацца...

Нават калі яе везьлі на апэрацыю, яна працягвала баўбатаць з мэдсёстрамі й хворымі, пакідала мабілку цырульніка, які вы-

разаў ёй на патыліцы машынкаю для стрыжкі прыгожыя мудрагелістыя ўзоры, што надавалі яе кароткім валасам пэўны стыль, і ні ў каго нават думкі не зьяўлялася, што яна хварэе і кароткая даўжыня валасоў у яе праз «хімію»... апэрацыя была для яе сьвятам, вызваленьнем у любым выпадку...

Больш шчырага, чыстага, сьветлага чалавека не было на сьвеце, яна пазытыўна ставілася да сябе й навакольля, гэта было нібы замест гаючых лекаў — яна ўсё даравала, усё любіла, не прасіла зашмат, усяму верыла, усё трывала... І была гатовая да ўсяго, была гатовая нават да сыходу...

А потым, пасьля апэрацыі па перасадцы — стабільнае цяжкае становішча... рэанімацыя... пачалі вэнтыляцыю лёгкіх... не дапамагло... спыніла працу печань...

Яна выглядала вельмі прыгожаю, апранутая ў сьвяточную сукенку — нявеста Бога... на тварыку лёгкі макіяж... толькі рукі з-пад ручніка выдавалі жаўцізною...

У сацыяльнай сетцы яна напісала, што тут рабіць няма чаго, увесь гэты «кантакт» спаганіўся, а ў блогу пакінула апошнім запіс: «Мне сумна й цяжка, усім вакол патрэбныя дактары, мне патрэбны доктар, доктару патрэбны доктар, жах!»

Яна сышла з гэтага сьвету акурат у дзень нараджэньня старэйшай сястры. Яны моцна трымаліся адна за адну й шчыра, аддана любілі... і сыход у дзень нараджэньня быў сымбалем іх духоўнага й фізычнага яднаньня, яны цяпер сталі адным цэлым, бясцэнным...

Толькі бэзавы дом на Бэзавай вуліцы пакуль пустуе й пазірае на мінакоў чатырма шэрымі вокнамі...

23

Так... у Карла квіток з дваццаць трэцім месцам у Эйрбасе, і гэта добра, бо ён жыве ў дваццаць трэцім доме ў Менску, яго сярэдняму сыну дваццаць тры, і ён, Карл, пяць год як кінуў паліць...

Карл вельмі ўважліва ставіўся да знакаў і лічбаў і паўсюль знаходзіў для сябе цікавыя аналёгіі, сымбалі, прыкметы, ён лічыў, што ў жыцьці проста так нічога не адбываецца...

Ён выйшаў па трапе з Боінга й адразу апынуўся ў салёне аўтобуса, які, дачакаўшыся ўсіх пасажыраў, што ляцяць у Амэрыку, зачыніў дзьверы й павёз іх па неабсяжным аэрапорце Франкфурта-на-Майне да патрэбнага самалёта...

Карл задумаўся й раптам успомніў Ганну й сваіх любімых сяброў... «Цікава, калі яны пераедуць у дом на Бэзавай вуліцы?». Ён упэўнены, што яны не прададуць яго, бо баяцца

пакрыўдзіць сябра... Напэўна, калі ён вернецца, трэба будзе націснуць на іх, пераканаць вярнуцца ў дом, калі яны гэтага яшчэ ня зробяць... Яму прыйшла смс ад жонкі, яна пісала, што яе новую выставу перанесьлі на некаторы час, значыць, ён пасьпее вярнуцца і трапіць на адкрыцьцё.

Аўтобус спыніўся каля трапа B23. І гэта таксама было выдатна.

15.08 — 23.112011
Менск

ГЕНЭРАЦЫЯ ФАНЦІКАЎ І ФІШАК

ГУРТКІ

У сям'і дзеці й сабакі
заўсёды ведаюць усё,
асабліва тое,
пра што ня гутараць
Франсуаза Дальто

1.

Жуйкі «Turbo», «Tipi-tip», «Love is...» з фанцікамі, печыва «Wagon Wheels», цыгарэты «HB», таннае віно «Крыжачок», гульні ў фішкі й бутэлечку, налепкі з Чарапашкамініндзя, круглыя кардонкі з голымі цёткамі, якія трэба было мачыць у вадзе (мы іх сьлінілі языком), тады станік на іх раствараўся, і ты меў некалькі сэкундаў, каб пабачыць сыліконавыя грудзі. Першыя прыстаўкі «Sega Mega Drive — 2», першыя гульні на іх, якія доўжыліся па некалькі сутак: «Super Mario»,

«Jurassic Park 1, 2, 3», «Mortal Kombat», «Golden Axe», «Sonic», і, вядома, рознага кшталту стратэгіі, да прыкладу, «Doom», ці такія гульні, як «Зорныя войны». Якасьць гульняў была вельмі нізкая, нават сучасны калькулятар мае больш функцыяў і выглядае больш прывабна, але ў тыя часы гэта нікога не турбавала, нават той факт, што тэлевізар «Віцязь» быў здольны паказваць прыстаўкавыя гульні толькі чорна-белымі, таксама не мела значэньня, пасьля «Тэтрысу» гэта было наступнае захапленьне ў дзяцінстве, якое час ад часу адкладалася, бо я меў ахвоту ўвечары пагуляць у баскетбол зь сябрамі, дзе пасьля некалькіх таймаў абавязкова зьяўляліся дзяўчынкі, і баскетбол спакваля пераходзіў у іншыя гульні.

Жыцьцё, якое падавалася тады досыць бесклапотным, цяпер бачыцца цалкам іншым. Я памятаю, як бацькам было цяжка з грашыма, калі перабудова скончылася, калі тата вымушаны быў працаваць па некалькі зьмен запар на аўтазаводзе, і ён пачаў піць, і ў свае дваццаць восем стаўся майстрам гэтае справы. Я ў сям'і быў раньнім дзіцём, мне было амаль восем, і я трохі разумеў становішча бацькоў. Матуля таксама днямі працавала. І мяне дагэтуль зьдзіўляе, якім чынам яны знаходзілі вольны час і грошы, каб адвесьці мяне ў «кружок» альбо ў чарговую творчую школу. Мае бацькі рана пачалі сямейнае жыцьцё й не пасьпелі атрымаць пэўнай адукацыі, з усёй моцы імкнуліся даць мне

ўсе магчымасьці для самарэалізацыі, таму, пачынаючы з чатырох гадоў і да дзевятнаццаці, я спрабаваў у жыцьці амаль усё.

Краіна атрымала незалежнасьць і падымалася з кален, але цуд дзяцінства хаваецца ў тым, што яно не заўважае такіх дробязяў, як Перабудова, Рэвалюцыя альбо аўтарытарызм. Дзяцінства выдатна памятае першы замежны ровар «горнік», першую рагатку, першы сьлінавы пацалунак з дзяўчынкай, першую цыгарэту, першае віно, першае каханьне, першае хобі, першыя фанцікі й жуйкі. Тое, што краіна магла разваліцца, а культура зьнікнуць, было неістотна. Нашае пакаленьне толькі пачынала жыць, і нам хацелася ўсяго таго, што мы бачылі ў новых каляровых тэлевізарах, усяго, што прапагандавала рэкляма й прадавалі шапікі — ад модных цыгарэт да «сьнікерса». Хацелася жыць, як Мішкі Гамі альбо Дональд Дак у цудоўным сьвеце Ўолта Дыснэя, які ствараў новую прастору, робячы нас няўдалым пакаленьнем зь незразумелымі разьбітымі марамі, з надзеямі і п'янымі жаданьнямі ўсяго яскравага й замежнага, усяго таго, чаго бракавала ў шэрыя перабудовачныя й крызысныя часы. Мы імкнуліся кімсьці быць, мы імкнуліся да назапашваньня навыкаў і ведаў, якія ў будучыні разаб'юцца аб сьцены непаразуменьня й непатрэбнасьці. Хоць зараз выходзь на вуліцу з апытаньнем, і кожны з нашага пакаленьня апынецца няўдалым эканамістам, бухгалтарам, юрыстам, тым самым адукаваным

вар'ятам, які ахвяраваў свае школьныя і ўнівэрсытэцкія гады на нікчэмную адукацыю, каб потым ня мець магчымасьці кудысьці ўладкавацца на працу, бо патрэбны альбо вопыт, альбо, прабач, калі ласка, ты проста той самы чарговы чалавек з пакаленьня «бэбі буму», з пакаленьня перабудовы, і вас зашмат. Так, зашмат вас, тых самых, з пакаленьня ружовых мараў, з пакаленьня першых каштоўных фанцікаў з-пад жуек і першых гульнёвых прыставак, у часіны, калі краіна амаль сканала, як той сабака...

2.

Калі я патрапіў у спартовую залю па барацьбе дзюдо, мне адразу гэтае месца дзіка не спадабалася, бо ад матаў, якія зьмякчалі падзеньні барцоў, моцна й канцэнтравана пахла потнымі нагамі, і не проста потнымі нагамі, але МУЖЧЫНСКІМІ потнымі нагамі, бо, як я адразу пабачыў, дзяўчат там не было, акрамя адной прыблуднай, якая цалкам выдавала на задзірлівага хлапчука.

Дык вось, маё знаёмства са спортам пачалося менавіта з гэтых матаў, якія, прыціснуўшы мяне да сьцяны, сваёю тоўстаю дупаю, мыла анучай прыбіральшчыца. Мыла яна маты і прыгаворвала: «Вось паскуды, пяску нанесьлі! Дзе яны тут пясок знайшлі?!». Міма яе велізарнага цела паціху пачалі прашчэмлівацца дзюдаісты, кіруючыся ў распранальню.

Да мяне падышоў настаўнік, і мама, узяўшы мяне за руку, прамовіла:

— Добры дзень, Ігар Юліянавіч, я вам тэлефанавала наконт майго сына, ці ёсьць у вас магчымасьць і вольнае месца для яго? — і мама павярнула галаву ў мой бок ды прамовіла. — Павітайся ж з настаўнікам!

— Добры дзень, Ігар Ю-ю-ю-вю-ве-ва-валяр..., — крыху зьбянтэжыўся я, — мяне клічуць Тераня.

— Добры-добры, але, прабачце, я яго не вазьму, колькі ж яму год? — адвёў ад мяне вочы настаўнік.

— Цяпер чатыры, але хутка будзе з паловай.

— Я ж вам яшчэ па тэлефоне сказаў, што ён замалы, я бяру дзяцей з шасьці-васьмі год.

— Але шаноўны майстар-настаўнік, у вас тут усходнія адзінаборствы, і вы мне кажаце пра ўзрост? Хіба філязофія барацьбы ня кажа пра тое, што дзюдо мусяць займацца з нараджэньня?

З мамай цяжка было спрачацца, асабліва калі яе зацікаўленасьць у нечым была надта высокай. У выніку мяне запісалі на трэніроўкі, а праз некалькі тыдняў бацькі недзе дасталі сапраўднае кімано з выяваю Бруса Лі на сьпіне, які нагою б'е ў падбародзьдзе жудаснага тыгра. Я быў у захапленьні і нават не пытаўся, адкуль кімано, адкуль гэтая раскоша, калі ў нас часта не было нават гарбаты, і тата раніцою вымушаны быў піць разбаўленае кіпнем сочыва, а на працу браць кавалак

хлеба, сала й цыбулю. Адкуль кімано? Адтуль, адкуль усё астатняе, што ў мяне выпадкова зьяўлялася... А мама і тата працягвалі піць кіпень з сочывам і насіць даўно вынашаныя паліто ды касьцюмы. Адну сваю спадніцу мама насіла амаль пятнаццаць гадоў, але я ніколі ня чуў ад яе папрокаў, яна заўсёды пасьміхалася з гэтага...

У першы дзень, калі я ступіў босымі нагамі на маты, я падхапіў даволі непрыемны грыбок, але потым ён альбо кудысьці зьнік, альбо я да яго абвык, ня ведаю.

Першыя заняткі былі пакутлівымі, бо, акрамя таго, што мы доўга-доўга сядзелі на каленях, больш нічога не адбывалася. Настаўнік хадзіў вакол нас альбо сядзеў, як і мы, з заплюшчанымі вачыма і распавядаў пра тое, як варта, паводле філязофіі барацьбы, трымаць у сваім целе моц і энэргію за кошт мэдытацыі й маўчаньня, за кошт уменьня канцэнтраваць і назапашваць энэргію сусьвету ў добрых мэтах праз веру ў сябе, а не праз фізычную моц і, нават калі мы ўступаем у бойку, галоўнае, што ня мы б'емся, а спрабуем энэргію й злосьць суперніка скіраваць супраць яго самога. Часта ў такія гадзіны, слухаючы манатонны голас, я засынаў, куляўся на маты й спаў, і настаўнік мяне не чапаў, а ціхенька накрываў яшчэ адным кімано, каб я не прастудзіўся й не захварэў.

Ігар Юліянавіч быў маленькі й хударлявы чалавек, без валосься на галаве, бяз броваў і вейкаў, ён відавочна не галіўся, бо не было,

што галіць. Таксама я заўважыў, калі мы ўсёй групай траплялі ў душавую, што і на ягоным целе таксама нідзе не было расьліннасьці. Але настаўнік, Ігар Валяр'янавіч, дарэчы, яго нават дарослыя спартсмэны толькі так і называлі, бо хуткім прамаўленьнем літары «юлі» зьмяняліся на «вал»... наш трэнер меў апошні дан па дзюдо, і гэта было неверагодна.

Аднойчы, калі мы на каленях слухалі з заплюшчанымі вачыма легенду пра тое, як надышла зіма, і ўвесь лес накрыўся тоўстым пластам сьнегу, і хвоя зь елкаю спрабавалі вызваліцца з-пад гэтага цяжару, але елка казала, што яна спакайнютка вытрымае гэты сьнег і дачакаецца, калі ён сам зваліцца, а хвоя нахілялася з шапкаю сьнега долу, нахілялася ўсё ніжэй і ніжэй, пакуль ня скінула сьнег і не вярнулася ў свой звыклы стан, а елка, так і не датрываўшы, зламалася амаль ля каранёў і высахла. Дык вось, у дзюдо вы мусіце быць падобнымі да хвоі, якая замест трываньня разважала шырэй і шукала больш зручнага выйсьця зь сітуацыі. Я не дачакаўся, калі трэнер скончыць, і ціхенька пачаў пасопваць.

І тут упершыню мяне ніхто не накрыў зьверху кімано. Я прабудзіўся ад таго, што Ігар Валяр'янавіч прымусіў усіх устаць з каленяў і пачаць актыўныя трэніроўкі, шматмесячная перадпадрыхтоўка была скончана, мы мусілі пачынаць станавіцца сапраўднымі дзюдаістамі.

Трэніроўкі былі вар'яцкія. Мы клаліся на сьпіны, й трэнер бегаў па нашых жыватах, і

праз колькі дзён я адчуў, як маё невялікае дзіцячае пузіка налілося сьвінцовым прэсам. На шпагат мы таксама станавіліся дзіўна: настаўнік падкрадаўся да цябе ззаду ў час тваіх намаганьняў сесьці, браў цябе за плечы і з усёй моцы націскаў уніз, пакуль ты цалкам ня сядзеш долу, што было страшэнна балюча. Але самым пакутлівым быў футбол на каленях, калі мы, патрэніраваўшыся, мелі колькі вольнага часу. Мы часта ды крыві зьдзіралі скуру аб маты, але ніхто ня скардзіўся, бо футбол — гэта яшчэ й весела, і я заўсёды з захапленьнем бег да варотаў, калі атрымліваў мяч, але забіваў чамусьці заўсёды ў свае вароты, і мяне за гэта часта білі, а настаўнік матляў галавою й сыходзіў. Ну адкуль я мог ведаць, дзе чые вароты, усе аднолькава белыя ў кімано, і таму футбольны час бавіў часьцей ля вакна альбо ў распранальні, зьбіраючыся дахаты. У мяне яўна нічога не атрымлівалася з барацьбою.

Аднойчы, празь некалькі гадоў маіх маўклівых і сумных змаганьняў зь дзюдо, я стаяў у пары са старэйшым за мяне хлопцам, мы вывучалі ўнутраную падсечку, і замест таго, каб падсекчы ягоную нагу, я акурат пяткаю патрапіў яму ў прамежнасьць. Божачкі, як ён крычаў, як ён пакутаваў, бо падсечку я рабіў зь вялікім стараньнем і моцаю — я ўжо быў дзюдаістам са стажам. Хлопца забрала хуткая. Мама потым увесь вечар маўчала. Калі б я гэтага хлопца дзе-небудзь пабачыў, дык абавязкова выбачыўся б, спадзяюся, што

ён жывы-здаровы і ў яго шмат прыгожых дзетак.

Пакрысе я пачаў адчуваць увесь сэнс гэтай барацьбы, я пачаў разумець філязофію дзюдо, нават перамог у некалькіх чэмпіянатах і атрымаў жоўты пояс і, калі надышоў час змаганьня за памяранцавы, а потым, калі атрымаецца, за зялёны, мяне проста ня выклікалі на татамі, бо мне было ўжо дзесяць год, і я нечакана пачаў таўсьцець. Для таго, каб прымаць удзел у чэмпіянаце, спачатку трэба ўзважыцца ў адных майтках. Дык як я мог, амаль голы і такі тоўсты, пайсьці на вагі? Каб усе пабачылі мяне й пачулі маю сапраўдную вагу? Такім чынам я прапусьціў свой зорны час.

І толькі амаль праз год у мяне была другая спроба на зялёны пояс. І вось першы паядынак. Я стаю на татамі й чакаю, калі выйдзе супернік, а яго няма, і я аўтаматычна перамагаю ў першым раўндзе. І тут даведваюся, што мой супернік, калі разьмінаўся перад чэмпіянатам, зламаў пазногаць. Адразу ўзгадваю, што на разьмінку абраў сабе ў партнэры нейкага выпадковага хлопца, які, калі спрабаваў трэніраваць на мне кідок праз бядро, зламаў аб маё кімано пазногаць.

Другі паядынак я выйграў, зрабіўшы складаны прыём — «млын». Я атрымаў зялёны пояс, і там, на гарызонце, узьніклі сіні, карычневы, чорны. І хто яго ведае, мо' там, за чорным поясам, мяне ўжо чакалі даны? Але праз некалькі тыдняў я атрымаў ускладнень-

не на галаву пасьля грыпу і патрапіў у дзіцячую псыханэўралёгію...

3.

Мой брат, мама, тата і я, карацей — уся наша сям'я шмат гадоў, амаль да майго дваццацітрохгодзьдзя, пражылі ў дзевяцімэтровым пакоі. Кватэра была трохпакаёвай, але жыло там людзей — больш, чым шмат, бабуля часта ўсчынала сваркі, цётка працавала, яшчэ нехта прыходзіў і сыходзіў... Мы спрабавалі жыць...

Гэта былі часы, калі ўсё, што адбывалася ў сям'і, было навідавоку ня толькі для чальцоў сям'і, але й староньніх, суседзяў, мінакоў. Мы жылі адчайна, жахліва, але я ў школе казаў, што жыву недалёка, у трохпакаёўцы, нас там толькі чацьвёра, і мне верылі. Я шмат чаго выдумляў, бо мне хацелася жыць інакш, каб наша сям'я жыла ў сваёй кватэры і мы былі з грашыма і бестурботнымі. З часам пытаньне з кватэрай было вырашана, але гэтаму мала хто ўзрадаваўся, бо мама цяжка захварэла. Мы з братам сталі дарослымі, а тата страціў надзею дачакацца гэтай хрэнавай кватэры. І вось яна, новая кватэра, трымайце, нарэсьце...

Залежнасьць ад неабходных для жыцьця рэчаў — паскудства, і трэба мець апошняе скурвелае грамадства, каб чалавек быў вымушаны жыць на дзевяці мэтрах учацьвярых (нават камэры ў турмах большыя), альбо

каб чалавек мусіў даваць грошы за прыбіральню ў горадзе (а калі грошай няма?), альбо плаціць за адукацыю. Хіба падаткі не для гэтага прыдумалі? Але мы жылі й працягваем жыць. Калі было неймаверна цяжка, нашу сям'ю ратавала маці, менавіта яна была тым самым падмуркам цэласнасьці, калі я цяжка хварэў, калі граў на кларнэце так, што суседзі зьверху вешаліся, і калі тата піў і здраджваў, і калі брат кепска вучыўся і зьнікаў начамі зь невядомымі сябрамі... Усё трымалася на маме, і нават калі аднойчы яна сышла ад бацькі, усё адно штовечар прыходзіла да нас, а праз паўгода зноў вярнулася дамоў. Яна зразумела, што няма даравання бацьку за здрады і п'янства, але мы — сям'я... Тады ў бацькоў быў другі мядовы месяц, яны на адлегласьці наноў пакахалі адно аднаго і зьехалі на месяц у Крым. Ці варта казаць, што гэта значыла для нас з братам, падлеткаў! Акрамя таго, што бацькі памірыліся, нас пакінулі сам-насам, без дагляду, на месяц, толькі час ад часу нас наведвала адна жанчына з дачкою, каб пабачыць, як мы тут жывем... сумленная баптыстка, якая ў чысьціні выхоўвала дачку й малілася кожную гадзіну... але, пакуль яна ня бачыла, мы з братам паказвалі ейнай дачцэ, якая ўпершыню бачыла тэлевізар, порнафільмы на касэтах... але гэта ўжо іншая гісторыя...

Дык вось, нашыя трываньні на дзевяці мэтрах спрыялі нашым з братам імкнень-

ням стаць кімсьці, каб выкараскацца з гэтага ганебнага жыцьця. Каб, напрыклад, мама магла мець сваю кватэру й грошы на падарожжы. Таму я ніколі не супраціўляўся новым прапановам у адукацыі, у наведваньні новага гуртка. Такім чынам, акрамя клятваў у любові, я мусіў для мамы яшчэ й дзейнічаць — вучыцца, разьвівацца (мой брат, дарэчы, таксама праходзіў праз полымя й ваду — скрыпка, акардэон, нядзельная школа).

І вось чарговы гурток, я стаю ў вялікай зале, якая ўся нашпігаваная люстэркамі й страйнюткімі дзяўчынкамі і хлапчукамі, мне мала год, і я мушу пачынаць вучыцца танцам, але не абы-якім танцам — бальным!

Полька, мазурка й ча-ча-ча яшчэ, дзякуй Богу, прайшлі някепска, але замінкі пачаліся, калі я закахаўся ў дзяўчынку і ўвесь час сачыў за ёю, а яна штораз, каб танчыць у пары, абірала аднаго і таго ж хлопца. Ці варта казаць, што ў той час мы мусілі вывучаць розныя пазыцыі наскоў і пятак — 1-я, 2-я, 3-я, 4-я, 5-я, 6-я, 7-я, 8-я, 9-я і, хто яго ведае, якая там наступная... Мае ногі закручваліся ў вузел ужо на пятай. Але кропкаю ў вывучэньні бальных танцаў стала нават не каханьне ці немагчымая «пазыцыя», кропкаю стаўся — вальс.

Божухна, як я роў, як я скуголіў і зваў маму! Мяне прымусілі абдымаць за талію дзяўчынку, так бы мовіць, «ціскаць» яе, мацаць дзявочае цела. Я, вядома, быў яшчэ

маленькі, каб нешта цяміць пра сэкс і адносіны, але я інтуітыўна адчуваў, што проста так мацаць дзяўчынку — кепска.

Мяне забралі з танцаў.

Упершыню я абняў дзяўчынку праз год, яе звалі Вольга Белая, але яна гэтага нават не пасьпела заўважыць... Была трэцяя кляса, я кахаў яе, але яна была надта прыгожаю, таму я саромеўся да яе набліжацца, а на занятках фізычнай культуры неяк бег за мячом і «выпадкова» сутыкнуўся зь ёю, і абняў...

І, шчыра кажучы, дадзены «прыём» я выкарыстоўваю час ад часу нават будучы дарослым, але мне цяпер ня трэба бегчы за мячом, каб абняць дзяўчыну, усё стала складаней — спачатку будуецца пэўны плян дзеяньняў. І тут толькі адзіная паралель знойдзецца для чытача: усё геніяльнае — проста. Паспрабуйце ўспомніць свае «выпадковыя» абдымкі, сутыкненьні, спатканьні, пацалункі... Проста так нічога не адбываецца, і нават, шчыра кажучы, мая жонка В. аказалася са мною не дзякуючы лёсу, а толькі таму, што я моцна хацеў, каб яна была побач, і я дзейнічаў, браў ініцыятыву на сябе, і, быццам выпадкова, «сутыкаўся» зь ёю, быццам выпадкова знаходзіў для нас агульныя справы... Пакуль мы ня зьехалі на вандроўку ў Нясьвіж...

Дарэчы, бальнымі танцамі я больш ніколі не займаўся, да гэтага часу ня танчыў анічога такога.

4.

Зразумела, што я, як і ўсе дзеці, любіў маляванкі ды іншыя дзіцячыя забавы, але ніколі ня думаў, каб да маляванак ставіцца неяк больш сур'ёзна. Ды лягчэй пайсьці ў гурток, чым пераканаць бацькоў.

У мяне ніколі не атрымлівалася нешта ляпіць з гліны альбо цеста з сольлю, мае фігуры альбо былі незразумелымі, альбо ў печы набывалі плоскі выгляд, быццам не скульптуры, а нейкія магніты на лядоўню. Калі б я быў дарослым, я б хітраваў і казаў, што менавіта такімі бачу свае мастацкія творы...

З колерам таксама ўсё было складана, акрамя таго, што я кепска адрозьніваў птушак, напрыклад сароку ад грака, я няўдала працаваў з адценьнямі. У выніку ня толькі істоты, падобныя да птушак, але й кветкі й шмат што яшчэ пакутвалі ў маіх малюнках.

Плястылін мне таксама здраджваў, але ён хаця б лёгка прыліпаў да сьцен і валасоў, ды ўвогуле быў унівэрсальным у сэнсе розных дурасьцяў...

Аднойчы на адным з заняткаў, які прысьвячаўся вывучэньню паняцьця графікі й тушы, я стаўся зоркай! Настаўніца не магла нацешыцца тым, як файна я малюю ў графіцы, і гэта не залежала ад таго, чым я карыстаўся — алоўкам ці пяром...

Я выпадкова знайшоў сябе, і настаўніца пачала надта часта весьці прыватныя размо-

вы з мамаю, якая па мяне прыходзіла, усё шэпча нешта й шэпча, а мама глядзіць у мой бок і ўсьміхаецца.

Такім чынам я пачаў часьцей бачыцца з настаўніцай па мастацтве, і раней за алфавіт вывучыў паняткі пабудовы карціны, гарызонту, спалучэньня колераў, і, вядома, усе віды пёраў былі ў маім уладаньні.

І сталася так, што мяне не ўзялі ў шэсьць гадоў у школу, дырэктар параіў пачакаць наступнага года. У той дзень, калі мяне прывялі на «прагляд», каб я паказаўся і па загадзе палічыў ды агучыў хаця б палову алфавіту, пацягнула мяне да плястыліну, наляпіў я яго, не шкадуючы, на галаву, а адляпіць ад валасоў ня здолеў, а падставіць пад гарачую ваду галаву — не дацяміў... я знайшоў нажніцы й пакрэмсаў сваю сьвежую фрызуру.

І калі паўстаў ва ўсёй прыгажосьці перад дырэктарам школы, падобны да закатаванага дзіцёнка, валасы плешшу, і ў розныя бакі высоўваюцца даўгія пасмы, дык мяне й прасіць ня сталі нешта там палічыць альбо адгадаць загадку, было вырашана чакаць наступнага года й майго сёмага лета.

З гэтым не зьмірыліся бацькі, бо, як зразумела, я ж такі разумнічак, самы лепшы ў сьвеце, і мяне было наканавана аддаць на іспыты ў мастацкую школу, там, як сказала маці, мяне ўсе зразумеюць.

І сапраўды, людзі там не зьвярталі на мяне ўвагі, я са сваімі валасамі быў проста ніхто, бо дзеці, якія прыйшлі здаваць свой першы ў

жыцьці іспыт, былі ня толькі са сваімі самастойнымі фрызурамі, але і адзеньне на іх было нейкім мастацкім. Карацей, мяне чакала сапраўднае выпрабаваньне.

У той час наша сям'я шчыльна сябравала зь сям'ёй мастакоў, нельга сказаць, што то былі кепскія альбо выдатныя мастакі, проста — мастакі, і з іхным сынам я хадзіў у мастацкі гурток, і мы былі аднаго ўзросту. Менавіта гэтая сям'я мастакоў параіла аддаць мяне ў неардынарную школу.

Надышоў час, нам раздалі паперу фармату А4 і папрасілі ўсіх намаляваць што-небудзь з «Казкі пра курачку Рабу».

Я сядзеў разам з Валодзем, так звалі таго хлопца, я паглядзеў на яго, а ён хуценька ўжо нешта вымалёўваў. У мяне быў толькі аловак і акварэль, і я памятаў, што мне раіла настаўніца спачатку намаляваць усё алоўкам, бо гэта я здолею, а потым, як маляванку, размаляваць.

Я пабудаваў гэамэтрычныя прамыя, так бы мовіць, зрабіў плян, каб маляваць трохмерна, што ўжо адразу давала мне форы, бо такое ва ўзросце шасьці гадоў мала хто выкарыстоўваў. Дзед, баба, курачка, хатка, яйка на падлозе пабітае — сюжэт быў не складаны, я вытрымаў усе правілы пабудовы фігур. Я быў задаволены і яшчэ больш узрадаваўся, калі пабачыў, што мой супернік, Валодзька, сынок мастакоў, такую халеру намаляваў, што нават з павелічальным шклом не разгледзіш, хто і што там у велічэзным будынку,

які нагадвае хатку, а яйка наадварот было завялікім, большым за чалавечыя фігуры…

На наступны дзень нам патэлефанавалі й паведамілі, што сын, гэта значыцца я, не прыняты.

А Валодзька пасьпяхова прайшоў іспыт, і мама мне аднойчы сказала, калі я сумна сядзеў у пакоі й разважаў над тым, што ўжо ў шэсьць гадоў «праляцеў», як дэбіл, праз дзьве школы... гэта ў такім малым узросьце й адразу праз дзьве школы! Яна сказала, што тая сям'я сябруе з дырэктарам мастацкай школы, а ў мяне быў сапраўды самы лепшы малюнак.

Мастацкі гурток я больш не наведваў, але праз пяць год выпадкова апынуўся ў сьценах таго будынку, дзе ён знаходзіўся, я тады па дарозе забег у прыбіральню, бо сьпяшаўся ў музычную школу, да якой было далёка. І як толькі я апынуўся ў знаёмым калідоры, раптам заўважыў, што на сьценах, пад шклом вісяць тры мае графічныя малюнкі.

Я зазірнуў у прыбіральню й зьнік, больш ніколі не зьяўляўся ў тым будынку, але ў сэрцы заўсёды трымцела жаданьне зноў пагглядзець на свае дзіцячыя малюнкі, гэта ўсё-ткі была мая першая і адзіная выстава, прычым доўгатэрміновая.

5.

Клярнэт — гэта катастрофа, гэта штодзённае забойства часу. Гэтая эбанітавая трубка, зусім непрыгожая й непрыкметная, яна вык-

лікае тужлівы настрой, як толькі яе ўбачыш! І яшчэ выгляд майго клярнэта сапсаваны шасьцю вялікімі лічбамі на баку, намаляванымі фарбай для падлогі. Такімі лічбамі пазначаюць школьную ўласнасьць, гэта значыць, што клярнэт належыць ня мне.

Праз два тыдні вакацыі ў абедзьвюх школах, і ў музычнай, і ў агульнаадукацыйнай. Трэба здаць іспыты па сальфэджыа і па клярнэце, і я вольны. А да верасьня яшчэ тры месяцы...

У верасьні — чацьвёртая кляса ў школе й другая ў «музыкалцы». Не люблю я настаўніка па музыцы, ён надта малады, і ў яго вялізная ніжняя губа брыдкага ружовага колеру, гэта ад таго, што ён штодзень трымае ў роце муштук клярнэта, і гэтая губа такая непрывабная, што я нават бачу яе ў жахлівых снах. Настаўнік па клярнэце зусім пануры...

І такое даводзіцца трываць тройчы на тыдзень!

Мне завуч сказала, што ў верасьні будзе новы настаўнік. А мне ўсё роўна. Новы, стары — аднолькава ня хочацца вучыцца граць на клярнэце.

Але не пасьпеў я нацешыцца адпачынкам улетку, як прыйшоў верасень, і я зноў стаяў з клярнэтам у руках і знаёміўся з новым настаўнікам, Акапджанянам Лявонам Рубэнавічам. Ён зь першых хвілін моцна ўразіў мяне: вялікі, сівы, пузаты, з чорнымі вачамі й шэрымі вачніцамі, ягоная ніжняя губа была

цёмна-сіняга колеру, а верхнія разцы былі зусім сьцёртыя мудштуком. Ён быў вельмі імпульсіўным мужчынам з бліскучай плешынай і нястрыжанымі на скронях і патыліцы валасамі. Лявон Рубэнавіч прадстаўляў сапраўдны армянскі тып мужчыны сталага веку. Я амаль адразу адчуў ягоны прафэсіяналізм, ягоную моц й энэргію.

І калі мінуў толькі першы месяц вучобы, я значна прасунуўся ў музычнай тэхніцы і быў вельмі шчасьлівы з гэтае нагоды. Я ўпершыню разумеў клярнэт, музыку, я пачынаў гэта любіць! Нягледзячы на тое, што музычная школа палохала сваімі старымі й шэрымі клясамі, у якіх па ўсіх кутках чуліся дзіўныя шоргаты й іншыя гукі, ад чаго бегалі мурашкі па сьпіне. Час ад часу я нават бачыў пацукоў ці мышэй, ня ведаю, кожны раз было цяжка вызначыць праз эканомна-змрочныя саракаваткі, самотна разьмешчаныя на кожных дзесяці мэтрах доўгіх калідораў. Я бачыў іх толькі мімаходзь...

Год вучобы праляцеў непрыкметна, у актыўных трэніроўках па некалькі гадзінаў на дзень. Гэты пажылы армянін абудзіў ува мне жаданьне пісаць музыку. Я з задавальненьнем слухаў яго пахвальбу ў мой адрас, у яго былі пляны наконт мяне. Ён разгледзеў ува мне талент. Дома я ствараў маленькія п'ескі й потым запісваў іх на касэту.

Аднойчы, увесну, калі я ўжо трэці год займаўся музыкай, здарылася адна падзея...

У вокны клясы ярка сьвяціла сонца, ад ягонага цяпла я зусім разамлеў і не хацеў граць, а Лявон Рубэнавіч, пасмактваючы валідол, пасьля пяціхвіліннага крыку й шпурляньня алоўкаў і асадак у розныя бакі, супакоіўся ад стрэсу й задрамаў. Я думаў, што мне далей рабіць: чакаць, калі ён прачнецца, ці сыходзіць дадому. І раптам Акапджанян расплюшчыў вочы й сказаў:

— Хлопчык мой, Гераньчык, я цябе на каленях прашу, ня горбся й не разьдзімай шчокі, і не запінайся, грай, добра грай! — яго голас гучаў спакойна. — Ідзі, калі ласка, да шафы, стань да яе сьпінаю, зрабі сьпінку роўнай-роўнай і грай! — голас трохі раздражняўся, яго відавочна «дастала», што я ня мог сабрацца й добра адыграць п'есу Шумана «Мроі».

І я пачаў граць усё, што ведаў, нават усе існуючыя гамы, сьпіна была ідэальная, шчокі не разьдзімаліся, але здрадліва пачалі падступаць сьлёзы. І мне стала так крыўдна! Так крыўдна, невыносна крыўдна! І сьлёзы нарэсьце, пацяклі самі па сабе, яны струменіліся па шчаках і капалі на вопратку, а я ўсё граў і граў, зь неверагоднай злосьцю й так віртуозна, як ніколі ў жыцьці...

— О-о-о! Так! Гэта зусім іншая справа, гэта вельмі добра, хлопчык мой, гэта шык, клас! Паміж небам і зямлёю! — настаўнік ад задавальненьня мружыў вочы й падскокваў у такт на крэсьле ад захапленьня.

І тут нечакана пачуўся стук у дзьверы. Настаўнік спытаў, хто, і запрасіў заходзіць.

На парозе стаяла сьціплая жанчына зь дзіцём. Яна прыйшла пабыць на ўроку й паказаць сыну, каб зацікавіць яго музыкай.

Мадам, паглядзіце на гэтага вучня, — зьвярнуўся да яе Лявон Рубэнавіч й паказаў пальцам у мой бок — дыямант! Плача, але грае! Талент!

У хлопчыка і ў ягонай маці вочы сталі квадратныя ад аднаго майго выгляду ў сьлязах. Яны самі прынялі неверагодна жаласны выгляд і быццам уціснуліся ў дзьверы, намагаючыся выйсьці.

Пазьней, у наступным навучальным годзе, я гэтага хлопчыка бачыў каля габінэту цымбалаў. Мяне расьсьмяшыла, што ён абраў цымбалы. І я падумаў, які ж ён дурны — губляць настаўніка, які быў сябрам Шастаковіча й Хачатурана.

— Мне Шастаковіч прысьвяціў музычнае сачыненьне з партыяй клярнэта, я першы гэта сыграў! Там так й напісана! «Лявону, які першым сыграў!». У мяне гэты рукапіс дома ляжыць! — і вочы яго вільгатнелі. — А цяпер, цяпер я ў задрыпанай музычнай школе нумар 1897665789, і гэта справядліва?! — «задрыпаны» было ягонае ўлюбёнае слова, настаўнік з кожным днём станавіўся ўсё больш мітычным й загадкавым.

— Не, несправядліва, — адказваў я.

— Але галоўнае, што ёсьць ты, будучы вялікі музыка! Ты будзеш вучыцца ў кансэрваторыі!

Часта ён зьнянацку пачынаў распавядаць, як абедаў з Хачатуранам, і, гледзячы яму ў вочы, я бачыў яго маладым, гарачым душою чалавекам, які быў безнадзейна ўлюбёны ў музыку...

Лявон Рубэнавіч трапіў у Беларусь у савецкія часы, ён маладым быў на вышыні папулярнасьці, граў на самых вядомых сцэнах сьвету ў ГДР, Парыжы, Армэніі, СССР, яго запрасілі ў аркестар БССР, ён пагадзіўся, потым краіна распалася, і на яго ўсе забыліся, кожны стаў яму ворагам, беларускія «музыкі» й дырыжоры ня бралі яго нікуды, не выпісвалі «заслужанага дзеяча», каб ён атрымліваў нармалёвую пэнсію, бо аднойчы ён меў нахабства параіць савецкаму беларускаму дырыжору, як трэба дырыжаваць, а потым яшчэ дадаў, што любы аркестар абыдзецца без дырыжора, але ня без таленавітага музыкі... дырыжор потым заняў буйную пасаду пры ўладзе й закруціў усе шрубы вакол Акапджаняна... і той захрас напаўбедны на беларускай зямлі... лепей, як ён часта казаў, каб ён у савецкія часы зьбег у аркестар ФРГ, які яго не аднойчы запрашаў да сябе...

Я адвучыўся неабходныя пяць гадоў на клярнэце і мусіў чакаць два гады да кансэрваторыі. Лявон Рубэнавіч дамовіўся, каб мая вучоба доўжылася сем год замест пяці, бо хацеў падрыхтаваць мяне да паступленьня. Я прымаў удзел у конкурсе «Юныя дараваньні», мне далі нават дыплём, што я мена-

віта такі — «Юнае дараваньне». Але я, адвучыўшыся шосты год, прыйшоў да яго ў верасьні, калі быў ужо ў дзявятай клясе агульнаадукацыйнай школы, і заявіў, што не хачу далей вучыцца, сыходжу.

Трэба сказаць, што я тады ўжо цікавіўся мэдыцынай, нягледзячы на тое, што выдатна граў і хутка засвоіў храматычную гаму — прэлюдыю да засваеньня сачыненьня «Палёт чмяля» Рымскага-Корсакава. Маё рашэньне было не ад расчараваньня ў музыцы, проста я не хацеў быць бедным музыкам, пры тым, што я вельмі паважаў Настаўніка.

Лявон Рубэнавіч пашарэў і на маіх вачах паменшыўся ў памерах, стаў невыносна жаласьлівы. І толькі праз год я зразумеў, што быў яго адзінай надзеяй у жыцьці. Бо ягоныя ўнук і сын жылі ў Гішпаніі, пакінуўшы яго тут, з голай сракай і старэючай жонкай. Яму было восемдзесят, дзевяноста, сто год — ня ведаю.

— Я для цябе, хлопчык мой, месца ў кансэрваторыі знайшоў, без іспытаў цябе бяруць, бо ты мой юны талент..., — ня скончыўшы фразу, Настаўнік павярнуўся да вакна, усім сваім выглядам даўшы зразумець, што ён не жадае далей размаўляць. Так я й сышоў ад яго, не пачуўшы канца фразы, не распавёўшы яму пра свае мэты й не прабачыўшыся.

Калі мне было ўжо дзевятнаццаць, і я вучыўся ва ўнівэрсытэце, я сустрэўся зь ім на вуліцы. Я быў зьдзіўлены, як хутка, усяго за тры гады, ён пастарэў: і сьледу не засталося

ад ранейшага імпульсіўнага армяніна. Мне стала вядома, што ў яго памерла жонка, а дзеці год як не тэлефанавалі й не наведвалі. Я паабяцаў, што ў суботу ўвечары зайду ў музычную школу, пагутарыць і выпіць гарбаты, няхай чакае.

Але я не зайшоў, я забыўся. Мне сорамна, але я забыўся пра яго, будучы тым вечарам у гасьцях у сяброваk, дзе было шмат каньяку й сэксу. Я зусім ня думаў пра яго.

Потым, праз некалькі месяцаў, я ўбачыў яго яшчэ раз. Убачыў са сьпіны, ён ішоў па вуліцы, зьлёгку кульгаючы, але, як заўжды, выразна й прама, як быццам у той момант ён музіцыраваў. У мяне не хапіла духу падысьці да яго, я ня ведаў, што яму сказаць. Так я яго і захаваў у сваім сэрцы — экспрэсіўнага армяніна, генія й сябра, яму тады было... шмат яму было, восемдзесят, дзевяноста, сто, а можа і некалькі соцень год.

6.

Колькі памятаю дзяцінства, заўсёды бачу сябе на баскетбольных пляцоўках. Яны не былі заасфальтаванымі, таму ўжо праз некалькі хвілін цяжка было адрозьніць, дзе й хто за каго гуляе, бо пясок і пыл раўнамерна пакрывалі як адзеньне, так і скуру, але я ніколі не спыняўся гуляць, нават калі пясок захрасаў у горле й носе.

Мяне моцна прыцягваў гэты спорт, асабліва калі я непадалёк ад дома знайшоў пляцоў-

ку, дзе баскетбольны кошык вісеў надта нізка, і я мог забіваць мячы зьверху, павіснуўшы ў паветры.

Мы зь сябрамі часта сутыкаліся з панкамі, тады я ня быў яшчэ ані мэталістам, ані панкам, таму нас яны віталі ня весела, і часцей за ўсё псавалі нам гульню тым, што ўсчыналі бойку, і ўсё скончалася аднолькава: мае сябры давалі дзёру з пляцоўкі, а я заставаўся самнасам зь імі, бо ня мог я зьбегчы на вачах сваёй дзяўчыны, альбо, што яшчэ горш, кінуць яе адну. Таму я атрымліваў некалькі разоў у вока... праз колькі часу нас перасталі чапаць, але для сваёй сяброўкі я ўжо пасьпеў стаць тым самым безнадзейна слабым хлопцам, якога могуць адлупцаваць нават нейкія там панкі з вайсковымі папругамі ў руках, зь бліскучымі зоркамі на мэталічнай спражцы, якая глядзела вонкі й часта цэліла ў твар... Я зь ёй не спрачаўся, а толькі крыўдаваў на зьбеглых сяброў.

Аднойчы я нарэсьце вырашыў далучыцца да якой-небудзь падлеткавай баскетбольнай раённай каманды й разам зь імі трэніравацца, бо гэта бясьпечна й надае больш практыкі ў зімовы час. Такім чынам я на тры гады патрапіў у спартовы баскетбольны клюб, дзе трэнер знаходзіла мяне надта пасьпяховым у далёкіх кідках. Я бываў на ўсіх спаборніцтвах, мяне выпускалі на пляцоўку толькі ў другім тайме, бліжэй да канца. Я не прымаў удзелу ў разыгрываньні мяча пад кашом, бо з

ростам мэтр шэсцьдзясят сем гэта нейкае глупства, я проста чакаў пасаў каля трохлічбавай рыскі і, калі атрымліваў мяч, хуценька забіваў. Такім чынам мы някепска рухаліся, перамагаючы розныя каманды, і нават мусілі змагацца на гарадскіх спаборніцтвах у наступным годзе, але чамусьці школьныя заняткі перанесьлі зь першай на другую зьмену, і зразумела, што калі ідзеш на заняткі а палове на трэцюю дня, ніякага часу на штосьці іншае не застанецца, і калі б я прапускаў па тры дні на тыдні й баву час на баскетбольных трэніроўках, я б страціў нават пачатковую адукацыю, але я не Ламаносаў і ня Бродскі, каб такое вырабляць, таму было вырашана заканчваць адзінаццатую клясу...

Такім чынам, прамяняўшы трэніроўкі на школу, я пачаў шукаць выйсьце і знайшоў яго. Адзін сябра-баскетбаліст прапанаваў перайсьці ў іншы клюб, што падыходзіў па часе. І мы разам туды пайшлі.

На парозе нас сустрэў трэнер, і першымі ягонымі словамі былі:

— А ты что, тоже баскетболист что ли, или так, мячики подаёшь? Да ты же с метр ростом!

Шчыра кажучы, я падазраваў, што ростам я не для гэтага віду спорту, але каб мне вось так у твар такое сказалі? Ды ніколі! Ні мая былая трэнерка, ні мая былая каманда ніколі так бы не зрабілі.

Нас адправілі разьмяцца й падрыхтавацца да паказальнай гульні. І пакуль мы бегалі

кругі на стадыёне, адзіная думка пульсавала ў маёй галаве: «Я малы! Я малога росту. Я маленькі»...

Глядзелі на нас дваццаць хвілін, гулялі мы някепска, але мяне адправілі ні з чым дадому, а сябра ўзялі, бо ён хоць і ня вельмі добра гуляў, але быў ростам два мэтры і штораз перамагаў у барацьбе пад баскетбольным кашом. І потым ён гуляў за гарадзкі юнацкі клюб, а я ў свае пятнаццаць і шаснаццаць піў, курыў і мацюкаўся. Надыходзілі гады альтэрнатыўнай хвалі, дзе контркультура станавілася ня проста словам, а правілам жыцьця.

20.09 — 10.10.2010
Менск — Ваймар — Дрэздэн

КЛЯСЫ

Вярнуўшыся ў клясны пакой, Карл Іванавіч загадаў мне ўстаць і падрыхтаваць сшытак для дыктанту. Калі ўсё было гатова, ён паважна апусьціўся ў свой фатэль і голасам, які, здаралася, выходзіў зь нейкай глыбіні, пачаў дыктаваць наступнае:

«Von al-len Lei-den-schaf-ten die grau-sam-ste ist… ha ben sie geschrieben?*»

Леў Талстой «Дзяцінства»

Звычайна ўсе дзеці йшлі ў школу, калі ім спаўнялася шэсьць год... мяне таксама ўзялі вучыцца ў гэтым узросьце... але ў мяне была адна, так бы мовіць, хіба... я прыйшоў да дырэктара з падстрыжаным да каранёў чубам й нагадваў закатаванага дзіцёнка... дырэктар паглядзеў на мяне, сумна так, скрушна... мама не разгубілася: «Ой, прабачце, гэта мой Геранька ўчора на галаву сабе плястылін наляпіў і, пакуль я ня бачыла, паадразаў яго нажніцамі разам з вала-

* Зь нямецкай мовы: «З усіх заганаў самая жудасная… напісалі?»

самі, я яму, боўдзілу, кажу, трэ было ў ванну пад гарачую ваду, усё б і размокла!»... мне прапанавалі палічыць да ста... я далічыў да сарака... дырэктар уздыхнуў, і мне было наканавана пайсьці ў першую клясу ў наступным годзе... так я трапіў у нулявую клясу... гэта свайго кшталту дзіцячы садок, са сваёю «прадлёнкаю», запяканкай і «ціхім часам»... нам адзнакі давалі вялікія, кардонныя й каляровыя... палічыў да пяцідзесяці — атрымай кардонную «5», чырвоную, пругкую, жаданую...

Мераю розуму на той час былі загадкі, іх загадваньне і разгадваньне культывавалася яшчэ да школы... з загадкамі ў мяне звычайна было ня надта, мне часта падказвалі... чарговы раз я ня мог адгадаць «васілёк», пачуў збоку шэпт, выгукнуў правільны адказ... настаўніца-выхавацелька ашалела ажно, падскочыла... Гераня даў правільны адказ... дастала вялікую чырвоную кардонку ў форме «пяцёркі»... першую ў маім жыцьці!.. нясе мне... я цягну да яе рукі... а тут раптам настаўніца пытаецца: «Геранька, а ты сам адказаў, альбо хтосьці падказаў?»... у мяне сэрца спынілася, вочы бегаюць, думаю, што адказаць... кажу: «Так!.. падказалі!..» настаўніца вярнулася да стала й схавала кардонку ў тэчку... і толькі ў наступным годзе ў сапраўднай першай клясе я атрымаў сваю пяцёрку, але што гэта было — намаляваная лічба ў дзёньніку, якая ніколі не параўнаецца з той, амаль мітычнай, жаданай, кардоннай, чырвонай!..

Нулявая кляса — гэта раскоша для ёлупняў, гуляй сабе паўдня на дзіцячых пляцоўках за агароджай — хованкі, кіч, гусі-лебедзі… мы часта з хлопцамі караскаліся на дрэвы й лесьвіцы з гаўбцамі, там хаваліся, а потым нас знаходзілі, і мы атрымлівалі ад настаўніц і бацькоў...

Неўзабаве лета праляцела, і надышоў верасень, мая першая сапраўдная лінейка...

Я быў надта сэнтымэнтальным дзіцёнкам, напрыклад пускаў сьлязу на сярэдзіне «Дзюймовачкі», маці да гэтага часу мне тую кнігу не дачытала, бо як толькі яна даходзіць да месца з жабамі й прывабнай маленькай дзяўчынкай — гамон, сьлёзы так і ліюцца... але цяпер пакутаў і трагедый ў мяне пабольшала... я пачаў плакаць па нулявой клясе, якая ўжо ў мінулым, а таксама аплакваць сваё сталеньне, першая кляса гэта ня жарты...

1-га верасьня мяне нарэсьце пачалі лічыць за дзіцёнка, які ўжо здольны атрымліваць ня толькі кардонныя «пяцёркі», але й намаляваныя ў дзёньніку-сшытку…

Стаю я ў сінім гарнітуры, трымаю ў руцэ чырвоныя гвазьдзікі (ненавіджу гвазьдзікі — кветка савецкага застою), школа беларускамоўная, старшаклясьнікі падыходзяць да нас, падшыванцаў, дораць кнігі, цісनуць рукі, віншуюць з пачаткам, а мы ў адказ дорым ім гвазьдзікі… і мне, вядома, пашчасьціла, мне падарылі кнігу Мікалая Чаргінца «Приказ №1»... я

гляджу, на вокладцы ваенныя, партызаны, дадому яе прынёс, на форзацы яшчэ было напісана нейкім адзінаццацікляснікам пошлае рымаванае чатырохрадкоўе пра тое, што вучоба робіць з нас людзей, дата й подпіс… калі я быў ужо недзе так у дзявятай клясе, гэтая кніга пайшла ў сьметнік, дакладней, у агонь разам з астатняй макулятурай… мой бацька тады знайшоў усе лісты да маці, што напісаў за тры гады вайсковай службы ў Разані, дадаў да іх колькі кепскіх кніг і вырашыў «пачысьціць» кладоўку… полымя забаўляла ўвесь двор ажно да позьняй ночы… спалілі кіляграмы непатрэбшчыны ў закінутай пясочніцы…

А яшчэ першая кляса пачалася з суседкі па парце, якая кожны дзень мне паказвала, як рыбка заплывае ў пячорку (указальным пальцам тыкала ў кулак, пахабна так, з намёкам)... я чырванеў, але ня надта каб саромеўся... звалі яе Наста, а прозьвішча ў яе было дзіўнае — Маргалік, калі чытаць яго з канца, атрымлівалася — «кілаграм»... яна й выглядала на кіляграм, худзенькая, сьветлавалосая... мне зь ёю падабалася сядзець, нават была нейкая дзіцячая сымпатыя да яе, нягледзячы на тое, што я ўжо быў закаханы ў Вольгу Белую, страйнюткую высокую дзяўчынку з блакітнымі вачыма...

А яшчэ першая кляса была зь першым квадратным ранцам са штучнай скуры, які моцна цiснуў на плечы скрозь чорнае футра, дакладней, чорны кажух, якога я жах як саромеўся... кажух калоўся й не даваў волі ру-

хам, быў стары й падраны, месцамі перашыты й паедзены мольлю.

Першая кляса пачалася зь сіняга гарнітура й калготаў, якія бацькі прымушалі апранаць узімку, а скончылася парванымі штанамі й пабітымі нагамі... пакуты працягваліся на фізкультуры ў распранальні... здымаеш сінія штаны, а там — калготы... рогат мусіў стаяць па ўсім пакоі, але... усе здымалі штаны й сталі ў калготах... з каго тут сьмяяцца.

Я ненавідзеў фізкультуру за тое, што мы гулялі ў «Фігура замры», гаўняную гульню, якая пачыналася са слоў: «море волнуется раз, море волнуется два, море волнуется три, морская фигура замри», я, ляць яго, ніколі не пасьпяваў «застыць» як належыць і кожны раз прайграваў у самым пачатку... лепей бы ўжо давалі гуляць у футбол альбо баскетбол... трэ адзначыць, што ў «Фігура замры» кожны раз перамагала Вольга Белая, і гэта мяне яшчэ больш злавала...

Таксама я, як і большасьць дзяцей, марыў быць акторам, здымацца ў кіно, граць у тэатры... таму, калі на калядным ранішніку адзін з удзельнікаў прадстаўленьня для бацькоў захварэў, я, нават не разважаючы, пагадзіўся заняць яго месца, ня ведаючы да апошняга, што трэба будзе рабіць... так я апынуўся сракаю каня, менавіта... разьвітальная песьня «Дадому, дахаты» мусіла выконвацца пад выдатны танец каня, які складаўся з двух дзяцей, накрытых карычневым пледам, мой аднаклясьнік быў перадам, трымаў галаву каня на нейкай палцы й выраб-

ляў штукі пярэднімі «капытамі», я, у сваю чаргу, трымаючыся за талію хлопца, упёршыся галавою яму ў азадак і сагнуўшыся долу, ледзь пасьпяваў перасоўваць ногі... на наступны дзень я адмовіўся быць актарам і па-традыцыі, заведзенай з часоў Гагарына, пачаў марыць пра касманаўтыку, якая, я быў упэўнены, ніколі б не прымусіла мяне быць сракаю каня...

У другой клясе мы ўсе ўжо вызначыліся зь сябрамі, я зблізіўся з Вовам Дзямянцавым, Ільлём Легастаевым, Сашам Разувалавым і Косьцем... мы ўтварылі нешта накшталт маленькай банды, старэйшыя нас не чапалі, а я пасьпяваў ганяць кепскага аднаклясьніка Рыгора...

У нашым асяродзьдзі нават зьявілася першая багатая дзяўчынка, яна распавядала, як езьдзіла ў Баўгарыю... гэта для нас было чымсьці такім далёкім і неверагодным... такім жаданым і незразумелым... Баўгарыя на той «фанцікаўскі» час была Мэккаю для заможных беларусаў... Ганна сябравала са мною, бо я ганяў Рыгора, які зьдзекваўся зь яе, маляваў карыкатуры, падкрэсьліваючы ейную паўнату... Ганна мне шмат чаго распавядала й давала гуляць пасьля ўрокаў зь «вясёлкай»...

Спружынка «вясёлка», альбо «сьлінка» (ад ангельскага Slinky) была маім першым вялікім захапленьнем, вядома, пасьля электроннай гульні «Ну, погоди», дзе воўк зьбірае яйкі, а заяц яму перашкаджае... гэтыя спружынкі, мэталічныя й непафарбаваныя зьявіліся ў Амэрыцы яшчэ ў саракавых гадах і выкарыстоўваліся як

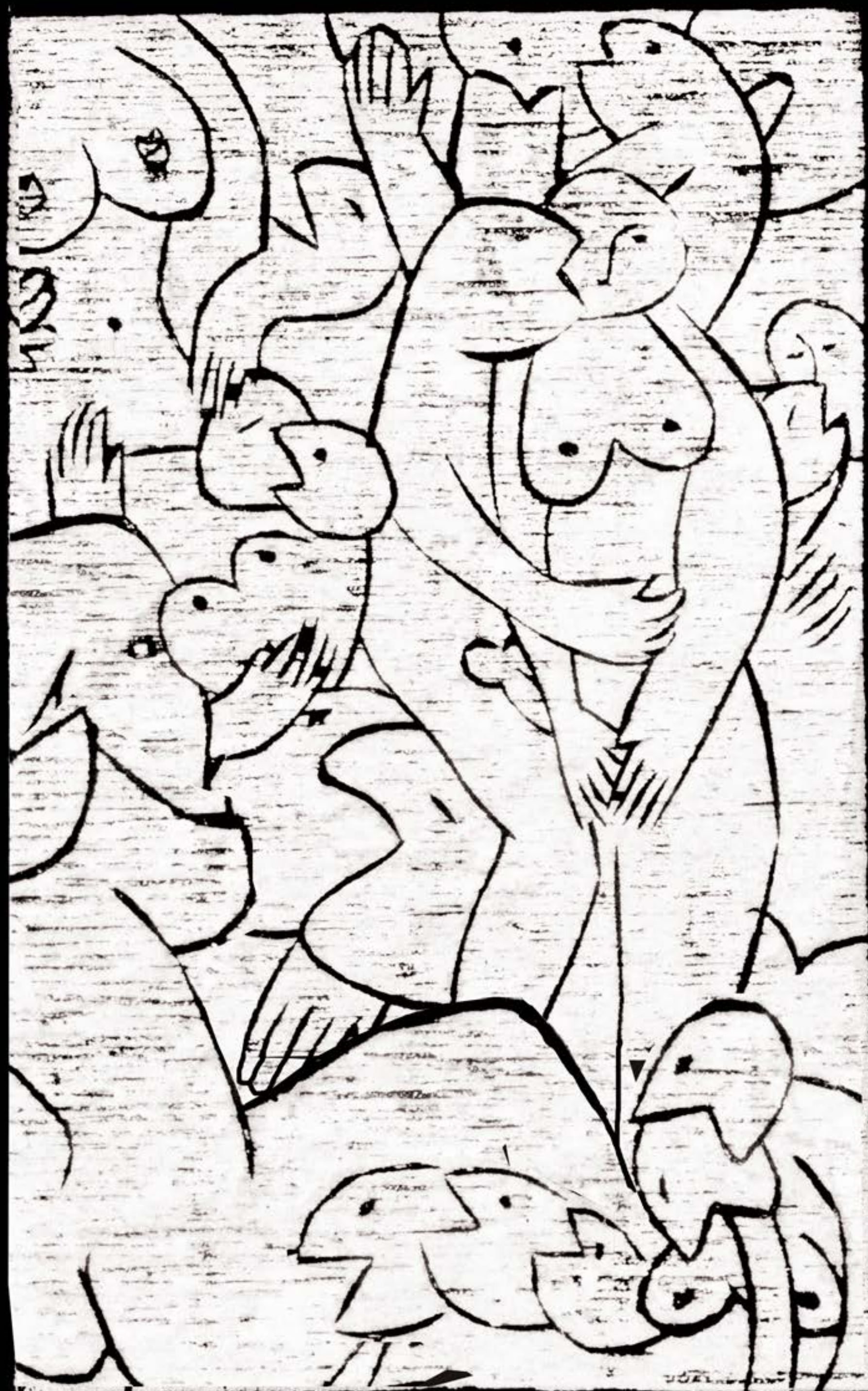
псыхатэрапэўтычны сродак, у дзевяностых ужо кітайцы пачалі выпускаць «сьлінкі», каляровыя й плястыкавыя, розных формаў і памераў... мы любілі клясыку — круглую форму, бо яна так ладна магла хадзіць па прыступках... на доўгіх перапынках мы толькі й назіралі, як Ганна спускала зь лесьвіцы замежную «сьлінку», а потым гэта рабіў я, няўклюдна, але ж...

Праз колькі месяцаў «вясёлкі» ўжо прадавалі паўсюль: у крамах, шапіках, разам з плястыкавым гаўном, зь вішнёвымі й чакаляднымі цыгарэтамі Кэптан Блэк, доўгімі цыгарэтамі Мор, але гэтыя забаўкі, як і «чарніла», прыйшлі да нас у шостай клясе... а так, была другая кляса, грыбочкі й сонейкі з прапісямі засталіся ў першай, прамакаткі зьніклі разам з чарнільнымі асадкамі, толькі настаўніцы яшчэ выводзілі адзнакі ў журнале чарніламі, падкладаючы пад руку прамакатку, якая цяпер хутчэй нагадала б аркушык туалетнай паперы...

У трэцяй клясе я пачаў скочвацца на тройкі, мяне ня надта цікавіла вучоба, я рос і паступова ператвараўся ў нейкага боўдзілу... я пасьпеў зламаць аб парту пярэдні зуб, ён так і застаўся тырчэць у дрэве... цяпер, калі ўсьміхаўся, я нагадваў нейкага сьветлага бяззубага цыганёнка-байструка... але паламаны зуб дазволіў мне аглушальна сьвістаць... пазней неяк на перапынку я бегаў па вуліцы за дзяўчатамі й расьсёк калена — пяць швоў... я пачаў кульгаць і сьвістаць... маю беларускамоўную клясу расфарміроўвалі, набліжаліся грэбаныя

«новыя» часы для краіны... я мусіў зь верасьня вучыцца ў іншай школе, якая месьцілася непадалёк ад майго дому... чаму я адразу туды не пайшоў?.. па-першае, менавіта ў той школе я ўпершыню стаяў перад дырэктарам з падстрыжанымі пасьля плястыліну валасамі й спрабаваў палічыць да ста... й па-другое, мы імкнуліся вучыцца па-беларуску...

Трэцяя кляса асабліва адзначылася асэнсаваным праглядам фільму «Экзарцыст»... у дзяцінстве мне надарылася пабачыць колькі кадраў з гэтага эпахальнага кіно, калі я выпадкова прачнуўся ноччу, бацькі якраз глядзелі той эпізод, калі ў дзяўчынкі-сатаны пачала круціцца па коле галава... я ледзь не набрудзіў у ложак!.. асэнсаваны прагляд у трэцяй клясе зьдзейсьніўся такім чынам: агульная заля, менская трохпакаёўка, бабуля жагнаецца, ускрыквае й заплюшчвае вочы, прыгаворваючы: «Божачкі, спасі, Божа, сахрані», бацька нэрвуецца й выганяе яе з пакоя, каб не перашкаджала глядзець, маці прыкрыквае на бацьку, каб маўчаў... я нібыта гуляюся ў калідоры й адмаўляюся йсьці спаць, а сам падглядаю... што сказаць, гэта быў мой першы фільм жахаў, ад якога мяне й да гэтага часу кідае ў сутаргі... потым, адзін за адным зьявіліся іншыя жахі — другая частка «Паўсталых зь пекла» й першая частка «Жаху на вуліцы Вязаў»... з «Паўсталымі» ў мяне да гэтага часу свае рахункі, без алькаголю гэты фільм не ўспрымаецца як мае быць...

Потым надышло дзіўнае, чароўнае лета, калі я цэлы месяц правёў у Шатляндыі... паездка была арганізаваная з дапамогай пратэстанцкай царквы, бацька мой тады нават быў ня проста шчырым вернікам, але й час ад часу прапаведаваў... маці прыгожа сьпявала гімны... у Шатляндыі я быў настолькі ўражаны іншым укладам жыцьця, што па вяртаньні праплакаў зь пераменным посьпехам зь месяц... а то ж... параўнаць было з чым — вялікія дамы, катэджы й культура, «Fish & Chips» на кожным рагу, Хайлэндз і Лоўлэндз, горы й узгоркі, Паўночны Ледавіты акіян, кільты ў кубікі, валынкі й горцы, гучаньне іншай мовы, двухпавярховыя аўтобусы бяз дахаў, палацы, вежы, зайцы па пагорках скачуць... дома ж карціна не абнадзейвала — крызіс, бедната, шэрыя блёчныя шматпавярховікі, Біл Клінтан прыязджаў на плошчу Перамогі... мая сям'я яшчэ год наведвала царкву, пакуль брат ня зьезьдзіў у Лёндан па той жа праграме — царкоўная дапамога дзецям, якія нарадзіліся пасьля Чарнобыльскай трагедыі... а потым бацькі пасварыліся з галоўным пастарам, бо ён адмовіўся прывезьці зь Нямеччыны лекі для мяне... бацька, які працаваў на заводзе, пачаў шмат піць... грошай катастрафічна не хапала, маці пяцьсот разоў цыравала свае адзіныя калготы й перашывала спадніцу...

Новы верасень, новая школа, спэцкляса па ангельскай, кляса разьдзеленая на групы, нас называюць элітай, толькі пазьней я даведаюся, што гэта тычылася не мяне, а сына га-

лоўнага судзьдзі Менску, унука будучага кандыдата ў прэзыдэнты... файна я патрапіў: усе аднаклясьнікі былі добра абароненыя бацькоўскімі грашыма й прафэсіямі — журналісты, дактары, бізнэсоўцы, банкіры, замежнікі, хімікі, фізыкі, настаўнікі... мая маці працавала прадавачкай у краме, бо зацяжарала мною амаль перад самым пачаткам вучобы ў ВНУ... і так болей не вярнулася да адукацыі, гадавала мяне й брата...

На пачатку чацьвёртай клясы я ўдзельнічаў у алімпіядзе па матэматыцы, у пераможцы не прабіўся, але адзначыўся там... каб клясны кіраўнік накіраваў на алімпіяду, трэба было гэта заслужыць... а потым, ужо напрыканцы пятай клясы, мяне хацелі пакінуць на другі год праз тую ж матэматыку... бацькі пазычылі шмат грошай, і я цэлы год наведваў заняткі ў рэпэтытара...

Як я быў здольны ўдзельнічаць у алімпіядах і амаль адначасова быць пад пагрозай застацца на другі год?!.. яшчэ зусім нядаўна бацькам прапаноўвалі, каб я пераскочыў з трэцяй клясы адразу ў пятую... а тут?!.

Але ўсе турботы зьнікалі, калі ў групах падчас урокаў ангельскай мовы мы вучылі вершыкі й песьні:

My heart's in the Highlands, my heart is not here*;
My heart's in the Highlands a-chasing the deer;
A-chasing the wild-deer, and following the roe,
My heart's in the Highlands wherever I go.

Farewell to the Highlands, farewell to the North,
The birth-place of Valour, the country of Worth;
Wherever I wander, wherever I rove,
The hills of the Highlands for ever I love.

My heart's in the Highlands, my heart is not here;
My heart's in the Highlands a-chasing the deer;
A-chasing the wild-deer, and following the roe,
My heart's in the Highlands wherever I go.

Farewell to the mountains high covered with snow;
Farewell to the straths and green valleys below;
Farewell to the forests and wild-hanging woods;
Farewell to the torrents and loud-pouring floods.

My heart's in the Highlands, my heart is not here;
My heart's in the Highlands a-chasing the deer;
A-chasing the wild-deer, and following the roe,
My heart's in the Highlands wherever I go.

Таксама трымала моцна песенька пра Боні:

My Bonnie lies over the ocean[**]
My Bonnie lies over the sea
My Bonnie lies over the ocean
Oh bring back my Bonnie to me

Refrain:
Bring back, bring back
Bring back my Bonnie to me, to me
Bring back, bring back
Bring back my Bonnie to me

Last night as I lay on my pillow
Last night as I lay on my bed
Last night as I lay on my pillow
I dreamt that my Bonnie was dead

---

* Верш Робэрта Бёрнса (1759—1796) «Маё сэрца ў Высакагор'ях»

** Шатляндская народная песьня

Oh blow the winds o'er the ocean
And blow the winds o'er the sea
Oh blow the winds o'er the ocean
And bring back my Bonnie to me

The winds have blown over the ocean
The winds have blown over the sea
The winds have blown over the ocean
And brought back my Bonnie to me

Так ужо craраліся, цягнулі гэтыя дыфтонгі, язык да нёба ліпнуў, сьпявалі, крыўляліся, нібы малпы, пазіраючы на настаўніцу ангельскай і кляснага кіраўніка ў адной асобе... дзіўная жанчына, часта з-пад ейнай спадніцы была бачная «камбінашка», белая з вышытымі пастэльнымі ружамі...

Я хварэў на Брытанію, я марыў пра Англію... бацькі звычайна казалі, што трэба вучыць мовы, гэта абавязкова спатрэбіцца...

Ізноў надышла зіма, я яе люта не любіў, бо насіў паедзены мольлю стары чорны кажух... кожны раз, калі заканчваліся заняткі, я, замест таго, каб ісьці гуляць у сьнежкі з усімі, намагаўся як мага хутчэй выскачыць са школы, пакуль мяне не заўважылі ў гэтай жудаснай вопратцы, і куляю бег дадому... аднойчы аднаклясьнікі мяне нагналі, іх была амаль цэлая кляса... я спалохаўся, што цяпер да канца жыцьця буду абсьмяяны за гэты кажух... але ніхто нічога не заўважыў! я быў агаломшаны — ніхто нічога не заўважыў!!! ...мы амаль да цёмна гулялі ў сьнежкі, раўлі, дурэлі ўсе разам... і мяне нарэсьце адпусьціла

вусьціш, якая была са мною з самага верасьня, я зразумеў, што змагу вучыцца ў новай школе, у новай клясе, з новымі сябрамі...

А потым хутка скончылася пятая кляса, я пасьпяхова перавёўся ў шостую, навучыўся паліць, ледзь не памёр ад першай цыгарэты, мае бацькі ў траўні атрымалі лецішча і пачалі на ім працаваць...

Першае лецішча было ў Ласях, што ў кірунку Маладэчна… 12 сотак, бацькам у той час было каля трыццаці год… зямлі зашмат як на дваіх дарослых і двух малых… але што паробіш, спачатку энтузіязму хапала на тое, каб падтрымліваць праполатымі й засаджанымі пяць сотак з пахілым парнікам й разваленым летнім домікам… бацька здолеў толькі выкапаць бульдозэрам вялікі катлаван — месца пад мур для трохпавярховага дому… гэты катлаван, напэўна, і да гэтага часу залівае вадою, там гадуюцца жабы… так бы мовіць, прыватная сажалка атрымалася…

Суседзі з бакоў, як і зьверху (а наша лецішча нібыта спускалася з гары й было каля шашы) спрэс былі старэйшыя за ўсю нашую сям'ю разам узятую, калі не ўдвая, то ў паўтары разы дакладна… і мелі яны шмат сыноў і дачок, унукаў і ўнучак, працавалі зь імпэтам — будавалі харомы й палацы, садзілі блакітныя елкі й узводзілі альтанкі й парнікі… мы на ўсё гэта пазіралі сарамліва й стараліся як мага лепей даглядаць сваю зямлю… але адзін у полі ня воін, каб былі мы з братам дарослымі, мо штосьці пайш-

ло б па-іншаму… а так усё, што нам малым было наканавана, — зьбіраць кіслыя парэчкі й даглядаць сабаку, каб той ня рыў кратовыя норы пад кустамі й не псаваў грады…

Самыя няўдзячныя ягады — парэчкі... сядзіш пад кустом, брудны, стомлены, у галаву пячэ, зьбіраеш чырвоныя пацеры, а іх шмат, нават зашмат, і нават пад'есьці ня здольны — хто ж будзе есьці гэтыя кіслыя парэчкі… адным словам, пакуты, а потым яшчэ ўсю зіму сочыва з гэтых ягад есьці — жах!

Потым лецішча пакрысе стала закінутым, парасло бярозамі й хрэнам, які разрастаўся, як пустазельле, разам з маліньнікам… карацей, адабралі ў нас зямлю за недагляд, і мы нарэсьце апынуліся вольнымі ад гэтай маруднай апрацоўкі цаліны, узараная зямля якой пасьля кожнага дажджу сьцякала са схілаў да шашы…

Праз дванаццаць год у нас зьявілася новае лецішча, каля Сяргееўскага вадасховішча, разьмешчанае ў тры разы бліжэй да Менску й у два разы меншае па плошчы — шэсьць сотак з утульным летнім домікам… вакол — лес, вада, рыба, грыбы, дзікія жывёлы й мы… але ўжо дарослыя й здольныя працаваць… бацькі адразу накінуліся на зьбіраньне грыбоў і ягад...

Чалавек у крыві, у генах мае жарсьць да зьбіральніцтва... як там было ў старажытнасьці, чым займаліся?.. так, зьбіральніцтва, рыбалоўства, паляваньне... але я не трываю такіх справаў, калі б я жыў у старажытнасьці, я б даўно памёр... мне нецікава й са-

мотна швэндацца па лесе, шукаючы ягады й грыбы, я дзіця ўрбанізацыі, таму часта проста застаюся на палянцы, чытаю, адпачываю, размаўляю сам з сабою...

Бацькі любілі прывозіць дадому шмат назьбіраных масьлятаў, груздоў, сыраежак і лісічак, навозілі ягад… усё гэта перабіралася, варылася, закатвалася… а цяпер парэчкі я не зьбіраю, і сочыва такое, як раней, маці больш не гатуе, цяпер яна вынайшла новы рэцэпт — парэчкі з апельсінамі… і гэта файна!

Сёмая кляса... мы зноў ішлі ў школу, а разам з намі йшоў дождж, быў кастрычнік... поры восені, забруджаныя апалым лісьцем наволкай скуры зямлі, чорнымі плямамі глядзелі нам у вочы, мы былі стомленыя, нявыспаныя, незадаволеныя, раз'юшаныя, змушаныя па адной і той жа сьцяжынцы крочыць да сьвятла розуму, да «новых ведаў», якія збольшага складаліся зь непатрэбных рэчаў, іх вызначылі нейкія тоўстыя мужчыны ў працёртых гарнітурах, недзе там, на далёкіх дзяржаўных сходах...

Восеньню мне ізноў было не да вучобы: гульні ў бутэлечку на пацалункі, цыгарэты й віно адцягвалі амаль усю ўвагу, але больш за ўсё часу я пачаў выдаткоўваць на гульні ў першую ў сваім жыцьці прыстаўку, якую дзядзька неяк прыцягнуў дадому й уключыў у наш тэлевізар «Віцязь», ён паказваў гульні толькі ў чорна-белым зь зялёным адценьнем фармаце ... дзядзька Сяргей старэйшы за мяне толькі на шэсьць год, таму мы адзін аднаго вельмі добра

разумелі, суткамі рэзаліся ў гонкі й стратэгіі... маці сварылася й ганяла нас, але якое там... кока-кола й чыпсы, сьнікерс і картрыдж з новай гульнёй, і ўсё, гамон прыватнаму жыцьцю — вочы чырвоныя, апухлыя, трыццаць дзьве гадзіны — гэта ня жарт, затое новы ўзровень пройдзены, коды запісаныя, ёсьць магчымасьць саснуць гадзінку й потым ізноў у бойку... яшчэ адна рэч, якая захапіла ў палон так, што я ажно трымцеў, — першы сапраўдны горны ровар, які мой дзядзька аднойчы прывёз дадому й якім я карыстаўся зь месяц, а потым ягоныя сябры, каб прадаць, адвезьлі яго на барахолку ў Ждановічах, дзе я таксама выпадкова апынуўся з маці... убачыўшы ровар, я закрычаў: «Мама, наш ровар»... трэба было бачыць твары дзядзькавых сяброў... яны зьбялелі й гатовыя былі зьбегчы, маці адвяла мяне ў бок і гучна засьмяялася... толькі потым я ўцяміў, чым так напалохаў прадаўцоў...

Сёмая кляса адрозьнівалася ад усіх астатніх тым, што ўсе хлопцы, падросшы за лета, цяпер далёка не абыякава заглядаліся на фігуры аднаклясьніц, пачалі да іх заляцацца... гэта нагадвала заапарк — ва ўсіх ламаўся голас, таму былі чутныя то піскі, то грубы гоман, усе стараліся ўшчыкнуць, памацаць, на скрайні выпадак штурхнуць дзяўчынку, дакрануцца да ейных грудзей... уся кляса ператварылася ў выбуховую прыладу гармонаў і прышчоў... усе мы палілі, цалаваліся, а некаторыя ўжо спрабавалі кахацца... усе мы ў сваіх прыбіральнях і ванных пакоях мастурбавалі па пяць разоў на дзень, усе на-

чамі марылі пра сваіх суседак па парце... было вельмі цяжка канцэнтравацца на ўроках, асабліва калі выкладалі настаўніцы маладыя, прыгожыя й бяз станікаў пад тонкімі гольфамі... мы з маім сябрам і суседам па парце Андрэем проста паміралі, у нас ужо ня толькі «пашпарты абрасталі», але зьяўлялася валосьсе на падбародзьдзі, і мы ад гранжу й рускага року ўсё больш схіляліся ў бок цяжкога мэталу...

У восьмай клясе мы набывалі рысы складаных падлеткаў, даводзілі настаўнікаў да прыступаў: адна настаўніца так крычала на нас, махала рукамі, што скінула вазу з кветкамі й заліла ўвесь журнал... яна крычала, піла карвалол з валідолам, нэрвавалася, а потым ад нас адмовілася... чаму?.. напэўна, таму што нам занадта часта паўтаралі, што мы элітная кляса, вяршкі школы, і мы паверылі ў гэта, а цяпер настаўнікі атрымлівалі прадукт сваёй творчасьці — эгаістычных падлеткаў...

Настаўніца па біялёгіі была настолькі намі закатаваная, што неяк падчас урокаў давялося выклікаць хуткую... яна з сардэчным прыступам ляжала ў шпіталі зь месяц, а праз год памерла, так і не пасьпеўшы ў нас давыкладаць (масавае байкатаваньне й нянавісьць рэч жудасная)... з прыходам новай настаўніцы ў мяне адкрылася другое дыханьне, і на алімпіядзе па біялёгіі я выйшаў на раён, пасьля перамогі атрымаў магчымасьць прадстаўляць сябе й школу на гарадзкой алімпіядзе... але... я праспаў у той дзень... я мусіў ехаць на «горад» ра-

зам зь біялягіцай і дырэктарам, яны мяне чакалі каля мэтро... а я спаў… гэта было сорамам для ўсіх біёлягаў... я потым цьвёрда вырашыў рушыць у мэдыцыну, каб замольваць грэх...

Дзявятая кляса — мы былі зачараваныя новым настаўнікам рускай літаратуры: гэты вусаты дзядзька (дарэчы, вусы ў яго расьлі ў рот, так, так, яны менавіта загіналіся пад верхнюю губу й ліплі да зубоў, ён часта любіў дакранацца да іх языком) адкрыў нам цуд спрэчак — уся кляса толькі й рабіла, што спрачалася наконт прачытаных твораў, было сапраўды цікава й выдатна ў яго вучыцца, але новы настаўнік праз год нас пакінуў, уладкаваўшыся завучам у гімназію...

У дзявятай мы ўсе гулялі ў сям'ю — хтосьці камусьці быў бацькам, дзядзькам, братам, кузэнам, сястрою, жонкаю, каханкаю, кузынаю. Уся кляса нібыта звар'яцела, выбух адбыўся, гармоны ўзялі сваё — ўсе мы даўно перацалаваліся і пераабдымаліся, кожны ведаў, у каго якія грудзі й які чэлес... мы ўжо адчувалі сябе дарослымі й пачалі экспэрымэнтаваць...

«Крыжачок» — віно, якое танчыць», невядома, хто яго так назваў, напэўна, проста прыжылося ў народзе, але гэтае азначэньне «чарніла» я пачуў ад кагосьці са старшаклясьнікаў і распавёў свайму сябру Андрэю ў чароўны момант непасрэднага знаёмства зь віном... мы былі ў невялікім дворыку, з усіх бакоў абнесеным зялёнай сьцяной каштанаў,

гэта стварала ўтульны настрой для кампаніі і хавала нас ад мінакоў… дзьве лаўкі зручна разьмясцілі нашыя целы, нас было восем, ня лічачы некалькіх старшаклясьнікаў, якія ведалі, што рабіць з гэтым пойлам...

Глыток — і тухлая, салодкая вадкасьць прайшла па страваводзе ў страўнік… цэлую шклянку нагбом! ...сяброўкі глядзелі на мяне як на героя... старшаклясьнік толькі лыбіўся, а мы яму падыгрывалі, мы былі такія ж дарослыя, як і ён... пасьля першай, другой, трэцяй шклянкі ўсе запалілі... праз хвіліну кожны з нас быў ужо не ў гэтым сьвеце, усе ап'янелі й паводзілі сябе як вар'яты... нам захацелася пайсьці ў клюб, які знаходзіўся літаральна за два крокі ад нашага дворыку... мы дапілі «Крыжачок» і скіраваліся туды... усе на той час танчылі пад Bombfunk MC's...

Мяне хістала ў розныя бакі, сьвядомасьць разьдзірала на часткі, мне не хацелася танчыць...

Не дамаўляючыся, мы ўчатырох накіраваліся ў прыбіральню... але самае жорсткае пачалося ў той момант, калі, выходзячы з прыбіральняў, мы з Андрэем перасякліся з нашымі дзяўчатамі... нас ахапіла жарсьць, натуральна, не было ніякага сэксу, проста мы пачалі цалавацца, мацаючы адно аднаго... непрыкметна мы трапілі ў мужчынскую прыбіральню, атрымліваючы першы блядзкі досьвед у жыцьці... спыніцца было вышэй за нашыя сілы, тут ўладарыў юрлівы пачатак... я казаў сам сабе: «Што ты робіш!? Гераня, ты ж нейкі вар'ят! Спыніся!», але гэта было немагчыма…

Чарга каля прыбіральні ня доўга трывала, й нашую дзіцячую оргію разагналі, даўшы нам каля дзесяці хвілін, за якія, як нам здалося, мы зьдзейсьнілі самую вялікую распусту! Распуста! Вычварэнства! Менавіта так я тады думаў, чырванеючы... мы з Андрэем на час нашых «сарцірных засмоктаў» памяняліся дзяўчынамі... гэта быў першы крок на шляху да «экспэрымэнтаў» рознага кшталту і сэксуальных вычварэнстваў, на шляху да панку...

Мы выпаўзьлі на сьвежае паветра, зь цьвёрдым рашэньнем, што на сёньня больш ні кроку ў клюб і ані кроплі сьпіртнога, мне хацелася есьці й спаць, але быў яшчэ толькі пачатак дзявятай гадзіны вечара, вядома, нас малых пускалі толькі ў вячэрнія падлеткавыя клюбы, да начных тусовак мы яшчэ не дарасьлі. Цяпер ужо нашая агульная з Андрэем каханка пакінула на лесьвіцы клюба яркія кроплі званітаванага «Крыжачка»... мы сьмяяліся, калі яна ванітавала...

Мы сталі дарослымі, старэйшыя клясы ўжо абавязвалі хадзіць і пазіраць на ўсіх задраўшы галаву, мы нікому не падпарадкоўваліся, усіх крытыкавалі й пра ўсё мелі сваё асабістае меркаваньне...

У клясе зьявіліся батанікі й лахі... першых мы проста не трывалі, але суіснавалі з імі, другіх жорстка білі, рабілі ім фанту (лавілі ў туалетах і галілі, дзе атрымаецца)... з прафілактычнымі размовамі ў школу прыходзілі бацькі зьбітых мною дзяцей, збольшага гэта

былі дзеці ёлупняў-банкіраў (цяпер яны дарослыя й маюць свае офісы, у якіх на сьценах панад сталамі й галовамі вісіць розная брыдота), гэтыя падлеткі яшчэ ў школьным узросьце паказвалі сваю адукаванасьць, выпешчаную бацькамі, пагарду да іншых, мізэрнасьць і глупства... старэйшыя за мяне панкі да паўсьмерці зьбівалі малых і тандэмамі праводзілі па колькі год у турмах... пачалі зьяўляцца дзеці са складаных сем'яў, мы зь сябрамі «разводзілі» на грошы малое дзяўчо, якое кожную раніцу з бацькоўскага сэйфу цягала нам рублі на цыгарэты й піва, мы дзяўчынцы проста казалі, што калі яна ня будзе спраўна насіць грошы, мы патэлім ейным бацькам і пра ўсё распавядзем... бацькі потым недалічыліся колькі пачкаў рублёў і перавялі сваю няўдалую дачку ў іншую школу, дзе яна праз год, як мы даведаліся, зацяжарала ад старшаклясьніка... цягнула яе на прыгоды з дарослымі...

Мы ўжо актыўна займаліся сэксам паўсюль... у прыбіральнях, парках, трамваях, на дахах, у пад'ездах, ліфтах, кватэрах, лецішчах, намётах, машынах, на сталах на кухнях...

Разам з сацыяльным пэдагогам мы езьдзілі ў паходы... у нас была заснаваная арганізацыя ЮНЭСКА, я быў дырэктарам сэкцыі экалёгіі і займаўся паходамі, пошукам намётаў й алькаголю... падчас аднаго з такіх паходаў я спакусіў дарослага сацыяльнага пэдагога... яна была тоўстая, амаль круглая, але што мне — абы ў споднее да яе залезьці... гэта ж гонар для шаснацца-

цігадовага падлетка, пры ўсіх сваіх сябрах са школы й ЮНЭСКА распрануць пэдагога й завесьці яе ў намёт... мне яна была ня надта прыемная, занадта тоўстая, і да ўсяго яна цьмяна пра што цяміла... я ператварыўся ў дасьледчыка новага матэрыялу... мацаў яе за азадак, залазіў пальцамі ў похву... пакуль у намёт у пошуку ліхтарыка не ўварваўся п'яны аднаклясьнік ... я выскачыў з намёта разам з ім, трымаючыся за напаўпустую бутэльку гарэлкі... мне патрэбная была нагода, каб зьбегчы...

Чуткі, плёткі й гоман пра гэтую падзею не сьціхалі шмат месяцаў... шмат чвэрцяў...

Мы сачкавалі амаль усе ўрокі, мацюкаліся й марылі пра дарослае жыцьцё, хадзілі па кватэрах, жлукцілі ўсё, што там налівалася — каньяк, рыжскі бальзам, пяршак, гарэлку, піва, віскі... пазбаўлялі цнатлівасьці дзяўчат пад сьпевы Віле Вала з НІМ, неяк за адзін вечар у мяне атрымалася пазбавіць цнатлівасьці трох дзяўчат з розных раёнаў у трох розных кватэрах, на кожную я выдаткаваў па гадзіне: выпіць, пераспаць, сесьці ў таксоўку і да наступнай...

Маральныя каштоўнасьці былі на перыфэрыі мозгу, намі кіравалі падлеткавы імпэт, рок і алькаголь... але ў нас усё роўна атрымлівалася расьці й станавіцца кімсьці істотным... з адукацыяй і вераю ў нешта ідэальнае, нягледзячы ні на што...

А тым часам мясцовыя панкі выходзілі з турмаў, скончалі вячэрнія школы, станавіліся больш-менш падобнымі да людзей, альбо

сьпіваліся, альбо хіпавалі й наркаманілі, альбо, як мясцовы Верабей, ператвараліся ў адвакатаў — Віктараў Аляксандравічаў... я таксама рос, і панк з рокам ужо ня вабілі, я захапляўся хардкорам, але па сутнасьці зьмяняліся не музычныя густы, а толькі вопратка... ідэі андэграўнду, суб- і контркультурнасьці засталіся... я адгадаваў доўгія валасы і перажываў першае сапраўднае, моцнае каханьне, якое было старэйшае за мяне на год і вышэйшае на дваццаць пяць сантымэтраў...

У старэйшых клясах нам выпала віншаваць вэтэранаў з круглаю датай заканчэньня Другой сусьветнай... мы цягаліся па кватэрах зь лістамі ў форме трохкутнікаў, нібыта лістамі з фронту, дзе было напісанае традыцыйнае віншаваньне ад прэзыдэнта й краіны... мы слухалі дзіўныя гісторыі, апранутыя ў форму радавых... вэтэраны радаваліся, плакалі, паціскалі нам рукі... мы ім уручалі кветкі (бэз) і сыходзілі... на той час у маім раёне жыло каля дзьвюх тысяч такіх самотных вэтэранаў, але з кожным годам іх колькасьць памяншалася на сорак адсоткаў... пасьля віншаваньняў мы абавязкова сумна выпівалі ў напаўцёмным дворыку...

А потым, калі ў краіне зьявіўся першы мабільны апэратар Velcom, мяне да яго падключылі, гэта быў падарунак на дзень народзінаў, і я атрымаў сваю першую мабілку... не папса, як я лічыў, пазіраючы на тое, як людзі цягаюць свае вялікія Nokia, якія не зьмяшчаліся ў кішэнях і боўталіся ў футаралах на

паясох мужчын, — а то ж, нават нейкая мадыфікаваная падмадэль, з антэнкаю вонкі, амаль мініяцюрная... але яна не ратавала ад нечаканых выбрыкаў жыцьця, як вялікая Nokia ... напрыклад, у майго сябра ўвечары нейкія гопнікі зьбіраліся адабраць сноўборд, ён сваёю Nokia аднаму з вычварэнцаў павыбіваў пярэднія зубы й нічога, толькі на корпусе мабілкі зьявіліся сьляды паламаных зубоў... мая мабілка была на той час элегантнаю й эстэтычнаю, але праз год я ўсё роўна перайшоў на масіўную Nokia, хадзіў і марыў пра тое, як буду ісьці са сваёю дзяўчынаю й, калі падыйдуць якія быдла-хлопцы, я ім таксама павыбіваю зубы... але хлопцы, на маё шчасьце не падыходзілі...

І тут нечакана на мяне абрынуўся Стывен Кінг, я выпадкова набыў яго кнігу «Чатыры сэзоны», у якой апавядалася пра школьніка, які вырашыў зьвесьці рахункі з настаўнікамі й аднаклясьнікамі пры дапамозе «абрэза», пра чатырох сяброў, якія знайшлі труп... я падсьвядома ставіў на месцы герояў сябе й перачытваў гэтую кнігу... так, напэўна, можна сказаць, што менавіта гэтая кніга абудзіла ўва мне думкі й жаданьне пачаць пісаць самому... ужо тады я напісаў апавяданьне ў сваім школьным сшытку па матэматыцы... сюжэт быў просты — чатыры сябры выпраўляюцца ў лес... і там разьвіваецца містычна-трылерны сюжэт... апавяданьне дзесьці згубілася, літаратурныя ўзоры зьмяніліся...

Я рос, і мне патрэбныя былі грошы, шмат грошай, бо тыя, што я атрымліваў ад бацькоў на школьную сталоўку, былі замалыя... я ўжо не зарабляў на файных адзнаках, гэта засталося ў сярэдніх клясах, таксама як і праца на праполцы буракоў летам у калгасах... так, я хацеў ужо самастойнасьці... хацеў сапраўднай працы... таму пайшоў на курсы цырульнікаў, тым болей, што клярнэт я закінуў, а праз год мусіла пачацца падрыхтоўка да іспытаў у мэдычны ўнівэрсытэт...

Адзінаццатая кляса запомнілася грандыёзным пітвом, незвычайнымі сяброўкамі, якіх клікалі Заноза й Адрыжка, а таксама, лютаю зімою... бо калі тэмпэратура на дварэ апускаецца ніжэй дваццаці пяці градусаў і сьнегу шмат, вядома, зранку ніякая школа ня сьвеціць... значыць, зьяўляецца нагода нажлукціцца... на вуліцы сьнегу да шыі, гурбы вышэй двух мэтраў... але гэта пасуе абставінам і жаданьням — трэба проста легчы ў гурбу, зрабіўшы зь яе сьнежны фатэль, дастаць пляшку шнапсу й да раніцы піць... сьнег някепска грэе, гарэлка трымае ў пэўным стане, ты нібы не п'янееш...

Пад канец адзінаццатай клясы я мусіў вынесьці для сябе нейкія веды, нейкі розум, але будучыня бачылася цьмянай, хоць і насычанай плянамі... зь ангельскай клясы я запомніў адзін сказ: «Learning foreign languages gives us opportunity not to lag behind the time» . Але гэта па сутнасьці лухта!

3.09. — 18.09.2011
Менск — Львоў

СЭМЭСТРЫ

... чым далей прасоўваецца гэты аповед, тым болей я яго адчуваю невычэрпным. Ён бясконцы, як сама эвалюцыя сьвету. І ўяўляе зь сябе вывяржэньне ўсяго таямнічага, падарожжа ў самых неверагодных шыротах, пакуль у нейкай кропцы раптам не пачнеш разумець, што тое, што апавядаецца ня так істотна, як сам аповед.

Генры Мілер
«Разважаньне
пра пісьменства»

Два гады запар я наведваў рэпэтытара па біялёгіі, які рыхтаваў мяне да мэдыцынскага ўнівэрсытэту... Рэпэтытар была старой жанчынай, выкладчыцай катэдры біялёгіі, насіла парык й брала стос даляраў за гадзіну... Бацька тады зарабляў дастаткова, каб хапала.

Экзамены прайшлі, я не дабраў да бясплатнага навучаньня аднаго балу, мой лёс

мусіў вырашыцца на паўплатным навучаньні... быў агульны сход абітурыентаў... пад канец агучылі маё прозьвішча й яшчэ дзьвюх дзяўчат... абіралі аднаго між намі траімі, хто будзе вучыцца на паўплатным... абралі дзяўчо зь нейкай вёскі, яна, да таго ж, была сіратою, яе гадавала бабуля.

Я, вядома, ня супраць такіх ільгот, але калі абіраюць паміж гарадзкімі й вяскоўцамі, звычайна больш шанцаў у вяскоўцаў... чаму так?.. таму, што ў іх горшая школьная адукацыя? Мне здаецца, па ўсёй краіне настаўнікі аднолькавыя, гэта ж нейкая пастка, калі вяскоўцы, троечнікі, вучацца ў галоўным вну краіны, а гарадзкія часта выцесьненыя на пэрыфэрыю! Я быў абураны й шакаваны, пакрыўджаны й зьнішчаны... праз тыдзень я здаў іспыты ў цалкам іншую галіну дзейнасьці, мне было наканавана зь пераменным посьпехам шэсьць год вучыцца на культуроляга на факультэце міжнародных зносінаў у БДУ.

Першы курс быў цьмяны й пасыўны... я амаль не цікавіўся студэнцкім жыцьцём, у мяне была дзяўчына на сем год старэйшая за мяне, з Паўночнай Карэі, лялечная, прывабная... я захапляўся ёю...

Гэтыя першыя два сэмэстры былі перамяшаныя й скамечаныя, усе студэнты толькі пачыналі разварушвацца, толькі прайшло пасьвячэньне ў новае жыцьцё, але некалькі дэканаў ужо былі мною пакрыўджаныя й

абураныя маімі паводзінамі... Добра, што яны мяне больш ніколі ня бачылі з бутэлькаю партвэйна й самакруткай у зубах каля Палацу спорту, на вечарынах з нагоды дня студэнта, інакш, напэўна, пазналі б.

Я атачаўся сябрамі — панкам, алькаголікам, шызафрэнікам, мізантропам і шлёндрай... мы больш часу бавілі каля нашага зялёнага вучэбнага будынку (называлі яго — хлеў), распальвалі ў кустах агонь (кусты тады былі вялікія й буйныя, сьцяною хавалі пустэчу, якая потым абрасла двума блёчнымі шматпавярховікамі), пілі, распавядалі адно аднаму нейкія гісторыі, спрачаліся, гутарылі пра філязофію й літаратуру, елі танныя бутэрброды з салам, сялёдкай і цыбуляю, пілі пладова-ягаднае з суседняй крамы, якая была нам, як маці родная ... ванітавалі, спалі... палілі... мы былі купкай сучаснай моладзі, якая апынулася на ўскрайку, у пэўным маргэнэзе, моладзь, не задаволеная жыцьцём, сучаснасьцю й дадзенай свабодай, мы былі яскравымі прадстаўнікамі чагосьці апакаліптычнага, быццам чорныя вершнікі хаосу... але нам гэта падабалася... мы верылі на той час у сябе, у сваю моц, у тое, што мы здольныя на вялікія падзеі, здольныя скалануць гэтыя антычныя калёны застою й савецкасьці, мы мянялі сьвет, але ён чамусьці не мяняўся... мы імкнуліся й пачыналі зь сябе...

Выкладчыкі на лекцыях звычайна пазіралі на нашу кампанію недаверліва, быц-

цам мы прыйшлі не туды й не за гэтым, але мы сапраўды існавалі ня ў тым месцы, кожнаму з нас было наканавана зьдзейсьніць у жыцьці іншае.

Шызафрэнік часта бажыўся, што будзе новым прэзыдэнтам, лез у нейкую палітыку, піў. Пакуль яго на трэцім курсе, на якім ён вучыўся ўжо чацьвёты раз, не пасадзілі на восем год у турму, але ён нават адтуль дзіўным чынам намагаўся раз на месяц тэліць загадчыку катэдры й распавядаць пра свае грандыёзныя пляны, пытацца пра справы.

Шлёндра раптам апынулася вельмі файным і таленавітым фатографам.

Панк — буйным мастаком і дызайнэрам, ён пазбавіўся сваёй доўгай барады й ажаніўся.

Нязьменнымі засталіся алькаголік і мізантроп... яны часта бачыліся са мною, але з кожным разам я губляў да іх цікавасьць, напрыканцы навучаньня яны амаль перасталі для мяне існаваць, калі толькі ў памяці, якая таксама ня мела пэўнае гарантыі на доўгія тэрміны.

Аднойчы, калі ўжо другім разам надышлі зімовыя іспыты, я з алькаголікам зьбіраўся здаваць нейкую Тэорыю, якую менавіта, цьмяна памяталася нават на той час, але мы прыйшлі. Алькаголік, зьмерзшы, прытуліўся да батарэі, не здымаючы паліто, сеў на падлогу й дастаў з унутранай кішэні бу-

тэльку, я пасунуўся да яго, мы занялі сваю чаргу ў габінэт... пачалі піць, каб сагрэцца, каб мазгі пачалі варушыцца... Мінула тры гадзіны, мы нават пасьпелі зьлётаць яшчэ за адной, і я пасьпеў саснуць, як раптам, расплюшчыўшы вочы, не знайшоў побач алькаголіка... й тут праз драўляныя дзьверы з габінэту пачуўся страшэнны лямант... Выкладчык крычаў, каб хтосьці вымятаўся вонкі, каб не зрываў экзамэн... Я сьцяміў, што сёньня нам не дачакацца посьпеху на іспыце... празь імгненьне з габінэту вылецеў мой аднагрупнік, спатыкнуўся й расьцягнуўся на падлозе, зь левай рукі ў яго выпала плястыкоўка з гарэлкай і кавалачкам цытрыны.

Так, дарэчы, гэта быў іспыт па тэорыі літаратуры... Алькаголік вырашыў замест адказу на пытаньні білета распавесьці пра сваю тэорыю Памаранчавых дрэваў... Дастаў дзьве плястыкоўкі, наліў у іх гарэлкі, кінуў па кавалачку цытрынкі, парэзанай сьцізорыкам паўмесяцамі й прапанаваў выпіць выкладчыку, кандыдату філялёгіі... Гвалт, сварка, спрэчка, але... Восем у залікоўцы... «Як яно? Га? — пытаўся ён у мяне потым і ўздымаў чарговы кілішак за такі посьпех. — Талент, мазгі!» Тое самае адбывалася й з астатнімі экзамэнамі.

На вышэйшую матэматыку мы хадзілі па традыцыі нецьвярозыя, пісалі матрыцы, на іспыце чакалі таксама іх, матрыц... але чамусьці настаўніка пацягнула распавесьці нам

пра такую загадку, як матэматычна немагчымую рэч для вылічэньня — ці абгоніць Ахілес чарапаху альбо не... Ну хто яго цягнуў за язык?!

У нас пачаліся бяссонныя ночы, алькаголік разам са мною спрабаваў вылічыць, знайсьці формулу, мы шалелі й у такім брудна-кепскім стане прыцягнуліся на экзамэн... Ледзь стоячы на нагах, мой сябра Юля крэйдай штосьці пісаў, настаўнік сядзеў і глядзеў, доўга, пільна й штосьці занатоўваў на сваёй паперцы... Потым адвёў яго ў бок і сказаў: «Табе будзе залік, але не спрабуй болей трапляць мне на вочы ў такім стане, інакш не дарую болей!». Ён сказаў гэта ціха, але цьвёрда, алькаголік нават апрытомнеў...

Яшчэ быў такі дзіўны пэрсанаж, які выкладаў тэорыю кіно й тэатру... Лекцыі ў яго былі — цуд, нейкае дзіва, усе туды хадзілі, акрамя нас... Неяк я на апошнюю лекцыю завітаў да яго разам з панкам, студэнтаў было шмат, хтосьці стаяў, хтосьці сядзеў на падлозе, выкладчык адразу пачаў мяне катаваць пытаньнямі, але я сьцяміў пра мэтафару касьцюма й вопраткі, пра цытацыю літаратурнага твору ў тэатры й кіно... Карацей, мы зь ім амаль усю лекцыю прагутарылі й праспрачаліся... Пасьля чаго ён сказаў, што больш за ўсё яму шкада, што увесь гэты год я не хадзіў да яго на лекцыі, бо так было сумна безь мяне... На экзамэн я нават не пайшоў, усё роўна ў залікоўцы ўжо стаяла дзевяць.

АЛЕ НАМ ГЭТА ПАДАБАЛАСЯ

Здаецца, у нас усё атрымлівалася занадта файна й лёгка, але насамрэч гэта было ня так, дзьве выкладчыцы моцна варушылі нас на сваіх лекцыях, яны кожны раз трымалі нашае падсьвядомае ў сваіх руках, мы, быццам падлеткі, заляцаліся да іхніх ведаў, мы хадзілі на лекцыі з трымценьнем, кожны раз адчыняючы для сябе новае... Менавіта гэтыя дзьве выбітныя выкладчыцы, сапраўдныя прафэсіяналы, якіх мы вельмі паважалі й баяліся, зрабілі з нас тых, хто мы ёсьць, яны заклалі падмурак, на які мы ўжо надбудавалі ўсё астатняе... Яны шмат чаго нам даравалі, яны нас разумелі й шмат у чым дапамагалі, выцягвалі нас з палітычнай і адміністрацыйнай багны... Яны былі нашымі інтэлектуальнымі мамамі, і мы стараліся не апусьціцца ў іхных вачах, а толькі бліскуча зьзяць... Час ад часу штосьці такое й атрымлівалася, але збольшага мы так і заставаліся, студэнтамі-ёлупнямі з прэтэнзіямі на літаратуру.

... вечар, самотны шапік ля гастранома... па-над адчыненым акенцам цьмяна сьвеціцца лямпачка.

— цыгарэты Magna у мяккім пачку, калі ласка, зьвяртаецца ў акенца, доўгавалосы чалавек зь няголеным тварам.

— Magn'ы няма.

— ну, тады Winston. Тры пачакі.

рука зь нястрыжанымі й бруднымі пазногцямі забірае цыгарэты, і шыракаплечы сілу-

эт скіроўваецца за рог суседняй крамы, дзе яго чакаюць...

М. падыходзіць да дзьвюх пэрсон й моўчкі кідае пачкі цыгарэт у торбу да некалькіх бутэлек...

хадзем на дах, кажа А., таксама доўгавалосы... ён прапаноўвае гэтае месца, бо лепшага няма ў сьвеце... там, на даху, праходзіць амаль усё іх жыцьцё... гэта дах дома, у якім жыве М., а М. жыве на дзявятым паверсе, таму на дах ён ходзіць часьцей, чым на вуліцу... а ўзімку выгульвае там сабаку, пасьля чаго ўвесну дах ператвараецца ў памыйную яму і там няма дзе ступіць, пакуль да лета ўсё ня высахне... Гераня раней ня мог нават уявіць, што ад сабакі можа за зіму назьбірацца столькі лайна... але да лета было яшчэ далёка, на вуліцы панавала восень, і гэтым людзям не цярпелася патрапіць на дах.

а што я казаў, там сапраўды сядзіба сатаністаў! — паказаў М. на суседні дах.

тры галавы высоўваюцца з-за сьцяны на даху, у кожнага з іх па цыгарэце ў роце... яны зь дзіцячай цікаўнасьцю разглядаюць чорныя незразумелыя надпісы, фігуры, пэнтаграмы й крыжы... мурашкі па скуры, ім жахліва й цікава... два мужчыны цягнуць на вяроўцы сабаку памерам з аўчарку... сабака скуголіць і спрабуе вызваліцца...

... адзін з патлатых з усёй моцы б'е жывёліну нагою, абутаю ў бот «доктар Марцінз»,

сабака падае ад удару, скуголіць і круціць галавою...

... доўга не разважаючы, Гераня бяжыць да выхаду з даху...

... цяпер яны з М. і А. ператвараюцца ў сузіральнікаў, ці, калі так магчыма сказаць, «падглядальнікаў»... яны любяць з дапамогай бінокля зазіраць у чужыя вокны, сачыць за мінакамі, што шпацыруюць па ходніку... яны не аднойчы трaплялі на розныя цікавыя інтымныя рэчы: неяк злавілі мужчыну, які стаяў на гаўбцы й мастурбаваў! ён адчайна торгаў сваёю праваю рукою... увесь тросься, чырванеў... спачатку сяброў такое відовішча шакавала, і яны сачылі, моўчкі ўтаропіўшыся ў біноклі, і толькі праз колькі хвілінаў А. пачаў сьвістаць ды падбадзёрваць мужыка, і мужчына раптам падняў галаву й заўважыў, што на суседнім даху сядзяць нейкія валасатыя хлопцы... мастурбатара гэта відавочна ўзрадавала, і ён накінуўся на свой чэлес з новым імпэтам, з бліскучай усьмешкай на твары... сябры зразумелі, што іх толькі што маральна трахнулі...

... наступіла лета, і гарачы дах больш ня вабіў, яны перабраліся ў суседні парк, што раней быў габрэйскімі могілкамі, а цяпер — футбольным полем з надмагільнымі плітамі вакол, якія служылі лавамі... гэтыя могілкі

з дапамогай мясцовых ператварыліся ў месца адпачынку й п'янства... толькі помнік, клапатліва збудаваны ля парку субратамі загінулых, яшчэ нагадваў пра сапраўдную гісторыю... помнік гэты напалову хаваўся ў высокай траве, якая была вельмі дарэчы для моладзі, бо выдатна хавала іхныя паседжаньні...

... літаральна праз дзьве хвіліны Граня апынуўся на суседнім даху, дзе са сьценаў на яго абрынуліся жудасныя надпісы й пэнтаграмы... тут ён пабачыў двух мужчын і зразумеў, што сілы няроўныя, але няшчаснага сабаку трэба было ратаваць... ён, доўга не разважаючы, пабег у іх бок, кожную сэкунду набіраючы тэмп... ён не ўяўляў, што рабіць, калі ногі прынясуць яго да гэтых хлопцаў, у яго ня толькі не было пляну, але і да галавы не прыходзіла ніводнай думкі, толькі дынаміка руху цягнула ў бойку... падбягаючы, ён вырашыў з усёй моцы наляцець на таго, хто зьлева, ён цеаскладам быў большы... і, дабраўшыся да пункта прызначэньня, ён паваліў яго на сьпіну... у правай руцэ мужчыны блiснула каляровым бляскам лязо, але ён не пасьпеў яго ўжыць, праз сэкунду нож ужо быў у руках Герані, і ён, доўга не разважаючы, усадзіў яго да самай рукаяткі ў левае вока... але мужчына ня толькі не супраціўляўся, але нібы спэцыяльна ляжаў паслухмяна і ўсьміхаўся... другі, той, што стаяў з правага боку, раптам паваліўся тварам уніз — да яго ірвануўся выратаваны сабака...

«я гэта зрабіў дзеля сабакі, ён быў вышэй гэтых людзей, істотней, мудрэй», — у галаве Герані гучалі галасы, але ён ня надта прыслухоўваўся, бо яшчэ ня ведаў, як іх слухаць...

... ён раптам усьвядоміў, што зусім голы ляжыць на незнаёмым даху, спрэс сьпісаным пэнтаграмамі... ён трымае ў руках нейкія лекі, а побач бегае і цяўкае мопсік...

... пасьля галюцынацый на даху ён прыйшоў дамоў, захутаны ў брудны й падраны шэры плед, яго зваліла на падлогу, і ўсё, на што хапіла моцы, — гэта дабрацца да матраца ў цёмным куце пакоя, які замяняў канапу...

... ён быў у стане комы, ня еў, ня думаў, ня піў, толькі ляжаў і бачыў мноства яркіх фарбаў, якія зьмянялі адна адну ўсімі неймавернымі адценьнямі...

... ён ляжаў дзень, другі, трэці... яму не хацелася спаць... сабака, цвэркшнаўцэр, соль зь перцам, якога ён знайшоў і прывёў дадому, ляжаў у суседнім куце і таксама амаль не ўставаў, толькі зрэдку сікаў у калідоры... на чацьвёрты дзень ён прачнуўся ад нясьцерпнага голаду й амаль сырымі зьеў усе макароны, якія кінуў у кіпень і адразу дастаў...

... ён вельмі палюбіў гэтага сабаку, і яны пачалі сябраваць і разам праводзіць усе дні

за гутаркамі й экспэрымэнтамі, сабака апынуўся даволі разумным і цікавым суразмоўцам... Гераня часта выводзіў сабаку на двор, і яны разам гулялі вакол заводаў і фабрык, атручваючы арганізмы брудным паветрам... і ў іх была любімая гульня, яны знаходзілі які-небудзь мост праз аўтатрасу і, стоячы на сярэдзіне, падкідалі ботамі маленькія каменьчыкі ўніз і, потым, чуючы візгат тармазоў, уцякалі... сабака Смайл удала ўпісваўся ў ягонае жыцьцё, калі не лічыць таго, што ён быў занадта пажадлівы й спрабаваў згвалціць усё, што траплята ў поле зроку... і калі Смайл пастарэў, яго зусім адолеў маразм — ён гвалтаваў нават складкі на незасланым ложку, гвалтаваў мяккіх цацак й нават котак на вуліцы... а потым аднойчы ён сеў у фатэль побач з Геранем, адкаркаваў бутэльку піва і пачаў цытаваць «Вайну і мір»...

... па дарозе ён заскочыў да М., які ўжо месяц хварэў на бяссоньне і перасоўваўся па кватэры як мумія, паўтараючы, што вельмі хоча заснуць, але ня можа, таму што бачыць яшчарак... а ўсё пачалося з рамонту ў суседзяў, якія распачалі яго два месяцы таму... і пэрфаратар грыз іх сьцены нястомна нават начамі, бо ягоны сусед закадзіраваўся й ня ведаў, на што выдаткоўваць вольны час, рамонт апынуўся для яго выратаваньнем... сусед сьвідраваў і сьвідраваў, М. пакутаваў і вар'яцеў...

... вечар набіраў рухі, ужо на прыпынку ў Герані зьявілася адчуваньне дэжа вю, што калісьці ўсё гэта ўжо адбывалася, яны стаялі ўпяцёх, усе як адзін на сваёй хвалі й чакалі аўтобуса… час цягнуўся, як і стары аўтобус, які праз геамэтрычную форму называўся «труной»...

... прабел...

... праз шэсцьдзесят дзьве гадзіны ў кватэры больш-менш усё наладзілася, Гераня сядзеў у фатэлі, закінуўшы ногі на пуфік, у руцэ ён трымаў кнігу Фрыдрыха Ніцшэ «Нараджэньне трагедыі з духу музыкі», ён зьбіраўся чытаць… у канцы пакоя на ложку ляжаў нейкі сьмярдзючы панк, у вопратцы і з баявым іракэзам, побач ляжала такая ж, як і ён, дзяўчына, але напаўголая, хто яны, невядома, жывыя яны ці памерлыя, таксама невядома... на кухні за сьцяной, насупраць якой сядзеў Гера, нейкі пажылы суб'ект ва ўсю стагнаў ад сэксу з малалеткай, якая таксама не забывалася выдаваць стогны й стукаць рукамі ў сьцяну… пад кайфам сэкс заўсёды незразумела доўгі й цяжкі… па тэлевізары ішоў Adult Channel, якраз паказвалі фільм, у якім дзесяць чалавек ябалі адно аднаго ва ўсё, што нават хоць крыху нагадвала дзірку ў целе... Гераня палічыў фільм даволі марудным, крыху зацягнутым па сюжэце... ён піў маленькімі порцыямі, паліў і чытаў Ніцшэ, яшчэ ніколі ягоны мозг ня быў такі чысты

й сьветлы, яшчэ ніколі ён так яскрава ня ўсмоктваў інфармацыю… гэта было прасьвятленьне, з вачэй цяклі п'яныя сьлёзы шчасьця, ён упершыню расшыфроўваў кожнае слова... у гэтым чортавым месцы, у асяродзьдзі бруду, ён знайшоў тую нітку ісьціны, якую шукаў…

... Гераня адклаў кнігу, каб зьесьці трамадолу, ён павярнуў галаву ў бок стала, які стаяў справа ад яго, як раптам у суседнім фатэлі ўбачыў мужчыну, ён пільна глядзеў на Гераню й шырока ўсьміхаўся з-пад кусьцістых вусоў, адначасова моршчачыся, нібыта кожную сэкунду яго мозг нараджаў неверагодныя ідэі... Фрыдрых сабраў са стала некалькі пігулак фэназэпама, кінуў іх у рот і праглынуў, не запіваючы...

... сябры запарылі кавы — дзесяць лыжак на паўшклянкі гарачай вады — жудасны тонік, страўнік адразу скручвае, пякотка забівае ўсе астатнія імпульсы ў целе... куды ім трэба было сыходзіць, ніхто ня ведаў...

... думаў Гераня й перабіраў у кішэні швайцарскі сьцізорык… калі будзе кепскі адказ, ён парэжа сабе ўсе падушачкі пальцаў... адказ, адказ, адказ, колькі пытаньняў, колькі?!…

... у адзін зь вечароў, за вялікай будоўляй на Нямізе, побач зь вялізным катлаванам, які нагадваў пашчу пекла, яны сустрэлі

цікавых суб'ектаў... было паміж дванаццацьцю й гадзінаю, цемра апраметная, але ў гэтым месцы было сьветла, нібыта днём... ішла начная зварка, сьвятло кожную хвіліну гасла, чарговы бязглузды гандлёвы цэнтар выпаўзаў з нэтраў зямлі і ў дадатак да зваркі вакол чулася музыка, нешта сярэдняе паміж клясыкай і пахабным шансонам... у гэтым атачэньні зваркі, вогнішча й музыкі яны ўцямілі, што лепшага месца для дэкадэнтаў не прыдумаеш, яны хутка зладзілі стол — бутэлька, шклянкі й некалькі бутэрбродаў... і не пасьпелі выпіць, як на іх натрапілі некалькі будаўнікоў, якіх яны пачаставалі сьпіртным у абмен на салёныя агуркі й бутэрброд зь вяндлінай... будаўнікі паказвалі ім свае грубыя рукі і гаварылі, што ў іх ад гэтай дзікай працы ўжо нават валасы на далонях растуць, жывёламі на будоўлі становяцца, сьвету белага ня бачаць... Гераня і Юля, калі разглядалі вялізныя валасатыя далоні гэтых мужчын, думалі, што гэта проста галюцынацыі... раптам зь цемры выпаўз яшчэ адзін будаўнік, і ў яго сьвяціліся блакітным вочы... «я — новы этап разьвіцьця чалавека, дайце выпіць, калі ласка...»

... было каля пяці раніцы, ёсьць яшчэ час у «Хутка-смачна» — набыць піва й златку...

... сябры выйшлі са двара, пакінуўшы валасатых сам-насам, і накіраваліся ў бок цэн-

тральнага скрыжаваньня, але як толькі яны дайшлі да дарогі, іх паклікалі, Юля першым заўважыў, як да іх бягуць... сябры спыніліся й пачалі махаць рукамі з радаснымі крыкамі, упэўненыя, што гэтыя ці то байкеры, ці то мэталісты вырашылі зь імі выпіць... агульная радасьць ахапіла абодвух, бо яны нават ужо не спадзяваліся, што сёньня будзе цікавы працяг раніцы… цяпер яны як сапраўдныя гарэзы ці бітнікі, і цяпер будуць наладжваць кантакт з прадстаўнікамі контркультуры...

— прывітаньне Анёлам Пекла!!!

— што за анёлы пекла, га? што за хуйня, вы што, нас разьвесьці хацелі!? хто вы, блядзь, такія?!

— гэта мы вас так назвалі, таму што вы падобныя да Анёлаў Пекла, гэта, як вам сказаць, э-э-э, камплімэнт...

— мы з Рыцарскага ордэну!!!

... Героня адчуў на скуле кулак... побач цела Юлі грымнулася на асфальт, на яго абрынуліся адразу чатыры нагі, якія зь вялікім імпэтам, трапляючы, куды пашчасьціць: па галаве, шыі, грудзях, сьпіне, па баках… зьбівалі яго... Юля толькі ляжаў, скурчыўшыся, прыкрыўшы твар рукамі, прыціснуўшы локці да грудзей... Героня вытрымаў удар, збольшага дапамагла маса цела, збольшага ён яшчэ памятаў спартовыя навыкі... ён схапіў валасатага за галаву за імгненьне да таго, як ягонага со-

нечнага спляценьня мусіла крануцца варожае калена… Гераня выпрастаўся, утрымліваючы п'янага суб'екта за валасы, і з ўсёй моцы працяў яго па носе… той хістануўся й тварам стукнуўся аб слуп сьветлафора... гэта было эфэктна, кроў пырснула ў розныя бакі... з роту выпаў кавалак зуба, на дарозе адразу зьявіліся мудрагелістыя ўзоры ў стылі Джэксана Полака… нос скасабочыўся, брыво рассеклася, валасаты трымаўся за рот, напаўлежачы на асфальце, ягоны імпэт пакрысе сьціх, у вачах сьвяцілася штосьці кшталту сабачага бляску ўдзячнасьці... добра, што ў гэты час вуліцы Менску вольныя ад машын... Гераня скарыстаўся момантам і кінуўся на дапамогу Юлі, якога да гэтага працягвалі зьбіваць...

...вакол уздымаўся вецер... Юля страціў прытомнасьць... пачаў кружляць мяккі й пухнаты сьнег... ён падаў буйнымі ватовымі сьняжынкамі...

...пакуль міліцыянэр падыходзіў, Гераня падскочыў да сябра, схапіў яго за руку й падняў з асьфальту, Юля быў непрытомны, але прынамсі крыві відаць не было....

— прабачце, калі ласка, гэта наш сябар, ён зашмат выпіў й паваліўся і... э-э-э... мы яго падымалі...

— як гэта вы яго падымалі? нагамі?!

Гераня моўчкі стаяў, трымаючы Юлю, ён гатовы быў пагадзіцца з чым заўгодна, абы зьнікнуць адсюль!

... яму рэзала вока тое, як выдзяляліся з агульнага кантэксту два чалавекі, якія ледзь трымаліся на нагах, абдымаючы адзін аднаго... адзін зь нейкімі барвова-сінімі валасамі, абодва ў кашулях і пінжаках, падобныя да выкладчыкаў, брудных сьпітых выкладчыкаў... раптам ён заўважыў, што навокал пайшоў сьнег, зьбянтэжыўся, вырашыў, што гэта дурасьць нейкая...

— от блядзь, сьнег і ў ліпені! ідзіце вы адсюль, пакуль усіх не пазабіраў у малпоўню! раніца ўжо! хутка нармальныя людзі на працу паедуць, а тут вы, гандоны, зьбітыя, швэндаецеся...

... яны йшлі моўчкі й разважалі пра сваю дурную наіўнасьць, нейкую ахвярную веру ў людзкое асяродзьдзе... іх ідэалізацыя рэчаіснасьці, іх мары і тое, што яны чыталі ў кнігах, ніяк ня праецыруецца на празаічную рэальнасьць... яны зайшлі занадта далёка, і адсюль няма выйсьця, каб не ахвяраваць меркаваньнямі, поглядамі й думкамі... Юля расплюшчыў вочы, і зь ягоных вуснаў вылецелі першыя марудныя словы пра Хаос і Армагедон, пра заняпад і сьвятога палага анёла... яны паехалі дадому... селі ў першы тралейбус, злавіўшы цяжкія й змрочныя погляды тых, хто рана ехаў на працу. «так,

гэта мы — брудныя, пакамечаныя, стомленыя, дзікія як пустазельле. але мы сапраўдныя й шчырыя!» — Гераня паглядаў на ўсіх, намагаючыся забіць зрокам...

Сэмэстры даўно скончыліся, трэці курс патануў у партвэйне, залікоўка размокла йператварылся ў хлебную мякіну. Мы больш нікуды не імкнуліся, нам нічога ня трэба было, мы стаміліся, мэдыюм — справа нудная, сэмінары й канфэрэнцыі спрэс нецікавыя й доўгія, мы вымушаныя піць сыропы ад кашлю. Мы абіраем шлях супраць хваляў і няхай нас ліжа вільгаць, няхай пена бурліць вакол нас, мы ператворымся ў гладкія камяні, і з нас сьцячэ што заўгодна — вада, бруд, сьмецьце, сьліна, сікі, алей... Мы крочым наперад, туды, дзе няма паваротаў, скрыжаваньняў,ісьці трэба толькі напрасткі, крыху ўгору, зь вялікім каменем наперадзе, цяжкім каменем, але сваім, звыклым, цёплым, незаменным.

Я зьехаў у Лёндан, Юля лёг у Навінкі, карацей, наадварот, спачатку Юля патрапіў у «Навінкі»...

Выбары... Плошча, намёты... Першы вечар з намётамі прайшоў удала, другі, таксама, сам я ў гэтыя намёты ня лазіў, мы зь Юлем бадзяліся вакол... Трэці вечар засьпеў мяне дома, калі я стомлена ляжаў на канапе... Тэліць Юля, заве нарэсьце далучыцца да людзей у намётах, я адмаўляюся, маўляў, на сёньня зь

мяне хопіць усіх гэтых боек і палітычных гульняў. Недзе так а пятай раніцы я атрымліваю смс: «мяне забралі, намёты раскідалі, еду ў аўтазаку»...

Усю раніцу я кружляў па горадзе, на Акрэсьціна я яго так і не пабачыў... толькі пазьней, краем вока, калі яго з залі суда пераводзілі ў машыну, нават не пасьпеў аддаць яму пачак цыгарэт... Яго адразу перавялі ў Жодзіна.

Сем сутак, сем доўгіх сутак...

Вечар, амаль ноч, усіх арыштаваных выпускаюць толькі ноччу... што ім рабіць ноччу ў незнаёмым горадзе?!. Я сяджу за стырном сваёй «капейкі», ззаду наш агульны сябра й дзьве бутэлькі шампанскага, гарэлка й закусь... дзьверы адчыняюцца, і з зоны пачынаюць выпускаць палітвязьняў, ноччу, каб бязь сьведкаў... мы выскокваем з машыны й гарлапанім, адкаркоўваючы шампанскае, якое, грымнуўшы, пеніцца ў розныя бакі... ніхто, акрамя нас, не сустракае так зьняволеных!

Імчымся ў Менск, ззаду ідзе поўнай хадою жлукценьне, я ня п'ю, машына без тэхагляду, без працоўных габарытаў і чырвоных стопаў, адна фара ледзь гарыць... калі які даішнік — гамон, штраф сапраўды будзе вялікі.

На задніх месцах Юлю й Ш. на гэта напляваць, і нас спыняюць перад уездам у горад, я кідаю машыну на супрацьлеглым баку ўзбо-

чыны, сам накіроўваюся да даішнай машыны, будуючы ў галаве праўдзівую прамову, чаму аўто ў такім храновым стане...

Разумееце, лейтэнант, я на гэтай машыне ня езджу, але сёньня ў сябра памерла бабуля ў Жодзіна, ён быў такі сумны, скрушны, я вырашыў рызыкнуць, адвезьці яго, цяпер вось з пахаваньня дамоў едзем, я ж, вы бачыце, ня піў.

Я лапачу без супыну, даішнік разам з таварышам, які сядзіць на заднім месцы, хістаюць галовамі, нібыта разумеючы, і нарэсьце яны вырашаюць, што справа сапраўды вартая таго, каб рызыкнуць і заплюшчыць вочы на штраф, а таму «я мушу аплаціць толькі дзесяць адсоткаў»... кажа лейтэнант і пазірае на мяне, напэўна, у яго самога хтосьці са сваякоў нядаўна памёр.

І тут раптам на ягоных вачах дзьверы маёй машыны адчыняюцца ў розныя бакі, і дзьве цалкам п'яныя пачвары выпаўзаюць з салёна й пачынаюць ссаць на дарогу, на колы машыны, адначасова трымаючы ў зубох запаленыя цыгарэты — у адной руцэ пэніс, у другой па бутэльцы шампанскага. Я так і самлеў у даішнай машыне, дупаю адчуў, як пот прасачыўся скрозь поры па ўсёй скуры.

«Казёл ты, Юля,» — нэндзіў я, — «столькі грошай адваліць на штраф! Добра, што вас яшчэ не забралі на пятнаццаць сутак!» Я ізноў сядзеў за стырном і вёз усіх дамоў, у

салёне аўто было ціха й самотна, усе палілі, й толькі я час ад часу паўтараў сваю скаргу: «Казёл ты, Юля, столькі грошай адваліць на штраф!»

Пасьля падзеяў з намётамі Юлю затрымалі з рэцэптам, на які ён у начной аптэцы хацеў набыць сэдатыўных пігулак... Мужчыны ў штатскім на такіх менавіта ноччу каля аптэкі й палююць... Юля вырашыў, каб пазбавіцца «хіміі», легчы ў Навінкі, бо тэрміны даўнасьці па стацьці заканчваліся праз два месяцы. Мне засталося глядзець за яго кватэрай, гэта значыцца, жыць там. Участковы амаль кожную раніцу заходзіў у госьці, бо абвык, што кватэра дзіўна-цікавая, як маскарад... Котка ела толькі сырыя сьвіныя ныркі, я, ня ўцяміўшы, што іх, каб сабе смажыць, трэба спачатку мыць, еў разам з коткай... Ныркі аддавалі пахам і на смак — мачою... але нічога, калі шмат пэрцу й солі...

Выкладчык па іўрыце нас люта ненавідзеў, але калі мы зь ім перастрэліся ў пэўных колах і месцах, дзе стаялі намёты, ён да нас прыязна паставіўся, нават дзяліўся лістоўкамі... але надышла летняя сэсія, я ледзь яё здаў, і ўсё лета бавіў то ў кватэры Юлі, то наведваючы яго ў лякарні, дзе ён зьбіраў па хворых для мяне пігулкі, якія мы разам пілі ў зале прыёма наведнікаў і сядзелі так некалькі гадзін, ловячы Вясёлкавы Мост, гуля-

ючы па ім разам з Одынам, Торам, Локі і Ўільямам Бэроўзам...

А потым панеслася — Юля вылятае з унівэрсытэта (яго прымушаюць падпісаць паперы яшчэ да сэсіі, палітыка...), запой Юлі, потым ён ужо студэнт Літінстытуту ў Маскве, напісаўшы ўступны эцюд на сто балаў з ста — упершыню ў інстытуце за апошнія дванаццаць год... Я — у Лёндан... Я адлічаны з унівэрсытэта, ангельска-беларускі драйв цягам трох месяцаў... Татальная зьмена жыцьця... Вяртаньне ў стан студэнта...

Паўзьці да самага канца вучобы было цяжка й марудна, я ўжо пасьпеў адчуць сябе сасьпелым да чагосьці буйнога, што з майго боку было вялікім глупствам, якое скончылася толькі праз два гады, якія для мяне падаюцца цьмянымі, непрыемнымі, сорамнымі, я на той час вырашыў, што мае тэксты чагосьці вартыя і паказваў іх паўсюль, так, я сам па сабе даволі ўпарты чалавек і часта не спыняюся, пакуль сапраўды не пабачу выніку, але я пабачыў, выпадкова, калі праз год узяў сваю першую кнігу апавяданьняў у рукі, і мяне працяў жах, вусьціш пачала кружляць нада мною, як я пасьмеў гэта выдаць! Ёлупень! Уільям Голдынг аднойчы, праз некалькі дзясяткаў год, адшукаў сваю першую кнігу, выкупіў яе за шмат фунтаў у нейкай маленькай букіністычнай краме ў ангельскай вёсцы, выйшаў вонкі, парваў яе й кінуў у сьмецьце, што казаць, мне нават не спатрэ-

білася так доўга чакаць, хапіла году, і я быў ня Голдынг.

Я паступіў у асьпірантуру, якую хутка закінуў, бо літаратура, фэсты, падарожжы, нямецкая стыпэндыя (я ўпершыню быў грантаваны), на той час я ўжо пасьпеў узьненавідзець навакольле, і мяне пасьпелі таксама ўзьненавідзець, карацей, у мяне былі свае рахункі з пэўнымі істотамі і нашая нянавісьць была ўзаемнаю й песьцілася намі, працінаючы сэрца наскрозь, але гэта таксама было збольшага па нявопытнасьці й юнацтве, пазьней я навучыўся проста не прыкмячаць навакольле й ворагаў, яны ўсе атрымалі ад мяне сьпіну, павернутую да іх, і гэтага было дастаткова — я ня воін, мне зброя не патрэбная, калі што, я здольны ўзяць асадку й накалоць на яе вочы ворагаў.

Я заканчваю свой аповед, які, па сутнасьці, ніколі ня мусіць скончыцца, кожны радок тут абганяе папярэдні, сьпяшаецца з новымі падзеямі, словамі, сказамі, і абзацы ўжо імкнуцца далей нагрувашчвацца, а мне, шчыра кажучы, ужо так карціць пачаць жыць далей, па-за межамі гурткоў, клясаў, сэмэстраў... я мушу імкнуцца... мушу пакінуць гэтую прастору, якая для мяне даўно ўжо стала надта ўтульнаю й роднаю. Калісьці мы былі купкай сучаснай моладзі, якая апынулася на ўскрайку, мы былі яскравымі прадстаўнікамі ча-

госьці апакаліптычнага, мы верылі ў сябе, у сваю моц, але на той час мы толькі пачыналі жыць, ня ведаючы, што з кожным годам вера будзе слабець, патрапіўшы ў палон узросту, калі з кожным новым крокам сталасьць ператвараецца ў старасьць, якая не дае больш веры нікому й ніякім ідэям і падзеям, ніякім тэрмінам й рэлігіям, яна здольная толькі, паглядаючы з вышыні на свае годы, філязофстваваць... няўдала, але...

25.09. — 20.10.2011
Менск

ПАБАЧЫЦЬ ШАТЛЯНДЫЮ Й ПАМЕРЦІ

Дзецям нядзельных школ прысьвячаецца

Па-першае, трэба сказаць, што паміраць пасьля Шатляндыі я не зьбіраўся, жыцьцё толькі пачыналася, мне споўнілася дванаццаць, я вучыў ангельскую мову, захапляўся прыстаўкамі, зьбіраў кардонкі з баскетбалістамі Нацыянальнай баскетбольнай асацыяцыі. Я спраўна хадзіў у нядзельную школу пры баптысцкай царкве, марыў пра тое, што калі стану больш дарослым, пачну рыхтавацца да вучобы на прапаведніка. І на той час я быў даволі пасьпяховым у вывучэньні Бібліі, нават разумнейшым за мяне цяперашняга, у мяне былі празрыстыя намеры, мэты й жаданьні, я яшчэ ня ведаў дзяўчын, але яны мяне вельмі цікавілі, і я зьбіраў выразкі з агаленымі жанчынамі паўсюль, выразаў іх з

газэтаў кшталту «Speed-Инфо», «Комсомольская Правда», даставаў часопісы «Playboy», я быў, як гэта кажуць, бія-зацікаўлены, і, кожным вечарам у прыбіральні разглядаючы калекцыю выразак, адчуваў як падскоквае ціск, як штосьці цягне пісюн, як становіцца няёмка й прыемна адначасова... Не, вядома ж, на той час я не займаўся ананізмам, але калі аднойчы я забыўся зачыніцца на засаўку й у прыбіральню зазірнула маці, я моцна перапужаўся, адразу скамечыў усе выразкі й залямантаваў, каб зачынілі дзьверы! Маці нічога тады не сказала, а я адразу ў туалеце ад перапуду без намаганьняў справіў свае патрэбы, хутка й лёгка... Потым праз некалькі дзён бацькі адшукалі маю калекцыю агаленых жанчын, і ўвечары бацька спрабаваў мяне прысаромець, але мне было проста прыкра і няёмка, я чырванеў і плакаў. Калекцыя была зьнішчаная, я гараваў, але ў бацькоўскай шафе знайшоўшы дзьве касэты парнаграфіі «Беласьнежка й сем гномаў» і «Глыбокая глотка», я хутка забыўся на газэтныя выразкі і пачаў кожным днём раз за разам прамотваць гэтыя дзьве непрыстойныя відэакасэты.

Я зьбіраўся стаць прапаведнікам, але мой досьвед у жанчынах, праз відэа і фота, замінаў мне цалкам на гэта вырашыцца, я вагаўся...

І ў гэты неадназначны пэрыяд жыцьця мне выпала на долю ўлетку праз царкоўную праг-

раму дапамогі «дзецям Чарнобыля» (а я якраз нарадзіўся ў гэты час, дакладней за год да трагедыі) паехаць як самаму пасьпяховаму ў царкоўнай школе на месяц у Шатляндыю, мяне мусілі прытуліць тры набожныя сям'і ў трох розных гарадох: Фолкёрку, Абэрдыне й Пітлёхры.

Шатляндыя на той час падавалася надта далёкаю й незнаёмаю, гэта цяпер я празрыста бачу, што ўсё было ня проста так, што так было наканавана, беларусу, у чыёй краіне невядома, што адбываецца: занядбаная мова, суседзі жорстка й па-барбарску навязваюць сваю культуру, спроба трываць і змагацца... На той час я толькі пачынаў знаёміцца і параўноўваць такія блізкія лёсы беларусаў і шатляндцаў, якія да гэтага часу змагаюцца за поўную незалежнасьць ад мацнейшага суседа, спрабуюць зрабіць сваю мову агульнаўжывальнаю. Я толькі пачынаў знаёміцца з тымі адчайнымі людзьмі, якія выпесьцілі свайго Ўільяма Ўолеса і ганарыліся сваім задзірыстым норавам, скотчам і паэтамі.

Бацькі звар'яцелі за той час, калі мяне зьбіралі, сто разоў пераклалі і пераправерылі ўсе дакуманты — часовы пашпарт, даведкі пра стан здароўя, страхоўкі, грошы з сабою. І па выніку частка рэчаў, як і патрэбныя паперкі, былі забытыя, за імі ўжо з вуліцы, кінуўшы валізы, маці бегам вярталася, нэрвова трасучы ў руках ключамі.

Нарэсьце я быў сабраны й пасаджаны ў машыну татавага сябра, які падвозіў мяне за кошт будучай п'янкі з бацькам. Усе гэтыя зборы, крыкі, сваркі, цалкам мяне стамілі, таму ўсю дарогу да месца збору каля аўтобуса (які адвозіў групу складам з сарака дзяцей з розных мястэчкаў Беларусі) я спаў, на вуліцы было волка, машына, волга, у салёне пахла гарэлаю гумаю, мяне ўкачвала, але я не падаваў выгляду і паводзіў сябе сур'ёзна, звышсур'ёзна — я такі разумны й дарослы, еду самотным у далёкае падарожжа...

Усё, стоп, аўтобус, каля яго такія ж бедныя дзеці, як і я, бедныя па ўсіх паняцьцях, змучаныя, змораныя, спужаныя, новае пакаленьне беларусаў, нібыта вольнае, нібыта рэлігійнае, выпешчанае зь любоўю, і нікому ніякае справы няма да таго, што беднае, беднае грамадства, бо шчасьце й заможнасьць гэта — Бог.

На тыя чароўныя часы бацька ня піў й часам нават прапаведваў, ён красамоўна гутарыў, усім ціснуў рукі й абдымаў плечы, усіх называў брат мой, сястра мая, усе хрысьціліся ў вадзе, усе былі Баптыстамі, зусім як той самы Баптыстус, гэта было вельмі сонечна й цёпла, загадкава й шчыра, і на наступны год майго брата чакала Англія, а потым сямейны разлад, крызіс, алькаголь, мае загадкавыя хваробы... але ня будзем бегчы хутчэй за тое, пра што мовіцца.

Яшчэ перад тым, як сесьці ў аўтобус і пабачыць з вышыні свайго месца, праз бруднае

шкло сваю заплаканую маці, якая стаяла ў промнях сонца, стомленая, прыгожая і добрая, яна плакала каштоўнымі сьлязьмі, якія дыямэнтамі зіхацелі на ейных шчаках, яшчэ перад тым, як самому заплакаць ад гэтае карціны, я заўважыў адну вельмі прывабную дзяўчыну Эву... і на той час я яшчэ ня ведаў, што будзе далей, але прадчуваў, што абавязкова штосьці будзе, бо я ня проста так зьбіраюся ляцець праз усю Эўропу ў цалкам іншае асяродзьдзе, адкрываць для сябе новую культуру.

Усё, пачалося, аўтобус здрыгануўся, завёўся, і я заплакаў, як самы малы й няшчасны дзіцёнак, і мне было абсалютна не цікава, што пра мяне падумаюць астатнія суседзі-падарожнікі, бо яны, як і я, рыдма рыдалі, а самыя маленькія — лямантавалі, як шалёныя шчанюкі — мы паехалі ў аэрапорт, нас чакаў разьбіты самалёт Белавіі — Ту-134, у якім я пазьней выяўлю, што сяджу каля аварыйнага выхаду, пабачу, што вакол яго зьявіўся тоўсты шмат намарожанага ільду. Самалёт тры гадзіны кідала ў яміны, штурхала ў бакі, марозіла, скразіла й трэсла, але для мяне, які ўпершыню ляцеў, гэта ўсё было цудам, усё было незвычайным падарожжам, якое скончылася мяккім прызямленьнем і сустрэчаю нашага калектыву самотных дзяцей і сясьцёр-выхавацелек, з цэлым натоўпам мужчын у кільтах нацыянальнага колеру, якія, ціскаючы валынкі, гучна гралі нейкі непаўторны гімн рая й пекла... Божухна, наперадзе расьсяленьне па сем'ях у Фол-

кёрку, а гэта значыць — усе хутка ў аўтобус і далей у падарожжа.

Фолкёрк

Вядома ж, у галоўныя гарады Шатляндыі Глазга й Эдынбург мы перыядычна езьдзілі, глядзелі архітэктуру, завітвалі ў мясцовыя цэрквы, нас паўсюль афіцыйна сустракалі, здымалі для тэлеканалаў, давалі падарункі, вопратку, чакалядкі, але гэта ўсё сталася для нас даволі звыклым... адзінае й галоўнае, што мяне на той час цікавіла й уражвала гэта ня тыя мясьціны, якія мы праязджалі й наведвалі турыстамі, а менавіта гарады, у якіх я мусіў жыць, і сем'і, зь якімі я мусіў мець пэўныя стасункі. Ужо на той час я вельмі пільна ставіўся да рэдкіх рэчаў, да атачэньня, спрабаваў унікаць у корань рэчы, і часта, калі нас суткамі вазілі ў турыстычным аўтобусе з адкрытым другім паверхам па галоўных вуліцах сталіцы Шатляндыі, максімум, на што мяне хапала — гэта шчоўкнуць колькі разоў архітэктуру, бо часьцей я фатаграфаваў настрой суседзяў-падарожнікаў, дзяўчыну, якая мне вельмі падабалася, і за два дні назьбіраў тры стужкі «Кодак» па трыццаць шэсьць кадраў, якія ў Фолкёрку аддаў гаспадару дома, што мяне прытуліў… але ён на наступны дзень мяне расчараваў, аказалася, што ўсе тры плёнкі, што я шчоўкаў, былі ўстаўленыя ў фотаапарат, але не зараджаныя як мае быць, таму стужка не пракручвалася, а заставалася ў касэце… я адчуў сябе тупым.

Адразу, як толькі мы дабраліся пасьля аэрапорта Інтэрнэшнл Глазга да Фолкёрка, я ўжо пасьпеў апынуцца з суседам, якога да мяне прыпісалі і за якога я быў адказны. Мой сусед, вясковец Дзіма, мусіў са мною прайсьці скрозь усе мае падарожжы, начыць у адным пакоі, есьці за адным сталом у адной і той жа шатляндскай сям'і, стаць маім часовым братам... Дзіма быў малодшы за мяне на тры гады...

Трэба адзначыць, што ўсё маё падарожжа выпала на чэрвень, і першая сям'я была досыць кансэрватыўнай і сумнай, гаспадар, сівы мужны дзядзька, насіў пры нас толькі кільт, але мы разумелі, што тут нешта ня тое, бо паўсюль усе мужчыны былі ў штанах, напэўна такім чынам ён паказваў нам традыцыі... З гаспадаром у нас з Дзімам амаль не было праблем, я гуляў з ім у шахматы й часта чуў ад яго, што ў мяне добрая ангельская мова, а сам ён зьвяртаўся на шатляндскай да сваёй жонкі й да сына, якому было ўжо сямнаццаць і каторы амаль не зьяўляўся дома...

Першы тыдзень быў досыць марудны, я абвыкаў да новага часаадмеру і да новых твараў, нас усіх адразу пераапранулі і вывезьлі ў горад, дзе адна з выхавацелек, выцягнуўшы мяне за руку з агульнай купы дзяцей, паставіла перад вялікім аб'ектывам, з боку ад якога моцна гарэла лямпачка, асьляпляючы мяне й бянтэжачы: «Ну, кажы пра падарожжа і пра Беларусь у камэру, ты ж ведаеш ангельскую мову!» — выхавацелька прамо-

віла гэта з вялікім натхненьнем, перамяшаным з жахам чагосьці невядомага й незнаёмага.

— Зіс іс а найс таўн, ві хэд а гууд рест анд тріп, хелло фром Мінск, а кэпітал оф Беларусь, ві лайк ту бі хіа, — я нёс штампаваныя сказы, што прыходзілі ў галаву з раздзелу з падручніка па ангельскай мове, па якім вучыўсяў ў школе, і на той момант быў шчыра ўдзячны сваёй настаўніцы, за тое, што так мяне штурхала на ўроках па ангельскай.

Тым часам, пакуль я, вылупіўшы вочы, у чырвонай кепцы на бок з лягатыпам «Kids Aloft» і ў крутой байцы, якая пахла заляжалым сэканд хэндам, прамаўляў усё гэта, пазглядаючы ў аб'ектыў, колькі мясцовых газэт запісвалі й шчоўкалі сваімі фотаапаратамі...

Гаспадар маёй часовай, альбо, так бы мовіць, аднаразовай шатляндскай сям'і на наступны дзень паказваў мне газэты, дзе пад артыкулам пра беларускіх дзяцей разьмясьцілі маё фота — круглашчокі падшыванец, нават і не скажаш, што ён беднае «чарнобыльскае дзіцё». Маці па тэлефоне я ўзахлёб і з гонарам крычаў у слухаўку, што быў паказаны ў вячэрніх навінах і надрукаваны ў газэтах... Мама ня слухала, яна толькі плакала ў тэлефон і пыталася, чаму я гавару ў нос, а ці не захварэў я!?

Потым пачалася прырода, нас вывезьлі адной раніцою ў Календарскі Парк, дзе ўсярэдзіне месьціўся Календарскі Палац... І мне не было аніякай справы да Палацу й парку, я ўпершыню паспрабаваў сапраўдныя сэндвічы зь неверагодна смачнай пэпсі-колай, сэндві-

чы складаліся з тонкага тоставага хлеба зьверху й зьнізу, парэзанага трохкутнікамі, а між ім было смачнае вэнджанае мяса, маянэз, эўрапейская гарчыца, плаўлены сыр і пэкінская капуста... гэта быў першы культурна-гурманны шок!

Мы ня езьдзілі глядзець Фолкёрскае кола — першы ў сьвеце суднапад'ёмнік, які верціцца і злучае каналы Форт-Клайд і Юніён, кола, якім так ганарыцца горад і вобласьць, і, напэўна, добра, а, можа, шкада... але мы былі ў цэнтры й стандартна пaглядзелі на крамы па Фолкёрк Хай-стрыт і паехалі ў Заапарк... У Заапарку, акрамя таго, што глядзелі празь сетку на замучаных зэбраў і жырафаў, мы ганялі паўлінаў, якія хадзілі без агароджы і, вядома, ужо на выхадзе трапілі ў крамку сувэніраў і прыколаў, і я ў Менск прывёз: сыліконавую павуціну, якая ноччу сьвяцілася, яна мяне пужала колькі год запар, бо вісела ў куце й паўночы варожа блішчала, а таксама я накупіў шкілетаў, плястыкавае гаўно, нейкіх вусеняў і казурак, палова зь якіх там у Заапарку й згубіліся.

Трэба адзначыць, што мая першая шатляндская сям'я хоць і была даволі пасыўная й спакойная, але побач зь імі жыла суседка-гарэза, яна з намі неяк паехала ў басэйн-цэнтар, насіла кепку яна, як і я, на бок, і сядзела ў аўтобусе са мною, і жартавала, і абдымала мяне, вядома, па-сяброўску, але я раставаў, як марозіва на сонцы ад кожнага ейнага позірку, яе вяснушкі на носе мяне проста зачаравалі, і, калі мы нарэсьце дабраліся да

«Mariner Center», я толькі тады ўцяміў, дзе мы! Я наадрэз адмовіўся распранацца й ісьці купацца й катацца з горак у басэйн... а то, каб усе бачылі, што я тоўсты. Мяне палічылі дурным дзіцём, і я, седзячы на другім паверсе за плястыкавым сталом і калупаючы саломку з-пад выпітага маркоўнага соку, назіраў, як мая супэр-суседка Сьюзан, сьмяецца, гуляецца й плюхаецца з гораў у ваду разам з маімі хлопцамі-падарожнікамі. Мяне гэта моцна пакрыўдзіла, і я вырашыў зь ёю не камунікаваць. Трэба было бачыць яе вочы, калі мы ўсе пагрузіліся ў аўтобус, каб ехаць на абед, а яна прыйшла й села да мяне, а я на яе як пачаў раўсьці, каб сышла... яна й сышла...

На наступны дзень я, каб неяк разварушыцца і забыцца на Сьюзан і дурнога суседа Дзіму, пазнаёміўся з астатнімі хлопцамі ў маёй шатляндскай падарожнай праграме, і сталася так, што да канца падарожжа мы ўжо трымаліся адно аднога... Кожны з хлопцаў, здавалася, быў старэйшы за мяне, вышэйшы й прыгажэйшы, і мне гэта падабалася, я адчуваў сябе такім жа, як яны, дарослым, высокім, худым і трынаццацігадовым!

Фолкёрк хутка скончыўся, мы нават не пасьпелі як мае быць яго разгледзець, апошняя партыя ў шахматы з гаспадаром сям'і была завершаная, першыя адносіны парваныя, стыль адзежы зьменены, фотаапарат правільна запраўлены, а тры новыя спартовыя валізы, напампаваныя цацкамі й вопраткай падрыхтаваныя да пераезду ў Абэрдын.

Была раніца нядзелі, мы адсядзелі службу ў царкве і ўсе атрымалі па пакунку чакалядак... я вар'яцеў, там было каля пяці кіляграмаў чакалядак: Сьнікерс, Натс, Марс, Кэдбэры... жуйкі... Я адразу з чакалядкамі сеў у канец аўтобуса, што было ў мяне звычкаю са школы, і амаль усю дарогу ня з кім не размаўляў, ехаў, паглядаючы па бакох і назад, назіраў першы цуд — шатляндскія палі, узгоркі, авечкі, каровы, самотныя дамкі ў клетку, ідылія... і мне было вельмі-вельмі сумна, што мая мама ня бачыць, што не можа адчуць усяго гэтага, я фатаграфаваў, але беспасьпяхова, бо стужка хоць цяпер і правільна была запраўленая, але ўсе фотакарткі я рабіў супраць промняў сонца й засьвечваў пейзажы да непазнавальнасьці... увогуле ўсе нармальныя, так бы мовіць, ацалелыя фота, якія я прывёз дамоў, рабіліся ня мною, а гаспадарамі маіх трох сем'яў.

Абэрдын

Увечары, калі мы прыехалі ў Абэрдын і я патрапіў у больш маладую сям'ю зь вялікай колькасьцю дзяцей, двума прыватнымі тэнісными кортамі, гаражом на тры машыны... як пабачыў у вячэрнім паўзмроку ўсю раскошу жыцьця гэтых веруючых баптыстаў, я ўжо ня стрымліваўся, плакаў і хацеў дадому, да мамы... але гэта, вядома, рабілася са мною, калі ніхто ўжо ня бачыў, бо плакаць перад малым вяскоўцам Дзімам, які паводзіў сябе так, што некаторыя з шатляндцаў жагналіся, хоць гэта й не было ў іх традыцыі, яны не

разумелі гэтага малога, у якога ад усяго бачанага проста ехаў дах.

(Дзім, а ты адкуль, зь вёскі? І колькі там у вёсцы жыве людзей? Тры хаты, кажаш... І быў ты ў якіх вялікіх гарадах? Толькі ў раённым цэнтры? Па нядзелях, у царкве?! Уяўляю, як табе тут хранова!)

Дурасьць нейкая, плакаць перад малодшымі!

З Фолкёрка я пасьпеў адаслаць дамоў паштоўку, на якой былі сфатаграфаваныя тры дзяўчыны, каторыя на фоне зялёных узгоркаў на падмостках танчылі ў народных шатляндскіх уборах, я напісаў пра тое, што я рады тут быць і ў мяне шмат адзежы, і зрабіў рэкордную колькасьць памылак у адным кароткім сказе — дзесяць!

У Абэрдыне мяне чакалі дзьве неспадзяванкі — новы зуб і фрызура. Чатыры гады таму, калі я сядзеў на ўроку гісторыі, настаўніца кудысьці выйшла, і мы разам з Настай Маргалік пачалі дурэць й жартаваць, суседзямі па парце мы былі тымі яшчэ боўдзіламі, яна сказала штосьці сьмешнае, і я зарагатаў з адчыненым да самых вушэй ротам... усё цела скаланула, й я паваліўся на парту, але тое, што зрабіў гэта зусім неакуратна, да мяне дайшло, толькі калі я ізноў прыняў сідзячы стан на школьным крэсьле — я ўтаропіўся ў вялікі кавалак зуба, які тырчэў у драўлянай парце, указальным пальцам дакрануўся да вуснаў, прыадчыніў рот, намацаў нейкі востры абломак зьверху, пачаў калупаць яго

пазногцем, і тут мяне працяў неверагодна востры боль, у вачах спачатку сталася сьветла й потым цемра, рот напоўніўся крывёю... Я пакінуў палову свайго пярэдняга верхняга зуба тырчэць у парце. Калі вярнулася настаўніца, у яе адразу стаўся шок. Такім чынам, я ўжо чатыры гады хадзіў шчарбаты і баяўся адкрыта ўсьміхнуцца. Нарасьціць новы зуб у Менску было чымсьці кшталту фантастыкі, гэта было коштам шасьці бацькоўскіх заробкаў, а мяне яшчэ адолеў стаматіт, і дзёсны рэзалі, а потым я месяцамі ня мог нармалёва есьці... адным словам, пакуты.

І тут — гадзіна, і ў мяне новы пярэдні зуб, нарошчаны на стальныя штыкі на аскепках майго ўласнага зуба... і вечар — новая фрызура... я мяняўся на вачах, ад таго калабка, як мяне ўсе называлі яшчэ ў школе, нічога не засталося, я быў апрануты, як мае быць — чорныя буцы, швэдар «Пума», чорныя джынсы «Wrangler», кароткая фрызура набок, новы зуб, каляровая фенечка — падарунак ад курносай й рабой Сьюзан.

Мая сям'я ў Абэрдыне была вялікай — трое дзяцей, бацька, маці, два лябрадоры, тры коткі, вялікі катэдж з тэнісным кортам і гаражом з трыма машынамі — джып, мэрсэдэс і невялічкі форд для паездак па крамах... Гэтая сям'я была заможная, кожным абедам яны зьбіралі шмат гасьцей... да іх дзяцей, двух сыноў-падлеткаў, прыходзілі дзяўчыны, да малодшай дачкі — малыя сябры. Кожным

абедам яны замаўлялі дзесяць вялікіх піцаў, мой Дзіма дурэў ад усяго, што бачыў, усё было ўпершыню, ён еў піцу вялікімі кавалкамі, амаль цалкам засоўваў сабе ў рот, глытаў яе, усьміхаўся, моўчкі піў, а потым рыгаў і рохкаў, як парсюк, а па вечарох ён ванітаваў у нашай агульнай пакаёвай прыбіральні, і потым, памыты, залазіў у ложак і распавядаў мне, што новага за дзень ён для сябе адкрыў: цукеркі, чакалядкі, жуйкі, мячыкі зь пяском унутры, мячыкі для жангляваньня, тэнісныя мячыкі, ракеткі, чыпсы, запечаная рыба, піца, кола, пэпсі-кола, фанта, вінаградная фанта, буцы, кеды, йо-йо, хула-хуп... ён часта па назвах не запамінаў свае адкрыцьці, і мне прыходзілася яму падказваць... І на наступны дзень у яго здарыўся прыступ, ён упершыню ўбачыў прыстаўку Ніндэнда, на якой гуляў у трохмернага Соніка старэйшы хлопец зь сям'і. Быў вечар, мы, стомленыя, аб'еўшыся піцай, набегаўшыся ў тэніс і накатаўшыся на катамаранах у мясцовым возеры, сядзелі ў пакоі старэйшага і назіралі, як сіні вожык носіцца й зьбірае залатыя колцы, бье нейкіх пінгвінаў, разганяецца й шпарка лётае туды-сюды, уверх і ўніз... і тут раптам Дзіма пачынае віскатаць, рагатаць, рохкаць і паказвае пальцам на экран, крычыць, рагоча і пукае, і гучна так крычыць і пукае, рагоча й сьмярдзіць... мы ў шоку, паглядаем на яго, як на ёлупня, а Дзіма ня можа спыніцца, рагоча й пукае, і так ад яго нясе, нібыта ён абгаўняўся ўшчэнт, а ён нават і слова пра-

мовіць ня можа... Старэйшы ставіць на паўзу гульню, і Сонік зьнерухомлівае ў палёце за чарговым залатым колцам, і мы сыходзім, заціскаючы насы, а Дзіма яшчэ паўгадзіны так ляжаў, глядзеў на экран і рагатаў, скуголіў і гучна пукаў... Позна ўвечары, калі мы былі ўжо ў ложках, Дзіма сказаў мне, што ніколі так не сьмяяўся, яго адолеў нейкі прыступ, эйфарыя, ён нават абкакаўся.

Так, абкакацца ад уражаньняў — гэта новы этап культурнага шоку.

На наступны дзень абэрдынскія часовыя бацькі пацягнулі нас на агульныя гульні ў парк, дзе мы сустрэліся з усімі беларускімі дзецьмі й іхнымі шатляндскімі сем'ямі, парк быў хутчэй вялікім зялёным футбольным полем, мы, як тут звычайна прынята й нармалёва для летняга сэзону, несьлі з сабою ў заплечніках швэдары, шалікі й невялічкія парасоны, надвор'е за дзень мянялася рэзка й радыкальна... пакуль усе сабраліся, двойчы прайшоў грыбны дождж, а потым пачало няшчадна паліць сонца, была сьпякота... Для дзяцей разгарнулі вялікі надзіманы палац, унутры якога было магчыма скокаць, я спачатку паводзіўся культурна й па-даросламу, але калі пабачыў, што ў гэтым палацы столькі дзяўчын майго ўзросту дурэюць, нават не разважаючы, кінуўся бегам туды — і так, гэта было слушным рашэньнем, скокі, сьмяшкі, выпадковыя сутыкненьні, абдымкі, усе дзяўчаты ўжо мелі невялічкія ледзь акрэсьленыя грудкі, я быў на вышыні асалоды... Бо што

яшчэ трэба для хлопца, які толькі нядаўна пераступіў мяжу падлеткавага ўзросту, дзе прымітыўныя жаданьні ўжо расьлі й займалі ўсю частку таго месца ў мазгу, які быў адказны за другую сыгнальную сістэму па Паўлаве, а прасьцей, за мысьленьне й разважаньне... на той час усе сыгналы й сыстэмы былі адключаныя, акрамя адной... я быў больш, чым калі набліжаны да жывёлаў, я востра адчуваў пахі поту й яшчэ чагосьці ўзбуджальнага, нейкіх афрадызіякаў, я востра бачыў усьмешкі й шаўковыя валасы дзяўчын, я бачыў іх белыя зубы, іх вясёлыя вочы, іх целы й рукі, я кранаўся іх у шалёных скоках у надзіманым дзіцячым палацы, час быў спынены, Шатляндыя пасунутая далёка ў бок, мова сьцертая, на той час існавала камунікацыя духоўная, полавая, камунікацыя самая старажытная, жаданая й яскравая.

А потым, калі палац пачаў выпускаць паветра са сваіх нутраў і памяншацца ў памерах, мы перасунуліся да гульняў зь мячыкамі, з каляровымі пледамі, і кінуліся шалёна есьці сэндвічы й запіваць іх спрайтам... Дзьве дзяўчыны, зь якімі я на кароткі час адчуў такое блізкае яднаньне, размалявалі акварэльнымі фарбамі свае твары такім жа чынам, як і я, і мы ўтраіх зь сіня-бэжавымі пысамі хадзілі і сьмяяліся, яны глядзелі на мяне, я на іх, я на той час быў шчыра закаханы ў іх абедзьвюх, закаханы ў іхнюю шатляндскую незразумелую мову, у іх вочы й такія прыгожыя грудкі, якія тапоршчыліся па-дзіцячаму з-пад дзявочых

белых саколак... і гэта, напэўна, было маім першым сапраўдным узбуджэньнем, я яго дакладна адчуваў, і было цяжка хадзіць, таму я, каб адцягнуць увагу, быў вымушаны пачаць бегаць, нібыта зацікавіўшыся футболам, у які гралі шатляндскія баптысцкія мужчыны, дакладней, браты.

А потым быў новы дзень, я адчуваў, што нейкім чынам зьмяніўся, што прастора вакол мяне цяпер стала іншаю, я па-новаму пачаў глядзець на сьвет, каштоўнасьці былі ўжо ня тымі... я прачнуўся мужчынам, але асэнсаваў гэта толькі праз колькі месяцаў, а на той час я ўсё адчуваў падсьвядома, толькі сваімі пачуцьцямі, кранаючыся прадметаў, назіраючы, нюхаючы, прыслухоўваючыся, усё было іншым... і гэты новы, іншы дзень быў цалкам прысьвечаны падарожжам па вуліцам Абэрдына, якія для мяне размыліся ў адно вялікае пачуцьцё, адзін вялікі вобраз карункавага, каляровага, жаночага пачатку, прысутнасьці дзявочага паху, дзявочых сілуэтаў, пакуль увечары наш аўтобус не спыніўся на беразе Паўночнага мора, халоднага паўночнага мора, і я адарваўся ад групы дзяцей і ня чуючы нікога, па пояс зьнік у вадзе, было халодна, але гэта было першым сьвядомым купаньнем у моры, у вопратцы... Зусім малым я купаўся ў Балтыйскім моры, але гэта нават не параўноўваецца, тут, на Поўначы, я, толькі што стаўшыся дарослым, купаўся ў новым статусе, з новымі поглядамі на сьвет. На мяне доўга сварыліся выхавацелькі, пера-

апраналі, абціралі, расьціралі, я трося, але сьмяяўся...

На наступны дзень я ўжо быў героем як сярод сваіх, так і сярод шатляндскіх дзяцей, я набываў папулярнасьць...

Мора асабліва нікому не падалося цікавым, і аўтобус накіраваўся да мясцовага басэйну... і тады я ізноў бавіў час за сталом, назіраючы, як усе плаваюць, гуляюцца й сьмяюцца, гэта былі часы поўнага заняпаду для мяне, гэта было забыцьцё, я пакутаваў праз свае комплексы поўнага дзіцёнка.

— Гэй, чувак, лаві мяч вось так, — крычалі мне зранку мае часовыя браты і паказвалі на якім узроўні яго лавіць, і я заківаў галавою, то бок кідайце...

Я злавіў мяч жыватом, боль быў такі, быццам мне выпусьцілі ўсе кішкі вонкі... і апошні свой абэрдынскі дзень я правёў у ложку, паядаючы чакалядкі й разглядаючы свае новыя валізы з пакупкамі й падарункамі для мамы — цэлая калекцыя шампуняў, гель-душаў і крэмаў, для таты — саколкі й швэдары, і для брата — амаль усё адзеньне ад верху да нізу, плюс абутак, куртка, шапкі і кепкі, я заўсёды, з самага дзяцінства імкнуўся апрануць свайго малодшага брата цалкам, так я прыязджаў з Лёндана з валізаю адзеньня для брата, так я прыязджаў з Ваймара, так і з астатніх месцаў, напэўна, усё пачалося з Шатляндыі й неверагодных складоў вопраткі, якую проста так нам давалі ўсе гэтыя веруючыя людзі!

Я ляжаў з пабітым жыватом у ложку, лекар мяне агледзеў, я быў здаровым, але да заўтра я мусіў нікуды не выходзіць, усе мае сябры й сяброўкі ізноў падарожнічалі па вуліцах Абэрдына, набывалі розныя рэчы, фатаграфавалі, а я разглядаў цэлую калекцыю міні-аўтамабіляў, якія па прыездзе дадому будуць адабраныя ў мяне ў маім двары мясцовымі старшаклясьнікамі, а частка, якая на пачатку захаваецца дома, будзе скрадзеная маімі сябрамі... я пільна ўглядаўся ў гэтыя машынкі і марыў, як буду ў дваццаць пяць год такім неверагодна дарослым, як буду езьдзіць на адной з такіх машын, напрыклад, на сінім «Жуку» альбо на «Астон Марціне» альбо на «Фордзе Мустангу» 1969 года... Мне здавалася, што дваццаць пяць, гэта тое самае, гэта як раз такі ўзрост, калі ўсе кропкі над «і» расстаўленыя і далей жыцьцё будзе ісьці толькі па пляне й адштурхоўваючыся ад распрацаваных прынцыпаў...

Мой пісюн цяпер кожнай раніцаю нагадваў пра сябе, робячы з майткоў «шалашык», я бегам нёсься ў прыбіральню й крыва, пырскаючы ў розныя бакі, сікаў, мне было сьмешна й радасна, я адчуваў сябе моцным... Сёньня надышла чарговая нядзеля, і мы будзем на служэньні ў царкве і адтуль едзем у Пітлёхры, нас зь Дзімам, які кожным днём усё больш сумаваў па доме й адначасова аніякім разам не зьбіраўся дадому, мусілі сутрэць у трэцяй сям'і.

На служэньні мы адсядзелі напаўсоннымі,

і, калі вышлі ва ўнутраны дворык царквы каб падсілкавацца й памаліцца, я быў агаломшаны прыгажосьцю той самай жанчыны, на якую выдаткую за час сьняданка й малітвы ўсе трыццаць шэсьць кадраў свайго фотаапарату, я сустрэну тую самую жанчыну, на якую ўпершыню паананірую, успамінаючы кожную рысу яе твару, кожны выгін яе пругкага цела, кожны сантымэтар яе грудзей з цьвёрдымі смочкамі пад лёгкай бэжавай кашуляй... і я да гэтага часу ўдзячны лёсу й Богу за тое, што маё спасьціжэньне сьвету чагосьці інтымнага ўпершыню адбылося менавіта ў Шатляндыі, гэта ад самага пачатку заклала нейкі падмурак густу, падсьвядомага параўнаньня з тым, што будзе надалей сустракацца на маім шляху, і першакрыніцамі апынуліся дзяўчыны й жанчыны чыстыя, добрыя, сьветлыя, аточаныя неверагодным зьзяньнем і моцаю, пахам і аўрай абяцаньня чагосьці патаемнага... я на той час маліўся з астатнімі, але мая малітва была зусім іншаю, яна была скіраванаю да гэтай жанчыны, да яе пачуцьцёвага прыроднага бляску, да яе ўнутранай моцы... я пачынаў разумець, што гэта не дурныя мэтафары, што мужчына гатовы на ўсё дзеля жанчыны, я пачынаў разумець, што ў сьвеце ёсьць такія прыярытэты і такія закладзеныя прыродаю рэчы, на якія чалавек ніколі ня знойдзе адказу, а тым болей моцы падпарадкаваць...

Перад самым аўтобусам надвор'е сапсавалася, падзьмуў халодны вецер, мы апранулі-

ся ў швэдары, але маю жанчыну гэта не сапсавала, яна глядзелася б сэксуальнаю й вытанчанаю нават у целагрэйцы... мы паехалі ў Пітлёхры, нам махалі нашыя часовыя сем'і, мы ўсьміхаліся, Дзіма плакаў горкімі сьлязьмі, соплі ў яго цяклі па падбародзьдзі, ён пукаў... я паглядаў толькі на сваю жанчыну, яна махала адной з маіх суседак, якую звалі Эва, я думаў што ёй пашчасьціла цэлы тыдзень жыць з такою жанчынаю, я ўяўляў на яе месцы сябе... мы паехалі... і я раптам успомніў, што ў сваім пакоі ў доме забыўся на трэцюю валізу, у якой былі два мячыкі — баскетбольны й валейбольны, тры махровыя ручнікі, пяць шортаў і новы фотаапарат... я забыўся на цэлую валізу!

У аўтобусе, адна з нашых вахаваццелек распавяла, што Абэрдын горад-пабрацім, альбо, як кажуць брытанцы — sister citie (горад-сястра) з нашым Гомлем, і стаў ён ім у 1990 годзе... ня так даўно мы пачалі сябраваць гарадамі...

Пітлёхры

Пітлёхры, маленькі гарадок, жыве там усяго дзьве тысячы жыхароў, але месца незвычайнае — ляндшафт дзесьці паступова, а дзесьці рэзка пераходзіць з раўнінаў у горы, з Лоўландс у Хайландс, так, Пітлёхры знаходзіцца там, дзе пачынаюцца Высакагор'і, там дзе далей на поўдзень спрэс запаведнікі, лясы, замкі, й амаль адсутнічаюць гарады, толькі вёскі й сялібкі, і паступова зямля сканчаецца

і пачынаецца халодны Паўночны Ледавіты акіян.

Пітлёхры гэта ўжо цалкам іншы погляд на сьвет, гэта новая сям'я, якая дала мне найбольшую колькасьць успамінаў і ўражаньняў, сям'я, у якой двое дзяцей нашага зь Дзімам узросту, і мы паўсюль будзем разам: школа, пікнік, кавярня, ровары, гульні, лясы і замкі.

Бацька, гаспадар у сям'і, вельмі паважаны, адзіны доктар на раён, ён мае сваю прыватную машыну зь міргалкамі, пінжак і саквояж, і лечыць ад усяго, ён неяк будзе мяне фатаграфаваць у адзеньні доктара каля сваёй працоўнай машыны... Маці — хатняя гаспадыня, дзеці — звычайныя жвавыя падшыванцы... Гэтая сям'я першаю зацікавілася нашым паходжаньнем, дакладней, яна ад пачатку не спынілася на простым пытаньні: «Адкуль вы?». Усе яны кінуліся да свайго кампутара, на якім была ўсталяваная новая Windows 96, пяць хвілінаў — трэск ад падключэньня да Інтэрнэту, і цуд — яны набралі на клявіятуры слова «Belarussia», і той на сваім пукатым чорна-шэра-зялёным маніторы даў артыкул, дзе падрабязна пісалася пра маю Радзіму, і ўнізе пачала запампоўвацца фотка... Мы чакалі каля хвіліны, пакуль пікселі не далі нам фотаздымак РЫСІ! Во дзіва, на Беларусі жывуць рысі... Другім фота быў контурны абрыс мяжы краіны, й даваліся пэўныя зьвесткі месцазнаходжаньня й клімату...

Усе вытрымалі культурную паўзу зацікаўленасьці, паўздыхалі, павохкалі на рысь і на

наш клімат... і першы вечар прайшоў у напаўзмрочным гасьцінным пакоі пад цёплымі пледамі, з гарачай чакалядаю й праглядам мульцікаў «Том і Джэры», Дзіма спаў, пускаючы сьліну на падушку, я асобна сядзеў у фатэлі і глядзеў то ў тэлевізар, то на сваю нядзельную сям'ю, мне было цікава, што будзе заўтра, мне хацелася да сваёй мамы, але хацелася не да яе ў Менск, а каб яна сюды прыехала, ёй было б тут вальней, цішэй і спакайней, чыстае паветра, вакол прырода, прыгожыя шатляндцы, такая жаданая культура жыцьця, такая якасьць існаваньня.

Праз гадзіну нас адправілі адпачываць, і я зазірнуў у ванны пакой, каб прыняць ванну, як мае быць, па-беларуску... але я толькі пасьпеў напусьціць вады, як гаспадар дому ўварваўся ў ванны пакой з квадратнымі вачыма, і празь яго шатляндска-ангельскія сказы я зразумеў, што ніхто, ніколі за сваё жыцьцё так бязглузда не выдаткоўваў цэлую ванну вады на тое, каб памыцца, гэта ж 250 літраў!!! Вар'яцтва, калі магчыма было памыцца і ў 40 літрах, альбо па-хуценькаму, затыкнуўшы ракавіну, набраць туды два літры і, замочваючы ў гэтай вадзе анучку, працерці цела!!! Як гэта ўвогуле магчыма, каб столькі вады проста так напусьціць!!! Гаспадар быў белы, я яму казаў што ў Беларусі шмат вады, але ён не даваў веры. Шатляндцы мелі з нараджэньня пункт пра эканомію, і гэты пункт быў непарушным.

Раніца засьпела нас зь Дзімам у неверагодным холадзе, нас трэсла, як асінавае лісьце — аказалася, што батарэі ніхто не ўключаў, а ноччу быў амаль нуль і, вядома, форткі былі паўсюль адчыненымі, бо гэта мусіла быць сьвежая раніца, але толькі не для нас...

Увогуле, як я потым даведаўся, шатляндцы, як і ангельцы, ужо ў трэцім пакаленьні загартаваная нацыя, усё пачалося з таго, што на дзяржаўным узроўні была пастаўленая праграма развіцьця нацыі, загартоўкі, каб людзі не паміралі, хварэючы на грып альбо гішпанку, і таму зь дзяцінства малыя сьпяць з адчыненымі форткамі і нават у лютым ходзяць у швэдарах, шаліках і штанах, усім тут цёпла, акрамя нас.

Pitlochry High School па вуліцы East Moulin Road, там вучацца мае браты, я ўсю раніцу баўлю зь імі час, гэта цікава, весела, на мяне школьнікі паглядаюць, як на дзіва, дзяўчынкі перашэптваюцца, я атрымліваю ў падарунак ручнік школы, на якім намаляваныя ўсе вучні, прычым кожны вучань намаляваны сваім сябрам альбо суседам па парце, дзіўныя й чароўныя малюнкі, я адразу ўзгадваю сваю школу й аднаклясьнікаў і разумею што яны б ніколі так выдатна й сьмешна, шчыра й пасяброўску адно аднаго не намалявалі б, абавязкова кожны пачаў бы зьдзекавацца.

Мне хутка становіцца сумна, усе разьбягаюцца па габінэтах, мы з хлопцамі ідзем на школьную спартовую пляцоўку, я адразу

прыкмячаю баскетбол і бегам туды, да чорных хлопцаў. Чорныя бачаць мяне, усьміхаюцца, і я далучаюся да іх у каманду, мы гуляем, добра, што яны майго ўзросту, нам весела, але адзін зь дзяцей кожным разам, калі я атрымліваю мяч, моцна зьбівае мяне, спрабуе замест таго, каб адабраць мяч, нашкодзіць мне... Я не вытрымліваю:

— Hey, fuck you bitch!!!

Гульня рэзка спыняецца, усе пільна сочаць за намі, я разумею, што гэтага казаць ня трэба было, напэўна, мяне будуць балюча біць, хлопец гэты нашмат мацнейшы за мяне, але ён разварочваецца й сыходзіць, мармычучы сабе пад нос нешта няўцямнае, ягоныя шырокія штаны цягнуцца па спартовым пакрыцьці, астатнія чорныя хлопцы сыходзяць разам зь ім, я застаюся адзін, мне сорамна, і я разумею што паводзіўся, як апошні дурань, выкаблучваўся... І разумею, што мяне ня зьбілі толькі таму, што я замежнік, вось і ўсё... І гэта мне падалося неверагодным, я завочна пачаў таго хлопца паважаць, але толькі праз некалькі тыдняў, калі спакойна ўсё ўзважыў і перагледзеў той момант ад пачатку і да канца... І запомнілася мне тады яшчэ, як тыя са школьнікаў, хто назіраў за нашай гульнёй, радаваліся закінутым мячам, падбадзёрвалі мяне, крычалі: «Давай, Санджы (гэта я быў, як сонца), кідай!!!». І потым як пасьля маіх злосных выкрыкаў на хлопца, некаторыя апускалі вочы і сыходзілі, я расчараваў у сабе ці ня самых добрых дзяцей у сьвеце,

яны мяне пусьцілі да сябе, узялі ў гульню... але я таксама дзіцё, і мне гэта мусіла дараваць, здавалася, што пасьля таго, як у Абэрдыне я ўжо стаў дарослым і нёс пэўную адказнасьць за свае дзеяньні, я мусіў адразу стацца разумным.

На наступны дзень мая сям'я выправілася ў доўгае падарожжа — куды, нам зь Дзімам не адразу паведамілі. Але калі мы ўжо імчаліся па дарозе, я даведаўся, што мы праедзем самае сэрца Высакагор'яў, паямо на ўзьбярэжжы акіяну й дадому!

Праз мае вочы праносіліся казачныя краявіды, вялікія й мажныя дрэвы, дубровы й ельнікі, горы й самотныя валуны пасярод зялёных палёў, рэкі й балоты, вёскі... Праносіліся ўсе адценьні зялёных і карычневых колераў, я захапляўся гэтым, было яшчэ вельмі рана, сонца толькі ўздымалася, я ўскрыкваў у машыне ад захапленьня, усе сьмяяліся зь мяне, а Дзіма ўсю дарогу спаў... Нарэсьце празь некалькі гадзін і я, змораны ўражаньнямі, паснуў, і калі расплюшчыў вочы, убачыў яго, акіян, я ўбачыў гэтыя буйныя сінія хвалі, гэтыя адценьні зялёна-шэрага, удыхнуў халоднае сьвежае паветра, сонца сьвяціла няшчадна, але тут гэта ня мела ніякага значэньня, бо ён быў Гаспадаром, Богам, ён быў Акіянам, я злавіў сябе на думцы, што грахоўна думаю пра Бога, бо так нельга для маленькага баптысцкага хлопчыка, але думкі ўжо зьявілі-

ся, і іх немагчыма было пазбавіцца... Доктар, наш гаспадар, прамовіў жонцы, што зваротна паедзе яна, дастаў з кішэні біклагу са скотчам і сербануў, усьміхнуўся й паглядзеў на мяне... Я ўсьміхнуўся яшчэ шырэй... я глядзеў на Паўночны Ледавіты акіян, як дэбіл, зачаравана, пільна й захоплена...

Зваротна мы ехалі ў цішы, цямнела, я, пакуль ніхто не бачыў, сербануў з пакінутай біклагі скотча, калі яшчэ сілкаваліся на ўзьбярэжжы акіяна, мне карцела пакаштаваць на смак гэтае пітво, і я, вядома, прасьлязіўшыся й закашляўшы, вырашыў, што алькаголь ніколі ўжываць ня буду, але праз год парушыў дадзены самому сабе загад.

У Пітлёхры я набыў касэтны плэер апошняй мадэлі, сіні, з аўтарэвэрсам і дыктафонам, і да яго ў дадатак прыдбаў дзьве касэты гітоў года, і я пазнаёміўся з «Продзіджы» зь песьняю «Дыханьне» й з гуртом «Спайс Гёрлз»... ці трэба казаць, што адбывалася ў школе зь верасьня, калі я вярнуўся... усе аднаклясьніці слухалі «Спайс Гёрлз» і «Бэкстрыт бойз», я быў ня толькі ў тэме, я ведаў больш за іх, і ў мяне было некалькі сьвежых брытанскіх часопісаў зь іх кумірамі, такіх часопісаў па ўсёй Беларусі ніколі ня знойдзеш, і я на год стаўся ці не самым папулярным хлопцам сярод сваіх дзяўчат... я даваў ім гартаць часопісы дадому, даваў ім слухаць касэты, распавядаў пра «Продзіджы». Але на той час, калі я толькі пачынаў знаёміцца з

поп-музыкай і з «Продзіджы», я знаходзіўся ў Пітлёхры, ішоў разам зь Дзімам і нашай шатляндскай гаспадыняй па цэнтральнай вуліцы й мармытаў сабе пад нос няскладныя гукі, як малпа паўтараючы за сьпевамі, якія гучалі ў маіх вушах з новых навушнікаў... Я добра зрабіў, што набыў такія рэчы, як касэты й часопісы, добра... так я ішоў, уяўляючы сябе шатляндскім падлеткам.

Аднойчы ўвечары мы сядзелі за сталом, калі мне паднесьлі пакунак чыпсаў, я падзякаваў і, адчыніўшы іх, адразу адчуў незвычайны пах, Дзіма, які таксама атрымаў такія ж чыпсы і сок, адразу павараціў носам і, пакаштаваўшы чыпсіну, пачаў плявацца. Я на яго лаяцца — дурань, як можна так сябе паводзіць за сталом, а нашыя шатляндцы глядзяць на нас васьмю вачыма й не разумеюць, як гэта Дзіма плюецца такою смакатою! Я паклаў у рот чыпс... Так, сапраўды, мяне працяла нейкае новае пачуцьцё, адначасова было незразумела гідка, але потым, другім смакам, больш танюткім я адчуў даволі спэцыфічную рэч... Гэта былі чыпсы з воцатам, чыпсы, якія пасьля я больш нідзе не знаходзіў, як ні шукаў, гэтыя чыпсы на апошнія тры дні сталіся маёй самай любімай ежай, я іх набываў паўсюль і еў іх вялікімі пакункамі, я закахаўся ў гэты незвычайны смак, і потым, калі ўжо іх нідзе не знаходзіў, я абліваўся сьлінаю, шалеў, але да гэтага часу яны засталіся недасяжнымі, засталіся мітычна-шатляндскімі...

Таксама адным са смачных мітаў для мяне сталіся «Фіш энд Чыпс», якія я каштаваў на Atholl Road, ежа, якую брытанцы ўвогуле ядуць па ўсім сьвеце, нават у Індыі. Ядуць, кажучы, што гэта праверана ежа, і я дадам — сытная й здаровая: запечаная рыба і бульба падаюцца на паперы, якая ўсмоктвае залішні алей... смак, смак, смак, паўсюль была смаката, калі забыцца на тое, што гатавала мая мама, паўсюль была іншая смаката, новая, шатляндская.

А потым мы раніцою выправіліся ў доўгае роварнае падарожжа, мяне апранулі ў амуніцыю, надзелі на галаву шлем, пальчаткі і мы — шэсьць горных ровараў паехалі ўздоўж ракі Тамэль у бок лесу й гор, да замкавага гатэлю і там, далей, ужо машынаю да Таргет Парку і да Блэйр Кастла. Неверагоднае, дзікае падарожжа, дарога лезла ўверх, спускалася нечакана ўніз, паўсюль высоўваліся карані, потым дарога звужалася да сьцяжынкі, і па баках апыналіся абрывы, мы прадзіраліся скрозь дрэвы й зяляніну, надвор'е мянялася, то аблівала нас дажджом, то паліла сонцам, мы ехалі доўга й марудна, але адначасова гэта было вельмі цікава й пазнавальна, яшчэ ніколі я так не падарожнічаў, яшчэ ніколі не бачыў такіх гор і лясоў, я пасьпяваў вярцець галавой, крычаць ад захапленьня... Дзіма, які плёўся за мною, хутка стаміўся, і яго, разам з самым малодшым дзіцём, прывязалі за вяроўку да ровара доктара-гаспадара, які бордза пагнаў наперад... і тут раптам краявід апантана мя-

няецца, і перад намі паўстае ўдалечыні вялікі Палац пасярод залёнай паляны, цалкам усеянай зайцамі... Я пачаў гарлапаніць і тыкаць паўсюль пальцамі: «Зайцы! Зайцы! Зайцы! Зайцы! Зайцы! Зайцы! Зайцы! Ды іх тут сотні!!!» — я забыўся на ровар і адпусьціў стырно, мая правая нага нейкім чынам улезла між сьпіцамі пярэдняга кола, і я паляцеў праз ровар... Упаўшы, разадраўшы аб газон шчаку і рукі, калена і правы бок, я працягваў назіраць, як зайцы скочуць у розныя бакі, як яны амаль у сантымэтрах ад мяне носяцца... Боль прыйшоў толькі калі мяне паднялі й паставілі на ногі і калі ўсе зайцы зьніклі з далягляду. Для маіх шатляндцаў гэта было звычайным дзённым роварным падарожжам, для мяне, адкрыцьцё цэлага сьвету цудаў.

Да Таргет парку й да белага Палацу Блэр мы ехалі ў машыне, якую арэндавалі ў замкавым гатэлі, мы пакінулі ровары і ехалі, усьміхаючыся й жуючы сэндвічы з сырам, запіваючы ўсё апэльсінавым сокам, нашая шатляндская сям'я паглядала на нас, двух ёлупняў і, напэўна, крыху шкадавала, што мы нарадзіліся ня тут.

У апошні дзень мы зьбірался ехаць дадому, хутка і неабачліва, шмат чаго пакінулі, згубілі, забыліся, Дзіма вельмі моцна плакаў, не хацеў зьязджаць, называў гаспадыню мамаю, абдымаў яе, пэцкаў яе спадніцу сваімі сьлязьмі й саплямі, мне за яго было няёмка, але я сам ледзь ня плакаў...

У аўтобусе да мяне падышла Эва, дзяўчына, зь якою мы пазнаёміліся яшчэ перад менскім аэрапортам, Эва мне вельмі падабалася, і мы зь ёю на агульных экскурсіях у Эдынбург і Глазга праводзілі час разам. Эва запыталася, ці маглі б мы абмяняцца фотаздымкамі адно аднаго з адрэсаю, каб у Менску перапісвацца і камунікаваць, і падаравала мне зялёную фенечку з маленькім белым крыжыкам, яна спляла яе сама для мяне, я расчырванеўся і паабяцаў, што да самалёта абавязкова падару ёй сваю фотакартку з адрэсаю.

Я доўга корпаўся ў сваіх фота, пакуль мы ехалі ў Глазга Інтэрнэшнл, Дзіма паснуў, у аўтобусе панавала самотная цішыня, задушлівая, сумная нявыкрутка, усе мае беларускія суседзі тужліва глядзелі перад сабой, хтосьці гучна смаркаўся, хтосьці плакаў... Я знайшоў фотаздымак, на якім стаяў у белай саколцы, з карычневаю байкаю, павязанай на поясе, у сіняй кепцы, рукі ў кішэнях чорных джынсаў, я — у поўны рост, бачныя нават мае любімыя буцы, за мною праглядаецца архітэктура Абэрдына, фота файнае, на зваротным баку я напісаў: Менск, вул. Заслаўская, тэлефон, індэкс, прыгожай Эве на памяць аб падарожжы, пабачымся, подпіс, дата, сардэчка.

У аэрапорце мы хутка прайшлі праз кантроль, селі ў самалёт і паляцелі, фотакартку я ня змог даць Эве, я вельмі саромеўся, таму ў прыбіральні самалёта разарваў яе і выкінуў.

Эва мне таксама не дала фота, яна, напэўна, чакала ад мяне першых крокаў як ад мужчыны. Калі самалёт прызямліўся, я яе згубіў з поля зроку ў бацькоўскім натоўпе і больш ніколі ня бачыў.

13.01 — 21.02 2012
Менск

ПА МЕСЦАХ ШАТЛЯНДЫІ

Фолкёрк (па-ангельску Falkirk, па-гэльску An Eaglais Bhreac) — горад у цэнтральнай частцы Шатляндыі, адміністрацыйны цэнтар вобласці Фолкёрк. Фолкёрк меў важнае стратэгічнае значэньне яшчэ ў часы Рымскай імпэрыі, калі па распараджэньні імпэратара Антаніна, рымляне ўзвялі паміж залівам Фэрт-оф-Форт і Фэрт-оф-Клайд (гэта значыць, паміж усходнім і заходнім узьбярэжжамі) умацаваньне — т. з. Антанінавы вал. Падчас археалягічных раскопак у вобласьці Фолкёрк было знойдзена мноства сведчаньняў былога валадарства рымлян. Назва горада паходзіць ад назвы царквы, заснаванай у пэрыяд раньняга Сярэднявечча хрысьціянскімі місыянэрамі. На гэльскай мове яна называлася Egglesbrech — гэта значыць, пярэстая царква — ці Fawkirk на шатляндскай мове. Вакол царквы ўтварылася невялікае паселішча, зь якога пасьля й вырас горад. Навакольлі Фолкёрка сталі месцамі дзьвюх буйных

бітваў: першая бітва пры Фолкёрку адбылася 21 чэрвеня 1298 года падчас адной з войнаў за незалежнасьць Шатляндыі й скончылася поўнай паразай шатляндскага войска Ўільяма Ўолеса арміяй ангельскага караля Эдуарда даўганогага; другая бітва пры Фолкёрку датуецца 17 студзеня 1746 года, у гэты дзень якабіты, якія раней захапілі замак Стэрлінг, пад правадырствам прынца Чарльза Эдуарда Сьцюарта, зьдзейснілі напад на генэрала Генры Хоўлі, які з васьмітысячным войскам рушыў на дапамогу асаджаным урадавым войскам і на шляху спыніўся ў Фолкёрку. З прычыны раптоўнасьці атакі, салдаты генэрала Хоўлі не змаглі аказаць належны супраціў і страцілі каля трохсот воінаў. У 1600 г. з прысваеньнем Фолкёрку статусу «бурга», гэта значыць горада з уласным самакіраваньнем, пачалася актыўная забудова вуліц дамамі з каменя, адна з іх цяпер носіць назву Хай-стрыт (па-ангельску High Street). У XVIII ст., з развіцьцём у галіне чыгунна-ліцейнай прамысловасьці й пачаткам будаўніцтва канала, які злучае Форт-энд-Клайд (скончылася ў 1790 г.), Фолкёрк стаў калыскай індустрыяльнай рэвалюцыі Шатляндыі. Пабудаваны ў 1822 канал Юніён забясьпечыў сувязь з Эдынбургам, акрамя таго ў вобласьці хутка разьвівалася чыгуначнае злучэньне. У гэты ж час у горадзе пачаў працу цагляны завод, які належыць сям'і Хоўв.

Дом Календар (Callendar House) уяўляе сабой асабняк, разьмешчаны ў аднайменным парку ў Фолкёрку, цэнтральная Шатляндыя.

Яго цяперашняя архітэктурная форма у стылі французскага рэнесансу датуецца 19-м стагодзьдзем, хоць па сваёй сутнасьці замак зьяўляецца вежаю 14-га стагодзьдзя. За сваю 600-гадовую гісторыі, Callendar House прыняў шматлікіх выбітных гістарычных дзеячаў, у тым ліку Мэры — каралеву шатляндцаў, Олівэра Кромвэля, прынца Чарлі й каралеву Вікторыю. Цяперашні будынак на сёньняшні дзень зьяўляецца найбольш істотным гістарычным будынкам у гэтым раёне Шатляндыі.

Фолкёркскае кола (па-ангельску Falkirk Wheel) — першы ў сьвеце суднапад'ёмнік, які верціцца. Яно, кола, злучае каналы Форт-Клайд і Юніён. Кола назвалі ў гонар суседняга горада Фолкёрк. Першапачаткова каналы былі злучаныя адзінаццацю шлюзамі, аднак яны былі выведзены з эксплуатацыі й засыпаны яшчэ ў 1930-х гадах. У 1998 г. было прынята рашэньне запусціць «Міленіўм Лінк» — праект аднаўленьня суднаходства па каналах Шатляндыі, злучыўшы Глазга з Эдынбургам. Праект ўзначаліла фірма British Waterways пры падтрымцы й фінансаваньні сямі мясцовых уладаў. Разглядаліся шматлікія варыянты — ад гіганцкага «чортава кола» да паваротных пляцовак, аднак пасьля трохтыднёвай дыскусіі яе ўдзельнікі спыніліся на прынцыпе ўздыму-спуску судоў. Праект таксама ўключаў у сябе цэнтар для наведвальнікаў з крамамі, кафэ й выставачнай заляй. Перапад вышынь паміж гэтымі воднымі артэрыямі складае 24 мэтры, аднак канал Юніён на 11 мэтраў вышы,

чым аквэдук, які падводзіць суды да пад'ёмніка, таму лодкі павінны прайсьці праз два шлюзы, каб спусціцца з гэтага канала на аквэдук. Аквэдук ня быў зьмешчаны вышэй праз скрыжаваньне з гістарычна важным валам Антаніна. Частка аквэдука даўжынёй 150 мэтраў праходзіць пад зямлёй па тунэлі эліптычнага сячэньня. 24 траўня 2002 года, каралева Лізавэта II адкрыла Фолкёркскае кола ў межах сьвяткаваньня яе залатога юбілею.

Абэрдын (па-ангельску Aberdeen, скотс. Aiberdeen, гэльская. Obar Dheathain) галоўны марскі і рыбалавецкі порт, трэці па велічыні горад у паўночна-ўсходняй частцы Шатляндыі, адміністрацыйны й культурны цэнтар вобласьці Абэрдын. Таксама ў горадзе разьмяшчаецца муніцыпальны савет вобласьці Абэрдыншыр. Колькасьць насельніцтва паводле афіцыйнай зьвестцы складае 202370 чалавек. Абэрдын інакш называюць Гранітны горад, Шэры горад і Срэбны горад з залатымі пяскамі. З сярэдзіны XVIII да сярэдзіны XX стагодзьдзяў дамы будаваліся зь мясцовага шэрага граніту, у якім ўкрапваньні лушчака блішчаць як срэбра. У Абердына доўгая пясчаная берагавая лінія. Пасьля выяўленьня нафты ў Паўночным моры ў 70-х гадах XX стагодзьдзя гораду далі мянушку Нафтавая сталіца Эўропы й Энэргэтычная сталіца Эўропы. Горад ляжыць паміж вусьцямі рэк Ды і Дон і падзяляецца на Стары Абэрдон (Aberdon) — паўночная частка, якая распасьціраецца да Дона, і Новы Абердын (былая рыбац-

кая вёсачка на рацэ Дзі) — паўднёвая частка, цягнецца ўздоўж левага берага Дзі. Горад вырас на месцы старажытнарымскай калоніі Дзева. Афіцыйна абедзьве часткі Абэрдына аб'ядналіся ў 1891 годзе. Горад злучаны каналам, даўжынёй 80 км, з Інвэрары.

Пітлёхры (па-ангельску Pitlochry, па-гэльску Baile Chloichridh) — невялікі горад у цэнтральнай частцы Шатляндыі разьмешчаны на беразе ракі Тамэль. Рост горада залежаў ад двух знакамітых наведнікаў: першым быў генэрал Уэйд на пачатку 1700-х гадоў, які пабудаваў адзін са сваіх галоўных ваенных маршрутаў на поўнач; другі наведнік — каралева Вікторыя, якая ў 1842 годзе засталася ў суседнім замку Блэр. Станоўчыя водгукі каралевы запачаткавалі рэальны рост горада як папулярнага турыстычнага цэнтра. Пітлёхры месьціцца ў адным з самых неверагодных ляндшафтаў Шатляндыі, між раўнінаў і ўзгоркаў, ад яго пачынаюцца знакамітыя Высакагор'і.

Тамэль (Tummel) рака ў Пэрт і Кінросс. Выходзячы з Лох Ранох, яна цячэ на ўсход да кропкі, каля вадаспаду Тамэль, дзе збочвае на паўднёвы ўсход, пакуль не трапляе ў рэкі Тэй. Кравяід вакол ракі найбольш захапляльны ў месцы якое завецца «Далягляд Каралевы» ў гонар каралевы Вікторыі.

Блэр замак — старажытная рэзыдэнцыя Герцагаў і Графаў Атола (Dukes and Earls of Atholl). Замак знаходзіцца ў адным зь лепшых геаграфічных парамэтраў Шатляндыі ў цэнтры нагор'я Perthshire.

СКУРА ЗЯМЛІ

АДКАЗ ГЛУХОГА

Гэты сьвет пазбаўлены сэнсу,
і той, хто гэта асэнсаваў,
набудзе свабоду

Альбэр Камю. «Калігула»

1.

Юля сядзела на лаўцы ў незнаёмым горадзе, у невядомым раёне, дзесьці на ўскрайку Менску. З правага боку ўзвышаўся нейкі Дом культуры, зь левага — зелянеў парк, у якім ціхенька перасоўваліся цяжарныя жанчыны й маладыя маці з вазкамі... Было сьпякотна, перад Юляй на асфальтавай плітцы стаялі клункі, валізы й розныя торбы... Яна толькі што прыехала з Клецку й чакала, калі Сашка яе забярэ... але яго нідзе не было... ёй, на восьмым месяцы цяжарнасьці, было млосна знаходзіцца пад сонечнымі промнямі.

Юля прыехала ў Менск, толькі калі цалкам пераканалася, што Сашка хоча бачыць

яе й свайго яшчэ ненароджанага сына... Так здарылася, што яна зацяжарала ад яго выпадкова... Змрочная восень, малады хлопец-інжынэр патрапіў у маленькі горад на месяц, каб весьці сэмінары па падвышэньні кваліфікацыі інжынэраў Клецкага кансэрвавага заводу...

Але цяпер яна тут... і толькі пасьля шматлікіх перапісак й тэлефанаваньняў, сварак і малітваў... настойваньняў, каб прыняў яе й свайго сына!.. толькі пасьля ўсяго гэтага яна нарэсьце з больш-менш пэўнымі мэтамі выправілася ў падарожжа...

Яна сядзела й сачыла за мінакамі, усе ёй падаваліся вясёлымі й бестурботнымі... і яна ўсё больш пераконвалася ў тым, што ўсе навокал нашмат шчасьлівейшыя за яе, якая сядзіць у незнаёмым горадзе, з клункамі й на восьмым месяцы...

Юля нэрвова набрала лічбы на старой мабілцы ў жоўтым сыліконавым футарале, нумар які даўно ўжо для яе набыў сакральны сэнс... Сашка адказаў, што затрымліваецца, але хутка прыедзе...

«Калі гэта, хутка?», — пыталася яна сама ў сябе, разглядаючы сьцёртыя гумовыя кнопкі на мабілцы. Усе грошы забраў кіроўца таксоўкі.... Яна ж ня ведала, што езьдзіць па Менску на таксі так дарага... Яна проста ўзяла першую машыну, якая стаяла каля галоўнага выхаду з чыгуначнага вакзалу, бо маршрутчык з Клецку, як звычайна, давёз яе

да станцыі Дружная, якая хавалася з іншага боку вакзалу, і яна ледзь дапаўзла па танэлю да галоўнага выхаду... яна толькі пасьпела выйсьці з падземнага пераходу, як яе перахапіў мужчына, мажны, азызлы, у старых акулярах-мухах, і прапанаваў таксоўку, прамовіўшы, што нібыта ўсё па лічыльніку будзе... яна, крыху зьбянтэжыўшыся, цяжка дыхаючы, з трыма валізамі й заплечнікам не пасьпела запярэчыць, як ён выхапіў з рук усе торбы й шпарка пабег да жоўтай «Волгі»... Юля была радая, што вызвалілася ад цяжару, і пакрочыла за кіроўцам...

У салёне аўто яна дала цыдулку з адрэсай... кіроўца паглядзеў на яе й прамовіў, што гэта не дакладная адрэса, тут пазначаны парк ля Дома культуры... Юля адчула, як у скронях пачала пульсаваць кроў, але вырашыла, што ў скрайнім выпадку будзе тэлефанаваць Сашку альбо вернецца ў родны горад, а пакуль каля ДК пачакае яго, мо' ён сам што пераблытаў і даў ня тую адрэсу...

Час ішоў, яна марна чакала, ёй хацелася есьці... Сашка хутка прыедзе, хутка, вельмі хутка... яна адчувала, як скокае ціск, як ейны дзіцёнак ціхенька варушыць ножкамі й ручкамі... нічога, хутка татка прыйдзе й забярэ іх адсюль...

Юлі было дваццаць два гады, яна скончыла клецкі тэхнікум і ў дваццаць год разьмеркавалася на кансэрвовы завод... Яна марыла пра штосьці большае й рамантычнае, і пра

гэта сьведчылі плякаты на сьцяне ў ейным пакоі... Энрыке Іглесіяс, які быў на той час для яе сэкс-сымбалем, ідэальным мужчынам... у куточку, над ложкам вісеў таксама Брэд Піт, але ў часопісах кшталту «COOL» і «Все звёзды» часта ён на плякатах быў разам з Анджалінай Джолі, праз што Піту было наканавана пакуль знаходзіцца на другім месцы сярод Юліных куміраў... яна даволі пасьпяхова вучылася ў школе й у апошняй клясе нават мела прыгожага статнага хлопца Колю, які, паступіўшы замест Клецкага тэхнікума ў Менскую вучэльню, больш не вяртаўся, нават каб пабачыць бацькоў, хадзілі плёткі, што Коля цяпер бізнэсовец... Юля ніколі ні на каго й ні на што не крыўдавала, ня жалілася, яе задавальняла жыцьцё, яна ня мела вялікага імпэту да зьменаў, унутраных ці зьнешніх, яна была даволі прывабная, хутчэй не прыгожая, але мілая, сарамлівая й паслухмяная, гэта мужчыны часта цанілі вышэй за прыгажосьць... часам ёй станавілася крыўдна, калі незнаёмы хлопец на танцах альбо ў бары, пазнаёміўшыся, амаль адразу напіваўся й распавядаў, якая яна файная, прывабная, так і хочацца зь ёй ажаніцца... Юля часта зьбягала ад такіх... яна не хацела замуж, яна хацела кахацца...

Дома яна зьбірала калекцыю кніг «Пра Стальнога Пацука» Гары Гарысана й «Хронікі Амбэра» Роджэра Жэлязны, сьвет фэнтэзі й фантастыкі яе турбаваў больш за ўсе астатнія кнігі, яна зачароўвалася дзіўнымі сусьветамі й плянэтамі, героямі й касмалётамі...

напэўна, гэта дапамагло б ёй разьвіць густ, іншы погляд на жыцьцё, напэўна, пазьней яна перайшла б да такіх аўтараў, як Кліфард Саймак, Рэй Брэдбэры, Айзэк Азімаў... але прыехаў Сашка й зьбіў яе з панталыку...

2.

Юля крочыў з кватэрніка, ён амаль увесь вечар чытаў публіцы сваю прозу, шмат жлукціў і замінаў іншым чытальнікам, пакуль яго нарэсьце не паспрабавалі прымусіць замаўчаць кулакамі, але нават і тады ён не асабліва спужаўся, ён проста адмахваўся ад пакрыўджаных паэтаў і музыкаў, пляваў ім у твары й крычаў, што ён геній, ён апошні бітнік, апошні Кэруак, не прызнаны, але гэта ня мае ніякага значэньня!.. усё ня мае значэньня, асабліва іхныя сарамлівыя намаганьні псаваць паперу, крэмзаць свае рымы, антырымы, забруджваць сьвет чарговым штампам у прозе... Юлю так карцела кагосьці аблаяць, высьмеяць... ён разумеў, што гэта ніякім чынам не адлюструецца на будучыні гэтых самазакаханых «пісьменьнікаў», гэтай моладзі, якая часта любіць неяк называць сябе, дадаючы тэрмін «контркультура», але гэта ўсё, як дзіцячыя гульні, гэта толькі імітацыя, штучнае стварэньне, няўдалая падробка сапраўднага сьвету...

Юля піў, спрачаўся, выкрыкваў абразьлівыя словы, пакуль не стаміўся і, набруліўшы на сьцяну зь зялёнымі шпалерамі, не паваліўся там, дзе стаяў...

Да самай раніцы ён нават не расплюшчваў вачэй... але потым, калі нарэсьце прачнуўся й паспрабаваў разгледзець асяродзьдзе, пачаў раўсьці... бо ня кожны дзень лёсіць прачынацца ў вузкім пакоі, а вакол халодная плітка... пачулася нейкае варушэньне, грукат ног, на ягоны крык хтосьці бег, а потым запалілася сьвятло, і Юля зразумеў, што ён у ванным пакоі...

Праз хвіліну ён ужо быў на вуліцы... напэўна, на кватэрнік яго больш не паклічуць, шкада, вядома, але што паробіш... у Менску збольшага толькі на кватэрніках можна было атрымаць магчымасьць зладзіць выступ, у горадзе, у краіне, якая сама па сабе была ня проста працоўным асяродкам, але адным вялікім «банам», забаронаю па любым чыньніку, творцу цяжка было знаходзіць сваіх слухачоў... тут «банілі» выступы, культуру, мову, мастацтва, музыку... таму ён апрыёры трапляў пад бан са сваёй літаратурай, са сваім ладам жыцьця, ён толькі аднаго хацеў — выдавацца й жыць, як хочацца, падарожнічаць... але...

Юля, ледзь перасоўваючы ногі, рухаўся ў бок парку, у якім месьціўся Дом Культуры нейкага заводу ці прадпрыемства... парк, здавалася, быў на такой вялікай адлегласьці, быццам два дні пехатою... час пачаў расьцягвацца на тысячы гадзінак, якія ў сваю чаргу памнажаліся на сотні аскепкаў сэкунд

і тысячы рэшткаў мілісэкунд... і гэтаму працэсу дзяленьня й памнажэньня не было канца... час прыдумалі людзі, каб скарачаць жыцьцё, безь яго ўсё нібыта рухаецца па іншым законе, у іншым вымярэньні, і Юля пад уплывам часу кожную хвілю набліжаўся да старасьці, сьмерці, пакуты.... Ён усё ніяк ня мог дабрысьці да парку, такога жаданага, з лаўкамі, на якіх была магчымасьць крыху адпачыць, паразважаць, пачуць свой голас, свае думкі...

Па дарозе ён прайшоў праз невялічкую «віна-водачную» крамку, з каторай вываліліся тры дзіўныя пэрсанажы, якія пазналі Юлю й запрасілі выпіць разам колькі пляшак пладова-ягадных напояў... яны ўладкаваліся амаль каля самай крамкі, пад гаўбцом на першым паверсе... як звычайна, клясыка... пачалі гутарыць пра агульных знаёмых, палітыку, творчасьць, нібыта ўсе там былі пісьменнымі, так бы мовіць, пісьменьнікамі... але на гэтым спыніліся з размовамі, Юля раптоўна званітаваў на суседа, які намагаўся па памяці прачытаць свой апошні вэрлібр... гэта пакрыўдзіла паэта, і той захацеў пабіцца, але Юля пабег... так, ён проста вырашыў зьбегчы ад гэтых людзей... дзякуй за напоі, але...

Наркотыкі, алькаголь, філязофія, спробы жыць, але не існаваць, бег, рытм сэрцабіцьця, літаратура, графаманія, кепскія паэты, няголенасьць твару, нячышчаныя зубы, адсутнасьць акуляраў, нязвыкласьць, неўладка-

ванасьць, беспрацоўе, голад, смага, самота, смурод, лайдацтва, крытыка... Усё гэтае нагрувашчваньне неслася за ім, бы шалёны воўк, пускала сьліну пенаю, а ён бег, намагаўся перабегчы ўсё, абысьці й апынуцца пераможцам...

3.

Юля ўсё чакала ў парку, фізычна ёй было вельмі цяжка, яна хацела піць, але смага не зьнікала, розныя напоі не дапамагалі, яна моцна пацела, хоць сонца ўжо даўно маўкліва скіравалася да зямлі... раптам на лаўку паваліўся нейкі мужчына, пьяны, няголены, хутчэй нават барадаты, брудны... але ён яе не спалохаў, усё ж лепш, каб побач хтосьці быў... Сашка даўно ўжо не бярэ слухаўку, некалькі разоў мабілка ўвогуле была недасягальнаю... мужчына ўзьняў вочы, сфакусаваў іх на жаночай постаці, крыху так пасядзеў, нібыта пра штосьці разважаючы, потым прамовіў:

— Я Юля, то бок — Юлі, ну як Гай Юлі Цэзар...

— Я не ўпэўненая, але мне здаецца, у мяне пачалі адыходзіць воды...

— Э-э-э, прабачце! Што вы кажаце, як вас клічуць?

Ліпень 2011
Менск

ХЛЕБ СВОЙ ПУСКАЙ ПА ВАДЗЕ

Ахвярам тэракту ў мэтро 11.04.11

Хлеб свой пускай па вадзе,
час міне, і зноў знойдзеш яго.
Давай частку на сем і нават на восем,
бо ня ведаеш, якая нагода чакае зямлю.

Эклезіяст 11: 1-2

I see you found my underground
Help yourself to guns and ammo
Nothing here has ever seen the light of day
I leave it in my head
It's the first day of the rest of your life
It's the first day of the rest of your life
It's the first day of the rest of your life
It's the first day of the rest of your life

Песьня Timo Maas feat. Brian Molko

— Мікітка, ты чуеш?! Я кажу, каб ты сёньня скарыстаўся мэтро, бо я не хачу, каб ты ў гадзіну пік ехаў ізноў аўтобусам, каб я цябе чакала немаведама колькі гадзінаў! Я так да старасьці пасівею! Чуеш?!

— Божачкі, ну чую, чую я! Ты мне адно і тое ж кажаш кожны дзень! Я не магу так!

— А чаму ты мяне ня слухаеш? Вось мне й даводзіцца столькі разоў адно і тое ж казаць!

Я ўжо стомлены ад усяго гэтага, я даволі дарослы й самастойны, каб самому вырашаць, як і на чым езьдзіць! — абурыўся Мікітка, адчыняючы ўсе засаўкі на мэталічных уваходных дзьвярах, яму ізноў трэба было ехаць да рэпэтытара ажно да станцыі «Пушкінская». Ён вельмі не любіў езьдзіць пад зямлёю, сумна, моташна, шумна, ня тое што звонку, калі ёсьць магчымасьць назіраць за навакольлем... Нават калі на цябе з усіх бакоў цісնуць пасажыры, якія няшчадна ўпіхваюцца ў аўтобусы, быццам у Ноеў каўчэг, гэта больш цярпіма, чым падарожжа пад зямлёю, хоць так хутчэй...

— Ты чуеш?! Мікіта, я з табою размаўляю, дзе ты думкамі ізноў лётаеш, вось так мне настаўніцы й кажуць, што на занятках, як пачнеш лётаць, дык так цэлыя чвэрці праходзяць! — ягоная маці злавалася й не знаходзіла сабе месца... Пасьля разводу ёй ня надта карцела ўсё сваё жыцьцё марнаваць толькі на побыт, але яна вельмі любіла сына, таму працавала й даглядала яго.

— Чую-чую, мама!!! — нэрваваўся хлапчук.

— То добра! І глядзі мне, каб быў уважлівы з рэпэтытарам, не дзеля таго я шмат працую й аплочваю гэтыя заняткі, каб цябе пакінулі на другі год!!!

Мэталічныя дзьверы грымнулі, і Мікіта пабег да ліфта, ён яшчэ пасьпеў пачуць, як за ім мама замкнула дзьверы, павярнуўшы ключ тры разы ў левы бок... Хлапчук выбег на вуліцу, было каля трох гадзін, сонца ледзь праглядала праз хмары, якія былі відавочна вясновымі і вабілі сваім шэра-малочным колерам... Мікіта пабег да прыпынку, прытрымліваючы заплечнік за лямкі... Ён не любіў панядзелкі... Пасьля школы — хуткі абед і да рэпэтытара... Быццам спэцыяльна тыдзень пачынаўся з такіх цяжкіх выпрабаваньняў — дзьве вучэбныя гадзіны матэматыкі... Гэта псавала яму ўсё жыцьцё... й кожны раз, калі трэба было сьпяшацца... менавіта па панядзелках ягоныя аднаклясьнікі прыдумлялі розныя цікавыя забаўлялкі й гульні пасьля школы... й кожны раз ён апынаўся занятым... і так цягнулася ажно зь верасьня... не, лухта... з траўня... калі настаўніца па матэматыцы выклікала бацькоў, дакладней, матулю, і ціхенька ёй у куточку паведаміла, што можа пакінуць яго на другі год, калі ён нарэсьце ня возьмецца за алгебру й не падцягне яе... вядома, настаўніца давала недвухсэнсоўны намёк на тое, каб яе зрабілі рэпэтытарам... але што тут паробіш... мама пагадзілася, і пачаліся ягоныя пакуты... настаўніца хацела, каб ён да яе прыходзіў ажно тры разы на тыдзень, але цяжкое фінансавае становішча не дазволіла, і Мікіта гэтаму быў рады... магчыма, упершыню ён быў рады, што ў іх сям'і не было дастаткова грошай...

Ён не дабег да аўтобуснага прыпынку і, збочыўшы, нырнуў у прахалодныя тунэлі падземкі... «асьцярожна, дзьверы зачыняюцца»... Мікіта ніколі ня чуў гукаў і чужых размоў у мэтро... ягоныя слухаўкі, яшчэ калі ён пакідаў кватэру, уздрыгвалі ад музычных бітоў Фэтбой Сліма, дыджэя, якога яму адкрыў сябра, старэйшы за яго на два гады... Мікіта любіў бавіць час за слуханьнем музыкі й марыў пра тое, як ён будзе стаяць за пультам і круціць вінілавыя кружэлкі... а яшчэ ён марыў пра кар'еру біёляга... зачыніліся дзьверы, і цягнік рушыў у чорны тунэль...

Мікіту нельга было назваць няўважлівым альбо неразумным хлопцам... ён, як звычайна гэта здараецца ў пэўным узросьце, марыў пра каханьне, дзяўчат, пра будучыню і, лежачы ў ложку, часта ўяўляў сябе тым ці іншым героем... часьцей за ўсё ён уяўляў сябе ў ролі Чубакі з «Зорных войнаў», а таксама Чалавекам-невідзімкам...

Праз трыццаць хвілін ён ужо быў у кватэры Вольгі Аляксандраўны, настаўніцы... жанчыны, тоўстай у сьцёгнах, з круглаю кучараваю галавою (хімічная завіўка на маленькія каклюшкі)... й расфарбаваным тварам, нібыта ў грыме... яна кожны раз усім сваім выглядам нагадвала яму Рональда Макдональда... і кожны раз ён уяўляў сабе, як яна дастае з кішэні шырокіх штаноў балёнік і робіць зь яго надзіманага сабачку... але кожны раз усё заканчвалася аднолькава... Вольга Аляксандраўна прыцiскала яго старым фатэ-

лем да стала, і яны пачыналі працаваць... выгляд настаўніцы цалкам не пасаваў ейнаму характару... яна была злой жанчынай... і тоўстай, яна часта на ўроках прасіла дзяцей набываць ёй яблычны воцат і прыносіць перад заняткамі... бо калі яблычны воцат піць у пэўнай колькасьці, ён дапамагае худнець... «нічога табе ўжо не дапаможа, курва», — думалі вучні, седзячы за партамі...

Час пачаў марудна цягнуцца. У пяць пятнаццаць ён мусіць быць вольным, але да гэтага — цэлая вечнасьць...

— Не, ну я не разумею, як гэта ты ніяк ня можаш уцяміць дзяленьне дробаў!!!

— Вольга Ляксандраўна, я проста не разумею, як можна падзяліць, напрыклад, траціну яблыка на чвэрць... гэта НЕМАГЧЫМА! — абураўся Мікітка.

— Божухна Сьвяты... дзякуй табе, што гэтаму дзіцёнку ня трэба здаваць іспыты ў які «мэхмат» альбо на «фізыка»! — уздымала вочы да столі настаўніца. — Ты ж, Мікітка, ніяк ня здольны да матэматыкі, табе трэба на які гуманітарны... добра, што мне з табою даводзіцца падцягваць толькі школьную праграму! — плакалася Вольга Аляксандраўна.

Праз неймаверна доўгі час Мікітка нарэсьце апынуўся на сьвежым паветры, і яму больш не заміналі ані парфума настаўніцы, ані пах з туалета ейнай коткі... ён увабраў лёгкімі сьвежае паветра й хуценька пабег да падземкі...

Мэтро праглынула яго. У чэраве цягніка было ня надта ўтульна, але скразьняк крыху аблегчыў цяжкасьці пераезду... вагон быў спрэс напампаваны пасажырамі, якія, стомлена пазіраючы ў прастору, ехалі з адзінымі думкамі: хутчэй дадому, а там фатэль, вячэра, адпачынак...

Панядзелак — дзень цяжкі...

Са слухавак ужо даносіліся гучныя сьпевы саліста гурта Токіа Гатэль, зьмяніўшы па чарзе Фэтбой Сліма... раптам зазваніла мабілка, Мікіта дастаў з аднаго вуха «музыку» й, пабачыўшы на экране слова «мама», адказаў:

— Ма, я зараз у мэтро, нічога ня чую(!), ператэлефаную праз колькі хвілін, якраз буду пераходзіць на «Кастрычніцкую»...

Празь дзесяць хвілін грымнуў выбух на «Кастрычніцкай»... сьвятло адключылася... пайшоў дым, узьняўся пыл, нехта крычаў, хтосьці лямантаваў... нехта гарэў... людзі беглі ў розныя бакі, наступаючы адно на аднога, трымаючы адно аднога, дапамагаючы... асаблівай панікі не было... толькі жах сьмерці... жах... жах... жах.

Калі спусьціліся першыя брыгады хуткай... яны пабачылі шмат параненых, забітых... людзі плакалі й скавыталі... гэта было падобна да пекла... малады лекар, пабачыўшы разарваную на шматкі вопратку на відавочна дзіцячым целе, схапіў яго й пабег вонкі, на вуліцу, на праспэкт...

Але было ўжо позна... пакуль лекар бег па

прыступках эскалятара, спрэс закіданага рэклямаю, якая пападала ад выбуховай хвалі са сьценаў, чуў, як у кішэньцы хлопчыка грае музыка...

Калі лекар быў ужо на вуліцы, ён паклаў цела на насілкі і з жалем выявіў, што дзіцё памерла... ён дастаў мабілку... гэта была калісьці ў свой час вельмі модная спартовая мадэль Нокіа... лекар паклаў мабілку, каля цела... й яго адразу паклікалі на дапамогу да параненай дзяўчыны... а мабілка званіла... на дысплэі сьвяцілася «мама»... рынгтон на ёй быў нейкі нязграбны, гэтую песьню Мікіту яшчэ сябра запампоўваў, недзе так з тыдзень таму: «It's the first day of the rest of your life»... цалкам дурны, абсурдны й нязграбны рынгтон, які на той час гучаў неяк недарэчна й ненатуральна... быццам сьпявак ня ведаў, пра што сьпяваў.

13.04.2011
Менск

КАЛІ ЎСЕ ДЗЬВЕРЫ ПЕРАД ТАБОЮ ЛЁГКА АДЧЫНЯЮЦЦА

Майму Сабаку

У дамафон пазванілі, я на ватовых нагах пайшоў адчыняць, з кухні выбегла Лайма й пачала нястомна, бадзёра й адчайна гаўкаць (менавіта так, бо яна ніколі за сваё жыцьцё не брахала, толькі гаўкала)... Я націснуў на выяву ключыка на слухаўцы, й дамафон запішчаў. Праз колькі сэкунд у адчыненых уваходных дзьвярах зьявіўся высокі мужчына, тоўсты, мажны, крыху азызлы, гадоў сарака, у белай ільняной кашулі й чорных ільняных штанах. У правай руцэ ён трымаў шмат'ярусны саквояж, аранжавага колеру з налепкай чырвонага крыжа па баках... ён моўчкі павітаўся й сумна зірнуў на Лайму, якая выбегла з кухні й, крыху затыхаючыся, яшчэ працягвала лянотна гаўкаць.

Мужчына апусьціўся на калені й пачаў гладзіць сабаку, мацаючы тут і там вялікія мэтастазныя пухліны, на якіх адсутнічала поўсьць. Цяжка сказаць, колькі важыла сама Лайма, нібыта кіляграм, калі з пухлінамі — два.

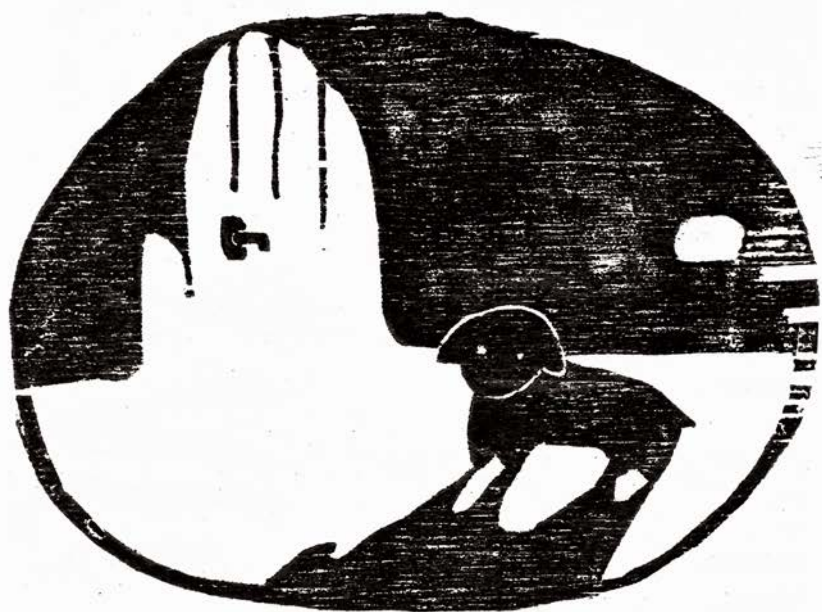
Мужчына гладзіў яе, песьціў, было бачна, ён гэтым ня проста зарабляе, але... перад якім тут выбарам апынаесься — усыпіць сабаку, каб яна больш не пакутавала, альбо працягнуць ейныя пакуты яшчэ на колькі дзён...

Лайма, нібыта наўмысна ў гэты дзень нават паела й ачуняла — бегала й гаўкала, усяго толькі пад адным ранішнім уколам абязбольнага... Яна нібыта аспрэчвала сваю шматгадовую хваробу, нібыта гэта не ў яе з прамой кішкі ўсю ноч ішла кроў...

Бедная, бедная Лайма, даруй мне, калі ласка, даруй, мужчына гладзіў яе й паўтараў адны і тыя ж словы, а Лайма лашчылася да яго, прыціскалася жыватом да лінолеўма...

Час нельга было марнаваць, мама й жонка ўжо плакалі, я сам ледзь стрымліваўся... мужчына падняўся з кален, зьняў абутак і накіраваўся на кухню, а сабака пабегла побач зь ім, варушачы хвастом, нібы тактомэтрам...

Лайма, яна зьявілася ў нас сямнаццаць год таму, калі мне было дзевяць... Мама прынесла з працы маленечкі камячок поўсьці, памерам з мышанё... Яна дрыжэла й скуголіла, было ёй нібыта некалькі тыдняў... Мы потым даведаліся, што яна была ня цалкам

чыстай пароды, але ж усё-ткі — ёркшырскі тэр'ер... Чорная ўся, зь белымі грудзьмі і трыма белымі плямкамі на лапках каля кіпцюроў... Мы ўсе яе пачалі гадаваць, кожны па-свойму, але яна, падросшы, абрала гаспадара — нашу маці, бо вядома, хто яе карміў, выгульваў часьцей, і нават ня проста часьцей, а звычайна.

Яе поўсьць расла вельмі хутка, таму я любіў рабіць ёй розныя дзіўныя фрызуры: летам яна хадзіла з чырвоным іракезам на галаве, восеньню была сьціпла пафарбаваная ў «каштанавы» й з падстрыжанай пыскай. Мы ўсе яе вельмі любілі, а яна любіла на лецішчы паляваць на кратоў і мышэй, зьбірала іх у радок, а потым закопвала, на Нарачы яна асабліва вялікае задавальненьне атрымлівала ад вэнджанага вугра, яе расплюшчвала, расьцягвала па зямлі ад ягонага смаку, а потым палову вечара яна была нібыта ўся на ўздыме... вар'ятка...

Мы расьлі, сталелі, сабака старэла, калі ёй споўнілася дзесяць — вэтэрынар паставіў дыягназ — эпілепсія — максымум два месяцы... я набыў ёй спэцыяльныя капсулы зь вітамінамі B6 і B12... Кожны дзень яна праходзіла ў мяне голкавую тэрапію — два кубы вітамінаў у азадак... Яна выкараскалася, толькі прыступы засталіся, радзей, вядома, але засталіся — яе пачынала ўсю круціць, сьліна цякла няспынна, яна скуголіла, паралюшы з кожным разам даваліся ўсё цяжэй... Спаралюшаная Лайма — відовішча вельмі

цяжкае, жудаснае, мы тады па чарзе сядзелі побач зь ёю, гладзілі, давалі пігулкі, распушчаныя ў вадзе, чакалі, трымаючы за лапы, пакуль пройдзе прыступ...

Але ішлі гады, а яна быццам усё аспрэчвала, маладзела... Ейныя пятнаццаць год ніякім чынам не адбіваліся на спрыце й жыцьцялюбстве. Доктар выявіў шматлікія пухліны, але ня шкодныя для здароўя, і ўжо другі раз прапанаваў супакаяльны ўкол... Мы адмовіліся, сабака мусіць памерці сваёй сьмерцю... Мы ня маем права адбіраць у яе жыцьцё... Пухліны расьлі, множыліся, але Лайма паводзіла сябе файна й трывала... Хтосьці казаў, што такім чынам яна брала ад маёй хворай маці рак на сябе... Хто ведае... Хто ведае...

Неяк Лайма выбегла ўвечары на вуліцу, дзе каля пад'езда яе напаткала аўчарка, і як вынік — 42 швы на шыі. Калі мы беглі зь ёю дадому, яна ляжала на руках, не варушылася, галава вісела на нейкай танюткай нітцы, як потым высьветлілася, адзінай ацалелай цягліцы... 42 швы на шыі дыямэтрам зь пяць сантымэтраў! Яна доўга ачуньвала, месяц, два... вялікія шнары цалкам не зажылі, але пакрыліся пухлінамі, якія час ад часу лопаліся... але Лайма нічога нібыта не заўважала, яна гаўкала, бегала па двары, махала хвастом, езьдзіла на лецішча... Яна трывала ўсё... але калі я вярнуўся зь Лёндана, мы зь ёй па-

чалі сварыцца з-за любых дробязяў. Яна мне помсьціла... Сікала то на канапу, то на дыван. Я яе ганяў за гэта, але надалей, па маім вяртаньні з Ваймара, нашыя адносіны цалкам сапсаваліся: яна гаўкала й рыкала на мяне нават калі я проста быў дома, нават калі не заходзіў і не выходзіў з кватэры... Яе адолеў сабачы маразм, яна пазнавала толькі маці, часта прачыналася ноччу й гаўкала, скуголіла... Прыступы паралюшу сталі больш частымі... Пухліны расьлі, асабліва тая, што была ззаду...

Калі я быў яшчэ малым падшыванцам, я часта ўсіх нэрваваў сваім клярнэтам, я граў на ім зададзеныя настаўнікам п'ескі... й адзінай жывой істотай, якая з задавальненьнем успрымала мае музычныя пакуты, была Лайма. Яна хуценька забягала ў пакой і пачынала выць, задраўшы голаў да столі, скуголіла й нават час ад часу трапляла ў ноты, але такт заўсёды трымала спраўна...

Калі Лайма была зусім яшчэ шчанюком, нас з братам адвезлі на ўсё лета да бабулі ў вёску, дзе было невялічкае штучнае возера, адкапанае яшчэ пры нейкім безыменным сакратары ЦК КПСС БССР... Была на возеры выспа, да якой вёў мост без парэнчаў, з гэтага маста ўсе любілі скокаць... Мы з братам вырашылі, што будзе надта файна, калі мы навучым сабаку плаваць... Лайма й паляцела з гэтага маста адразу ў ваду... Доўга яе не было бачна, але потым зьявіла-

ся галава, тоненькія лапкі, і яна, ледзь дыхаючы, паплыла да берагу… адтуль яна, абтросшы ваду, зьбегла… цэлы дзень яе шукалі, клікалі, але безвынікова… толькі пад вечар знайшлі ў гушчары недалёка ад калгаснай сталоўкі, яна глядзела на нас з папрокам і скаргай… Мы яшчэ доўга выбачаліся перад ёю… але нам гэта даравалася праз маленькі ўзрост (шэсьць і дзевяць год), мы сапраўды лічылі, што менавіта такім чынам трэба вучыць сабак плаваць, але што намі кіравала, калі мы ўжо даволі дарослымі ёлупнямі накурвалі яе травою, зацягваючыся й выдзьмуваючы ёй дым у пысу, пасьля чаго яна нават ня здольная была скокнуць на канапу, ляжала на падлозе й нібыта размаўляла…

Ёй было сямнаццаць год, было дваццаць дзявятае чэрвеня, яна ўжо тры дні як дзіка пакутавала на болі, абязбольвальныя не дапамагалі… да яе прыехаў вэтэрынар, яна яго пазнала, але зьдзівілася, чаму гэта доктар прыехаў упершыню да яе ў кватэру, замест таго, каб мы яе на машыне адвезьлі…

Спачатку яна заснула, потым доктар доўга шукаў вэну, яны былі як нітачкі… вэна была знойдзеная, і дваццаць кубоў вадкасьці, якая несла ў сабе сьмерць, пацяклі па вэнах… Лайму пачало моцна круціць, нібыта ў прыступе паралюшу, я трымаў яе лапы, цела, галаў… яе вочы больш нічога не

казалі, я паклаў далонь на яе грудную клетку, адчуў, як сутарга сьціскае лёгкія... адчуў, як праз колькі сэкундаў спынілася сэрца й яна ўжо ня дыхала, толькі рэфлексы цяглíц яшчэ спрацоўвалі...

— Прабач, Лайма, прабач, — прамовіў я, пакуль, дарагая сабачка, мы з табою пражылі шмат гадоў, нават зашмат для сабакі... я вельмі спадзяюся, што ты цяпер у тым самым Парадысе, дзе табе ня трэба больш гаўкаць, калі цябе выпадкова зачыняюць у пакоі... што там перад табою ўсе дзьверы лёгка адчыняюцца, і ты ня вымушаная чакаць, калі хтосьці зь людзей гэта зробіць для цябе... й паўсюль талеркі з кілбасой «Па-гродзенску», нарэзанай кубікамі, як ты любіш, талеркі з крабавымі палачкамі й вэнджаным вугром... і там табе ня трэба трываць і чакаць, пакуль твой гаспадар прыйдзе й выгуляе альбо пакорміць цябе... ты цяпер у тым самым месцы, дзе няма прыступаў паралюшу, пухлін, вялікіх сабак і дажджоў, якія ты вельмі не любіла... там толькі адчыненыя наросхрыст дзьверы.

15 — 17.08.2011
Сяліба на Нёмане

НЯСПЫННАЕ МАЎЛЕНЬНЕ

1.

— Я нарадзілася пасьля вайны ў сялібе, малая бегала па гародах і палях, толькі пасьпявала кідацца долу, балюча ўдараючыся жыватом, бо як першы запавет памятала, што калі чуеш, як гудуць самалёты, хутка падай долу, хавайся ў траве... людзі жахаліся ўсяго, нават «кукурузьнікаў», якія апрацоўвалі палі; у нас як было, спачатку жыло шмат яўрэяў, добра было, суседнічалі, нават сялібамі... але іх зьнішчылі разам зь беларусамі амаль цалкам (*бабуля Ніна сядзела на ганку, жвавая, рэзкая, добрая, яна праз усё жыцьцё прайшла такой, мужнай, рашучай, упартай, часта нэрвавалася, часта хутка выходзіла зь сябе, я раней на яе шмат за што крыўдаваў, але ўсе тыя рысы характару, якія належалі ёй, тыя самыя — нэрвовасьць, упартасьць, належаць таксама й мне*)... а сяліба

нашая вялікая была, з садам, які распасьціраўся на шмат мэтраў, калі ня кілямэтраў, вішні расьлі, яблыні, грушы, сьлівы, чарэшні, алыча... але прыехалі калгасныя машыны, і ў самую пару, калі ўсё на дрэвах сасьпявала, выкарчавалі, зьнішчылі дашчэнту... мама мая так горка плакала, пакутавала, так камуністы адабралі нашую зямлю й параздавалі ўсім, так сяліба стала вёскаю... коней у нас шмат было, кароў, коз, таксама ўсё паадбіралі, нас выселілі, цяпер вось тут, дзе гэная хата — новае жыльлё апынулася, у той хаце і згарэў твой прадзед, але мы яе ізноў адбудавалі... а потым што... шмат хто імкнуўся да заробку, вось і мяне маладую закінула ў Казахстан, «цаліну падымала», арала, была трактарысткаю, напэўна там бы й засталася, але з грашыма й там цяжка было, дадому карцела, зьбегла я, карацей, нейкім шчасьлівым чынам дадому патрапіла, а потым першы муж, твой дзед, сварыліся мы зь ім шмат, але добры ён быў, разьвяліся, ён памёр маладым... была першаю ў БССР жанчынай-кранаўшчыцаю (*яна ўвогуле адрозьнівалася ад усіх жанчын, асабліва ў маладосьці, нейкім неверагодным спрытам і часта апыналася здольнаю на большыя справы й «подзьвігі», чым мужчыны*)... потым гарбарны завод (*о, тыя пахі, заўсёды ў кватэры зьяўляліся нейкія шкуркі — заяц, ласка, бабёр, пахі чагосьці высахлага, застарэлага, зьмешанага з крывёю, альбо вэнджаным мясам... шкуры гэтыя дома былі паўсюль, а ўзімку ператвараліся ў*

модныя футры... яна тады ў Менску з намі жыла, а потым ізноў вярнулася ў Студзёнкі), а памятаеш, як я раней вершы пісала (*памятаю гэтыя вершы — буслы, гаі, дубравы, паляны, грыбы... але яе друкавалі, я часта, калі быў малы, сьмяяўся з гэтае нагоды, так бы мовіць, я ня надта паважаў тыя вершы*), а цяпер вось ты пішаш... (*заўсёды бянтэжыла мяне гэтае параўнаньне, але з маіх продкаў ня толькі яна рабіла ўдала-няўдалыя спробы пісаць, дзед мой па тату пісаў, шмат пісаў, але скончыў жыцьцё самагубствам, маладым яшчэ — трыццаць шэсьць год... з усёй сям'і — ўсе спрэс чарнавалосыя, са смуглаю скураю, але падобны менавіта да яго я, і яшчэ на бацьку мамы — блакітнавокі, сьветлавалосы зь белаю скураю, якая ад ціску часта чырванее, а ўсе кажуць — кроў з малаком, лухта, проста ціск скокае...*), а потым зьявіўся другі муж, і я нарадзіла тваіх дзядзьку і цётку... але ўсё ня тое было, не знаходзіла сабе месца, папрацавала я яшчэ на мэтэастанцыі й зьехала зь Менску ў Студзёнкі і добра пачуваюся, побач цукровы завод, нават аддзел маркетынгу адчынілі, Колька мой (*трэці муж*) вунь працуе, але халера яго зь ягоным пітвом, сабака... (*ён цыган, маці ягоная, дзесьці пад дзевяноста год, да гэтага часу жыве ў Сібіры, бацька ягоны памёр, калі ён быў падлеткам, замерз на паляваньні, ён сам яго, нябожчыка, адшукаў і колькі кілямэтраў на санках праз сьнежную сібірскую прастору вёз дадому... бабуля зь дзедам Колем*

неяк дзіўна адшукалі адно аднога, ажаніліся калі ім ужо было амаль па шэсьцьдзесят год, ён бадзяўся па сьвеце, піў, але цяпер у Студзёнках усе яго баяцца — цыган, у яго нібыта ў хлеве кулямёт схаваны... верацъ сяляне), ой, ды што распавядаць тут пра маё жыцьцё... ня хачу я, і не пішы пра мяне нічога, я саромеюся (*усё, калі яна пачынае так казаць, значыць, нічога больш я не пачую, але нам і гэтага дастаткова, ці не(?)*).

2.

Бабуля Ларыса сядзела ў хаце, старая, але выдатна чула, бачыла без акуляраў, моцная такая, сядзела й глядзела ў вакно, за якім была пасаджаная бульба:

Вось жукі ўсю бульбу зьнішчылі, аніякага спасу ад іх! (*насамрэч бульба ўжо квітнела й была вышэй каленяў*)... Смаргонь жа наша чатыры гады лініяй фронту была, на захадзе Смаргоняў немцы стаялі, дзоты з цэглы пабудавалі, да сёньня яшчэ ў полі стаяць, а на ўсходзе горада — рускія... так яны й бамбілі адно аднога, руйнуючы хаты, адзін толькі кляштар захаваўся, і ўсё, а нашу царкву пасьля вайны адбудавалі, але потым зруйнавалі, бо жыхары адмаўляліся ад папа, дык той поп сам сышоў, і на месцы царквы пошта зьявілася, гэта толькі нядаўна новую, вялікую, прыгожую адбудавалі, у парку, недалёка ад помніка Багушэвічу... от жа, да Другой сусьветнай нас жыло тут ажно за трыццаць

тысяч, пасьля — некалькі соцень... (*яна змоўкла, падняла руку, пацёрла вочы, каб ня плакаць, падзьмухала на зялёную гарбату й працягнула*) а я ж усю вайну дзіцём прайшла, ні ў якіх клясах не сядзела, дзядзька толькі мой зьбіраў нас, дзяцей, у хаце й вучыў матэматыцы й пісьму… так і вучыліся... а памятаю, заходжу ў хлеў, а там у саломе немец сядзіць, высокі, малады, прыгожы... моўчкі працягвае мне біклагу, маўляў, вады прынясі... я й пабегла да салдат... яны немца таго катавалі, аказалася, ён дэсантнік, выдаў ім усе стратэгічныя разьмяшчэньні, а яго пасьля вывелі на плошчу й расстралялі... журналісты шмат чаго з маіх слоў пісалі ў мясцовыя газэты, але ніколі пра немца гэтага й ніколі пра тое, як прыйшлі да нас рускія салдаты, каня забралі, забілі і зьелі... рабавалі яны нас... немец, калі захапіў нашу тэрыторыю, дык зь ім было не нашмат лягчэй, выдаваў ежу па талёнах, мы за колькі месяцаў мо' толькі двойчы атрымалі ад яго штосьці... (*яна зрабіла паўзу, зьела кавалак тварожнага торту, які мы захапілі зь Менску*)... ось цяпер жа ў нас усё ёсьць, раней у Менск, Гародню езьдзілі, цяпер да нас можна езьдзіць, усё ёсьць... і няхай там ён па тэлевізары лухту ўсялякую вярзе, памрэ ён — мы застанемся... перажылі жахі вайны, голад, сьмерць, дык яго й падаўна перажывем!.. маці мая падчас бамбаваньня ў сьпіну была параненая аскепкамі, колькі месяцаў праляжала ў ложку, ледзь не памерла, тады каля нас немцы былі, дык прыбеглі на

дапамогу, адзін зь іх бацьку майму паказвае на пярсьцёнак, маўляў, таксама жанаты, працягвае ёд і бінт... а нам цяпер што, вось раней вусьцішна было, ні ежы, ні жыцьця, камуністы нас катавалі, вы цяпер, новае пакаленьне, абрусеўшае, патаўсьцеўшае, цалкам нават не напружваецеся, для вас там дэмакратыя істотная, а мы тады нават такіх словаў ня ведалі, адно марылі як жыць, каб не хацелася штохвіліны есьці, але мы не пасыўныя там нейкія, памятаю, далёка было людзям да чыгункі хадзіць, немцы тады, палонныя, дзьве каляі нам збудавалі, а раней толькі адны рэйкі былі, марудна цягнікі хадзілі, кожную хвіліну спыняліся, прапускалі адзін аднаго, дык пасьля цягнікі часьцей і хутчэй рухацца пачалі, але нам было вельмі доўга й марудна хадзіць на галоўную чыгунку, таму мы на ўскрайку Смаргоняў цягнікі самі спынялі, каб сесьці зручней і бліжэй, дык потым раённая ўлада зрабіла нам прыпынак «Маладзёжны»... вось як... мы здольныя цягнікі спыняць на хадзе... нам абы пасьля вайны каб жылося сыта, нам не да палітыкі, няхай яна гарыць... зямля ёсьць, куры ёсьць, кароўка... астатняе мянялася шмат разоў, палякі, немцы, рускія, усё адно, ёсьць мы, беларусы... проста цяжка нам, з усіх бакоў хтосьці намагаецца схапіць сабе кавалак нашай зямлі... (*яна паглядзела, пранізьліва так у мае вочы, быццам пыталася альбо прасіла, каб усё, што яна распавядае, ня зьнікла проста так*), а ў сорак чацьвёртым, хата наша

каля чыгункі стаяла, дык зь цягніка нейкага хтосьці стрэліў, куля патрапіла ў саламяную страху, і мы ледзь пасьпелі ноччу выбегчы, усё згарэла, дашчэнту (*заплакала*), цэлы год у куце сваякоў усёй вялікай сям'ёй пражылі, халодныя, галодныя, амаль бяз вопраткі... але бачыш, выкараскаліся, пасьля вайны я скончыла вячэрнюю школу й патрапіла ў ашмянскае педвучылішча, праз год яго зачынілі, і мяне перавялі ў менскае, потым праз год у барысаўскае, і нарэсьце скончыла я вучобу ў Магілёве... потым працавала піянэрважатай з колькі год, але потым пад Смаргонямі настаўніцай і потым яшчэ ў дзіцячым інтэрнаце, потым завучам... і так да пэнсіі... добра мы жылі, стараліся, дзеці расьлі, працавалі, цяпер вунь самі якія, дарослыя, заможныя, амаль шляхцічы... (*яна спынілася, паглядзела на халодную гарбату, адпіла крыху, пасьміхнулася так пяшчотна, добра, але ў вачах яшчэ стаялі сьлёзы... а В., якая сядзела побач, скончыла рабіць замалёўку бабулі, што мусіла ў будучыні ператварыцца ў графічна-фламастарны партрэт*).

Смаргонь — Менск — Студзёнкі
Чэрвень — Ліпень 2011 г.

БЫТАВОЕ АБСЛУГОЎВАНЬНЕ

Гераня працаваў кім заўгодна і быў кім заўгодна, толькі не сабою, ня тым, кім насамрэч хацеў. З аднаго боку, на што яму скардзіцца, кожны чалавек можа ўспомніць, як за сваё жыцьцё рабіў працу, якая яму цалкам ня толькі не падабалася, але была нібыта чужой, варожай. Ён сам ведаў адну доктарку біялягічных навук, якая стрыгла валасы й кожны дзень ненавідзела сябе за гэта, ненавідзела жыцьцё, бо лічыла, што гэта прыніжае яе, але што паробіш, калі стрыгчы валасы больш карысна, чым пісаць навуковыя працы. Гераня таксама падаўся ў тыя мясьціны, дзе цанілася бытавое абслугоўваньне, але ён заўсёды імкнуўся працаваць толькі ў самых вядомых і дарагіх месцах, з аднаго боку яму гэта падабалася, бо ён знаходзіўся нібы ў нейкім іншым, замежным горадзе, але ня ў Менску... Нібыта час там быў іншым, людзі іншымі,

дызайн памяшканьняў, нават жыцьцё й палітычны ўклад падаваліся іншымі, такія месьціны часта апыналіся ізаляванымі ад агульнай постсавецкай прасторы горада, у гэтых звышдарагіх салёнах панавала атмасфэра, як у Эўропе.

Ён працаваў зь людзьмі, якія займаліся бізнэсам, і з замежнікамі, яму не даводзілася сутыкацца зь неадукаванасьцю, бескультур'ем, але часам трапляліся й такія пэрсоны, як напрыклад, расейскі палкоўнік, які паводзіў сябе, як быдла, роў і лез біцца, пакуль гатэльны ахоўнік яго не скруціў і ня вывеў вонкі... Часта ён сутыкаўся з дарагімі прастытуткамі, якія раскашэльвалі сваіх «папачак», разводзілі іх на комплекс працэдур, збольшага яны паводзілі сябе проста нахабна, але некаторыя дзяліліся сваімі сакрэтамі, як, напрыклад, адна бляндынка, якая звычайна завітвала два разы на тыдзень і распавядала пра новыя сылiконавыя грудзі сваёй сяброўкі, паказваючы фоткі на сваім «айфоне», яна таксама любіла круціцца перад люстэркам, пытаючыся, ці файны ў яе новы сылiконавы азадак... але яна раптам перастала прыходзіць, і ад адной з кліентак Граня даведаўся, што калі гэтая прастытутка чарговы раз ці то залівала, ці то выкачвала сылікон са сракі ў Маскве, ёй занеслі гэпатыт... Некаторыя мужчыны проста хутка стрыгліся, напаўняючы пакой гарлачыкавым пахам духоў «Гэрмэс», і пакідалі неймаверна вялікія грошы «на чай», ад гэтага яму звычайна было

прыемна, але адначасова ён адчуваў сябе няёмка, атрымліваючы вялікія грошы, ня ведаючы, як сябе паводзіць далей, бо калі трымаеш у руцэ столькі эўра альбо баксаў, мо' трэба штосьці яшчэ зрабіць гэтаму кліенту, акрамя фрызуры, пахваліць яго вопратку, запытацца пра стан здароўя, адрэагаваць неяк на грошы, альбо не?! Беднасьць робіць з людзей падхалімаў перад багатымі... Жераня губляўся, пакуль не мінула колькі часу й ён ня звыкся і, ня страціўшы сумленьне, пачаў класьці на такіх людзей адразу пасьля таго, як атрымліваў грошы «на чай».

Некаторыя з нахабнікаў наўпрост пыталіся пра ягоную полавую арыентацыю, бо, як большасьць ёлупняў, лічылі, што ўсе, хто стрыжэ валасы, — підары... дарэчы, гэта было ня так, але частка сапраўдных геяў, якія працавалі ў сфэры, выглядалі мужна й прыстойна... Жераня заўважыў, што большасьць дагледжаных і жанчынападобных натуралаў ішлі працаваць стылістамі-цырульнікамі й часта ў атачэньні жаночага пэрсаналу пачыналі паводзіць сябе, як бабы зь яйцамі, менавіта яны вінаватыя ў тым, што людзі ў Беларусі мяркуюць, нібыта ў дадзенай прафэсіі працуюць спрэс геі. У Жерані часта пыталіся пра арыентацыю, але калі ён пасталеў і ў яго зьявілася барада, доўгія пэйсы й піўны жывот, яго пакінулі ў спакоі...

Жераня шмат піў, раскладаўся на кавалкі, пісаў у падсобных кабінэтах свае першыя апавяданьні, ненавідзеў кліентаў, не трываў

сваіх вучняў і асыстэнтаў, якія былі поўнымі боўдзіламі, але паступова расьлі й мяняліся, рабіліся прафэсыяналамі... Тераня саромеўся сваёй працы, нават такой высокай і рэдкай — ангельская франшыза, вучоба ў Лёндане, асыстэнты робяць пяцьдзясят адсоткаў за цябе, прыбіраюць за табою, і ты лічысься адным зь нямногіх стылістаў у Беларусі, якія ўвогуле маюць высокую адукацыю ў гэтай галіне... Тераня саромеўся, бо звыкся з думкай большасьці: ён усяго толькі «парыкмахер»... Было цяжка, крыўдна, паразьліва, але грошы, грэбаныя паперкі, вырашалі, як і дзе зарабляць...

Бытавое абслугоўваньне існуе поруч з такою рэччу, як санітарны агляд... Раз на паўгады Тераня завітвае да лекараў у спэцлякарню... Вядома, ёсьць магчымасьць іх не наведваць і набываць гатовы дакумант, але Тераня пачаў надта клапаціцца пра сваё здароўе пасьля таго, як сэрца, печань й ныркі пачалі пра сябе паведамляць, тым больш, працуючы зь людзьмі, заўсёды трэба асьцерагацца скураных хваробаў.

Санітарны агляд — самая ненавісная й пакутлівая рэч: дэрматоляг, тэрапэўт, стаматоляг, забор крыві, калу, мачы, флюараграфія, прышчэпкі... але ёсьць толькі два габінэты, якія валадараць па-над гэтым дэрматалягічным сьветам.

У першым габінэце працуе вельмі старая доктарка, яна бярэ мазкі... рукі звычайна ў яе калоцяцца так, быццам яна моцна зьмерзла:

«Штаны й майткі апусьціце, падыміце яго ўверх, агаліце галоўку»... й адразу яна сваім пінцэтам угрызаецца на тры-пяць сантымэтраў углыб мачавога каналу... робіць яна гэта звычайна, як фашыстовец — доўга, пакутліва... Гераня потым суткі мочыцца з болем і крывёю... «Чаму?.. чаму?! — пытае сябе Гераня, у лякарні чатыры габінэты гэтых грэбаных дактароў, а мне лёсіць трапляць менавіта да старой напаўсьляпой жанчыны!? Чаму замест яе я не трапляю да прыгожай дзяўчыны зь мяккімі цёплымі рукамі, вялікімі грудзямі й доўгімі валасамі?»

У другім габінэце бяруць іншы мазок — там звычайна апынаесься перад высокай і вясёлай жанчынай з прыгожай фігурай у белым халаце, праз які прасьвечваецца чорны станік... Яна на цябе ласкава паглядае, усьміхаецца, потым праводзіць за штору й там:

«Штаны й майткі долу, — о так, мая дарагая, на гэта з табою я гатовы! — Цяпер павярніцеся да мяне сьпінаю, нахіліцеся, рукамі рассуньце ягадзіцы», — і ў дупу яна засоўвае нейкую палку з ваткаю... Сорам такі, што проста хочацца памерці на месцы... Пасьля такога ўжо не глядзіш ёй у вочы, хуценька нацягваеш свае штаны й зьбягаеш з габінэту... ёй, напэўна, весела назіраць за мужчынамі, як яны, страціўшы мужнасьць, нібыта прусакі пад уключаным сьвятлом, разьбягаюцца ў розныя бакі...

Стаматоляг... звычайна сумная бабуля, як зубы каня, аглядае Геранеў рот, пальцамі трэ дзёсны, потым бярэ ў руку язык і пачынае варушыць яго ў розныя бакі, перакладаць зь месца на месца, скручваць яго, напэўна, так адчувалі сябе чорныя рабы, калі іх прадавалі белым гаспадарам.

Усё гэта не было б так весела, калі б не было так сумна й пакутліва... Санітарныя агляды цягнуцца па некалькі тыдняў, калі ня больш, улічваючы бюракратыю лякарняў, калі тры гадзіны сядзіш у чарзе да тэрапэўта, каб атрымаць толькі паперку, на якой з аднаго боку напісаная нейкая хуйня, а з другога — накіраваньне на прышчэпку, а потым, каля габінэта, у якім робяць прышчэпкі, атрымаць адмову, бо там да абеду прымаюць толькі тых, хто здае кроў... Нават такія ўгаворы, што гэта ж ня цяжка ўзяць шпрыц і ўкалоць, не спрацоўваюць, тоўстыя мэдсёстры зь хімічнай завіўкай на кароткіх валасах лічаць сябе гаспадынямі й самі вырашаюць твой лёс... Гераня звычайна паўзе ў абед на флюараграфію, не пасьпеўшы ў сваёй паліклініцы анічога з самага ранку, трымаючы ў руках паперку ад тэрапэўта, перад дзьвярыма габінэта флюараграфіі ён націскае на ручку, габінэт зачынены, міма праходзіць чарговая «гаспадыня» ў белым халаце: чаго дзёргаеш ручку, бачыш, напісана, што па раскладзе трэ прыходзіць толькі заўтра раніцою й толькі да дзесяці...

— Ды пайшла ты на хуй! — крычыць ёй ў тоўстую сьпіну Гераня...

Так, санітарны агляд, як Новы год, да яго

рыхтуесься загадзя, ведаючы, што ўсё мусіць быць файна й па-новаму, але атрымліваецца як звычайна — сумная савецкая бюракратычная пізда, схаваная ў старым будынку з пафарбаванымі лайном сьценамі з абсыпанай месцамі тынкоўкаю, парослаю імхом...

Аднойчы, калі Гераня амаль скончыў працоўны дзень, у гатэлі пасяліліся колькі старых швэдаў, адзін зь іх, салодка пасьміхаючыся, завітаў да яго, сеў у крэсла, пасьля таго, як асыстэнты памылі яму галаву... Швэду было каля сямідзесяці, увесь, як разынка, зморшчаны, пакрыты скрозь плямкамі й барадаўкамі, валосься на галаве амаль не было... Навошта прыйшоў? Праз хвіліну Гераня пачуў прапанову пасьля працы сустрэцца з ім і ягоным сябрам, пагуляць па Менску, завітаць у бары, клюбы... Гераня адразу сьцяміў такі расклад і наадрэз адмовіўся ад усяго... «Ды ладна табе, ты вельмі прыгожы малады чалавек, я — стары, я нават не жадаю з табою спаць, калі ты хочаш, можаш ты мяне? Альбо калі што, я табе хуценька адсмакчу ў сваім нумары, разумееш, гэтая грэбаная старасьць, але я вельмі хачу хаця б проста адсмактаць... Вядома, было б нашмат круцей, калі б ты мяне... Разумееш, гэтым займаліся нават старажытныя грэкі, так яны перадавалі сваім вучням філязофскі розум, ну й прастату масіравалі... Колькі ты хочаш? Дзьвесьце эўра, трыста, чатырыста, пяцьсот?»... швэд хуценька казаў, амаль шчабя-

таў, і намагаўся сваімі скручанымі рукамі схапіць Гераневы рукі, пазіраючы праз люстэрка мутнымі каровінымі вачамі…

Латураў зьбялеў, потым пачырванеў, потым паклікаў асыстэнта й кінуў працаваць... Швэды ўвесь вечар дзяжурылі каля дзьвярэй салёна, але Героня выклікаў ахову, і іх адвялі ў нумары...

Наступнай зімовай раніцай Героня, галодны, зьмерзлы, прачнуўся ў сваёй здымнай кватэры... Ізноў трэба выпраўляцца на ненавісную працу... Грошай не было й дагэтуль няма! Яшчэ ўчора прапаноўвалі пяцьсот эўра, а што, заплюшчыў бы вочы й уявіў якуюсь са сваіх любімых порнаактарак, няхай стары швэд захлынуўся б ягонай спэрмай... Грошы, грошы, паўсюль грэбаныя грошы...

У адным з гатэляў, дзе ён працаваў, дырэктаркай была руская цыганка... Сквапная, за капейку душылася... Калі бачыла, што завітваў замежнік, адміністратару загадвала браць тройны прайс — гэта калі сама стрыжка каштавала нават па эўрапейскіх стандартах нямала — сорак даляраў, замежнік стрыгся за сто дваццаць... подлая яна была, усім вакол казала пра шляхецкія азэрбайджанскія карані, але мы ведалі, што яна была простай цыганкай зь вёскі, яе брат незаконна прыклаўся да грошай і ўлады ў Менску... Яна звычайна была ў кампаніі сваёй сяброўкі, у якой былі вялікія грудзі й такія ж па памерах вочы... аднойчы, калі ў дырэктаркі былі народзіны й яна, расчуліўшыся, адвезла ўсіх супрацоўнікаў у рэс-

тарацыю за свой кошт, Гераня разам з калегам па працы, хлопцам-бісэксуалам, напаілі ейную сяброўку, адвезьлі ў клюб «Бабілён» і там, у прыбіральні, ракам, адзін ззаду, другі сьпераду ў рот, выебалі... Праз колькі дзён Гераня звольніўся з працы «па дамове бакоў»...

Якія працы толькі не зьмяняліся па жыцьці — бытавое абслугоўваньне, гатэлі, салёны, офісны плянктон у банку, выкладаньне... зьмяняліся каханкі, нібыта сябры... але адзінае, што было заўсёды з Геранем, — імпэт і мэты...

Раніца, верасень, аўторак, сонца сьвеціць ужо ня так, як летам, ён зьбіраецца на працу, чарговае «буржуйскае» месца, больш нікуды не бяруць, а цяпер, з гэтым крызісам у краіне, пра працу рэдактарам альбо капірайтэрам застаецца толькі марыць... але, як вынік — новы гатэль, чакайце, даляравыя сыліконавыя прасталыткі, хворыя бізнэсоўцы, шызафрэнікі, мільянэры, ганарыстыя замежнікі й маскалі... Гераня ўжо едзе, усяго нічога — пяць прыпынкаў на экспрэс-аўтобусе, і ён у сваім пекле, круціцца, усьміхаецца, працуе...

Новая дырэкцыя складаная — уладальнік гатэлю, дырэктар гатэлю і ягоная жонка, галоўны мэнэджар, дырэктар салёну, начны мэнэджар па гатэлі, а таксама асабісты мэнэджар... усе яны туркі, акрамя апошняга мэнэджэра, яна — армянка... Як вам? Ужо ад пачатку тут нейкі зьдзек, дырэктарка — турчанка, былая мадэль з сыліконавымі вуснамі, ілбом з ботэксам, сыліконавымі грудзямі й

рэшткамі былых чорных валасоў, цяпер яна мае штучныя нарошчаныя, з канікалёну, а таксама нарошчаныя штучныя пазногці з акрылу, замест бровах татуаж, штучныя вейкі... ад сапраўднага чалавека амаль нічога... Дырэктарка-турчанка, невыносная сука й шлёндра, яна сваю падначаленую, прывабную маладую армянку, гвалтуе кожную хвіліну, ганьбіць яе, кляне й мацюкае... а Турцыя, дарэчы, да гэтага часу не прызнае гэнацыд армян на пачатку ХХ стагодзьдзя, праз гэта Эўразьвяз яе не прымае ў чальцы... Армянка доўга не пратрымалася, яе замянілі на выдатную беларуску, але той жа настрой застаўся, турчанка паводзіла сябе як сука незалежна ад нацыянальнасьці, напэўна ў туркаў так прынята рабіць «бізнэс», праз зьдзек і сваркі...

Туркі... па сутнасьці яны мне вельмі падабаюцца, асабліва ў Нямеччыне, Брытаніі... Там яны займаюць пачэсныя месцы сярэдняй клясы людзей, трымаюць свае кебабы, шчыра ўсьміхаюцца, размаўляюць, вучаць на зубок вашую біяграфію, каб наступным разам, калі вы вернецеся за дзёнэр-кебабам, шакаваць вас падрабязнасьцямі тэмаў, на якія вы апошнім разам гутарылі. Туркі ў тых мясьцінах ніколі вас не пакрыўдзяць, не абразяць... У адрозьненьне ад туркаў на Беларусі... Тут яны займаюцца прастытуцыяй і бізнэсам, з усяго робяць грошы... Тут туркі паводзяць сябе, як гаспадары, цалкам зьневажаючы карэннае насельніцтва, займаючы толькі высокія пасады, прымушаючы беларусаў на іх працаваць... Толькі ў Менску

яны здольныя хадзіць па вуліцах і бессаромна чапляцца да беларускіх дзяўчат, і толькі тут у іх атрымліваецца за пяць хвілін пазнаёміцца зь дзьвюма-трыма жанчынамі, запрасіць іх у рэстарацыю, а потым у гатэль... З нашымі заробкамі туркі тут, як паны, дзяўчыны й жанчыны лёгка дазваляюць ім усё, што забаронена беларускім мужчынам... Толькі тут туркі паводзяць сябе, як сабакі і раскідваюць грошы ў розныя бакі... толькі тут яны патрабуюць працаваць на вас трынаццаць гадзінаў на дзень, пяць дзён на тыдзень, атрымліваецца шасьцідзесяці пяці гадзінны тыдзень — перапрацоўка на дваццаць пяць гадзін, а плацяць вам стаўку, памер якой залежыць ад настрою галоўнага мэнэджара, а не ад пагадзіннага налічэньня... Вось ён, новы сьвет, у які мусіць акунуцца Гераня, але што паробіш, усё роўна нідзе так не заробіш, як у бытавым абслугоўваньні высокага ўзроўню, у салёнах-люкс, франшызах, студыях, дзе простая фрызура каштуе два заробкі звычайнага беларуса... Таму кліентамі тут апынаюцца замежнікі, бізнэсоўцы й іхныя прывабныя жонкі, дарагія шлёндры й дурныя дзяўчаты з «папікамі»…

Гэта неверагоднае адчужэньне, гэта атручвае душу й сэрца, гэтая праца прыніжае й ганьбіць, але адначасова надае моцы й творчага патэнцыялу... бо калі ты здольны быць адным зь лепшых нават тут, гэта пра штосьці кажа...

Кастрычнік 2011
Менск

КАХАНЬНЕ

Сучаснае становішча на Бліжнім Усходзе можа выратаваць толькі шчырае каханьне, дзіцячае ўспрыманьне сьвету, адкрыты давер... калісьці ў мяне была сяброўка ў Менску, прынцыповая габрэйка, нацыяналістка, яна люта ненавідзела мусульманаў, жах проста як, я звычайна намагаўся ніколі зь ёю нават не заводзіць гутарку пра гэта… мы пачыналі гутарку пад піва «Оболонь» (яна была вялікай аматаркай гэтага піва), яна распавядала, што калі з гэтым напоем не ўжываць ежы, то можна худнець... яна худнела... а для мяне галоўным заставалася на хмяльную галаву ня ўспомніць якой дрэні пра арабаў... аднойчы я на гэта забыўся й нечакана для сябе пабачыў сваю сяброўку зусім з іншага боку — яна зьбіралася вырваць мне сэрца голымі рукамі ды крычала, што нібыта я зьбіраюся цяпер яшчэ й фашыстаў ус-

помніць... эміґравала яна да старэйшага брата ў Ізраіль, ён там яе пазнаёміў ня толькі з новымі гатункамі піва, ня толькі з файнымі рэстарацыямі й «джоінтамі», але й са сваім сябрам... яна распачала новае знаёмства, як звычайна, з гутаркі пад піва, і раптам, нечакана для сябе, закахалася да бяспамяцтва... і толькі калі яны праз год бесьсмяротнага каханьня вырашылі ажаніцца, ён ёй распавёў, што насамрэч не габрэй, а мусульманін... яна была настолькі шакаваная, што гэта ўжо пагражала самазабойствам, яе нібыта цэлы год гвалтавалі — усе яе прынцыпы былі парушаныя... але ёй стала вельмі й вельмі сорамна за тыя самыя думкі наконт мусульманаў, якія яна свайму каханку цэлы год, амаль штодзень выказвала... а ён ніколі не пярэчыў, не спрачаўся... часам нават пагаджаўся, што некаторыя мусульмане вычварэнцы, але ня ўсе... неяк яна мне патэлефанавала й амаль гадзіну плакалася ў слухаўку, як ёй няёмка перад каханым за антымусульманскія погляды...

3.05.2011
Менск

СЬВЕТ

Пад сьветам шмат задніц і дзірак...
Ален Гінзбэрг

Сьвет складаецца з вэрбальных пачаткаў слоў, якія месьцяцца мэталічным сьмецьцем між нёбам ды языком, і гэтымі словамі мы дабіваем людзей, вырабляючы з іх завадных лялек, падобных на блядзей, якія стройна ў нагу па плошчы ходзяць, сьвет — гэта другаснае... перапрацоўка таго, што ўпіхваецца бігмакам у рот, сьвет — гэта кавалак мяса, які кішыць чарвякамі ў страўніках мільёнаў людзей, якія тоўстымі babракамі душаць зэдлікі ў месцах хуткага харчаваньня, сьвет — гэта этыёп, дохлы, схуднелы ад галаду й місыянэрскай параноі, запіхвае ён крыж, куды ня трэба... сьвет складаецца з жыцьця, цуду й красак, якія зьвялі ў вазе, з дурных людзей, якія калупаюцца ў носе, а дзесьці за паўмэтры

ад іх бацька б'е дзіця, якое задушыла ката, а дзесьці герпэсная шлёндра адсмоктвае ў самой сябе, спрабуючы абрадзіцца цяжарнасьцю ў блядзкім сьвеце... сьвет — гэта я, я рву грудзі на часткі, сьціраючы пальцы ў кроў, сьвет — гэта я, на каленях — голы, сьвет — гэта ты, і ты, як і я, спрабуеш прыжыцца сярод мільёнаў жаданьняў ды пахаў мачы й поту ў аўтобусах, набітых целамі працаўнікоў, якія акрамя белага ды чырвонага напояў, нічога ня бачылі зь дзяцінства і, цалуючы чужыя сьвятыя мошчы, ты кусаеш локці ў царкве, шукаючы душэўны спакой, сьвет — гэта мядовы пернік, які так любяць замяняць пугай садамазахісцкай... сьвет — гэта падлеткі, якія адчайна шукаюць адно ў аднаго клітары ды эрагенныя кропкі, падлеткі, якія пальцамі з абгрызенымі пазногцямі калупаюцца ў сраках сяброў, блытаючы іх зь іншымі дзіркамі... сьвет — гэта ён — патлаты валацуга Дхармы, які, як і я, мерае мерна ходнік намулянымі ступнямі

30.08.2009
Менск

Я НЕ ЖЫВУ

Я не хачу жыць тут, пачуваючыся быццам у танным камэдыйным фільме пра параноіка-цара... тут немагчыма існаваць, ведаючы, што ты жывеш побач з тымі, хто спрабуе «выслужыцца» перад уладаю й робіць усё, каб яго заўважылі, прычапілі на пагоны чарговую зорачку за тое, што ён зьбіў падлеткаў... як магчыма жыць тут?! дзе жанчын, якія ўчынілі страйк, бо больш няма моцы змагацца з такімі высокімі коштамі на ўсё — ежу, вопратку... затрымліваюць і, перавозячы іх у таніраваным аўтобусе, у якім вісяць чамусьці расейскія сьцяжкі й налепкі трыкалёру на дзьвярах, прымушаюць ляжаць жыватамі на падлозе... дзе цяжарная жанчына — патэнцыйная пагроза ўладзе... яе абавязкова трэба таксама ўпіхнуць разам з тымі, хто пляскае... я адмаўляюся тут існаваць, бо калі я пачы-

наю разважаць, што калі б у мяне былі дзеці, я б баяўся выпусьціць іх на вуліцу, бо там ходзяць мянты й тыя, хто «в штатскам»... мяне ніколі ня будзе тут, пакуль будуць існаваць яны... альбо я, альбо яны, альбо тыя паскуды, альбо ўсе мы... як увогуле можна жыць, калі ты ведаеш, што чарговае быдла ў трэніровачных касьцюмах зноўку зробіць свой выбар, за «працьвятаюшчую Беларусь» і «быкі» адпіздьдзяць мінакоў, запхунуць іх, старых, маладых, немаўлят (дзед з унукам (1,5 год) гулялі ў ладкі, пасьля разам сядзелі ў апорцы), цяжарных, змагароў, інтэлектуалаў, модных і проста п'яных, забяруць, саб'юць, пырснуць сьлезацечным газам у твар... дзе шаснаццацігадовых школьнікаў распрануць у камэрах-адзіночках і галавою іх аб сьцяну... галавою аб сьцяну... а потым — падпісвайце ўсе дамовы, што мы «ня маем скаргаў»... як, скажыце мне, тут жыць, калі прачынаесься раніцою, і баісься ўключыць тэлевізар, па якім паказваюць толькі «самыя праўдзівыя і сьвяточныя навіны» й чарговая Наташа Хуяблёва з Сальмадухам, наярываюць песьні пра шчасьце ў Белоруссии... гэта ж адкуль яны, дэбілы, узяліся, дзе тая іх краіна, я мо' таксама туды хачу, дзе няма крызісу, і мне ня трэба, як апошняму гаўнюку, шукаць залатыя даляры, бо ў мяне пазыка ў замежных грашах, дзе мне ня трэба з вусьцішшу і параноей хадзіць па вуліцах, жахаючыся мінакоў, нават калі яны пытаюцца «колькі часу» — хуй іх ведае, мо' яны мяне

зараз пад ручанькі і ў які аўтазак... дзе гэтая грэбаная краіна, гэты вырай, парадыс, дзе ўсё танна, як бажацца некаторыя гаўнюкі, пазіраючы ў аб'ектывы тэлекамэр... як увогуле ўсе тыя выблядкі здольныя варушыць сваімі языкамі, гледзячы ў тэлекамэры, нават не міргаючы, як яны пасьля гэтага сьпяць, як яны жывуць?! мяне няма тут, у краіне, дзе чалавечае жыцьцё й свабода каштуюць роўна адну мянтоўскую прэмію... цікава, як яны, гэтыя, хто з прэміямі, пасьля «працы» нясуць грошы ў свае «сем'і», альбо захоўваюць іх у банках, пад падушкамі, каб іхныя бастарды ў будучыні мелі магчымасьць вучыцца ў платных віну... я ненавіджу цябе, мая краіна... мне сорамна за цябе... мне агідна за нас... я не жыву ў той краіне, у якой я вымушаны тлумачыць сябрам-замежнікам, дзе яна знаходзіцца... я тут не жыву, прабачце, тут адбываюцца нейкія жахі, а я жыву вось там... ага, менавіта там! я люблю цябе з усёй моцы, мая краіна, але люблю без усяго таго, што цяпер ёсьць... дай жа мне любіць цябе шчырай, вольнай і неўміручай, бяз царкоў, мудакоў і культурнага гэнацыду, дзе родная мова — гэта ня дзіва, а маўленьне на ёй — не геройства... і ў мяне пытаньне да цябе! Так, менавіта да цябе!!! а ты што? што? нібыта ніколі так не лічыў? ніколі так не трымцеў з гэтае нагоды? ніколі думак такіх не агучваў?! ніколі не адчуваў тут сябе бежанцам?! эмігрантам?! што маўчыш? а? нібыта тут усё для цябе выдатна? што нічога не кажаш? а? дзе ты быў, каб параўнаць свой узровень жыцьця? што? нідзе?

таму ўсё добра? таму нікуды й ня трэба? нахуй замежныя грошы? едзь на браславы! нібыта толькі для гэтага існуюць замежныя грошы... быў дзе? адказвай! быў? што маўчыш! не падабаецца гэты тэкст? не падабаецца, бо пытаньні ўздымаюцца, пра якія ня хочацца?! нідзе ня быў? і ня хочацца?! вось табе, нарач, браславы, вось табе магілёў і гомель... паўсюль адна хуйня.... паўсюль насаджаецца ўжо колькі дзесяцігодзьдзяў савецкі лад жыцьця, у архітэктуры ганаралівы сталінскі ампір... навошта? а? навошта нам гэта, калі мы хочам жыць па-іншаму?! на грошах — сталінскі ампір... за горадам лінія сталіна... нічога не нагадвае?! а чаму нічога не мяняем? што маўчыш?.. зарабляеш пяцьдзясят баксаў за месяц і нібыта задаволены ўсім? Зарабляеш сто баксаў на месяц, і ўсе цябе трахаюць, і выйсьця аніякага няма?! сэнс існаваньня? за добры лад жыцьця? за Беларусь? за што? навошта? якога? у дупу! праз сраку! у лайне па вушы! паглядзі на суседа і дай яму ў морду, калі ён кажа, што тут ёсьць сэнс існаваньня! я не жыву, ты не жывеш тут, ён не жыве тут! вось так цяпер гучаць скланеньні... паўтарай! мы існуём, ён існуе, яна выжывае... бачыў калі-небудзь, як старая жанчына купляе сем батонаў і пакет малака? сем батонаў — уся ежа на тыдзень, сто пяцьдзясят грамаў малака на дзень?! што маўчыш? падабаецца табе тут? што лыбісься? дзейнічай!!!

4.07.2011
Менск

КАРОБКА

Быў халодны й пагодлівы красавіцкі дзень, гадзіньнікі прабілі трынаццаць
Джордж Оруэл «1984»

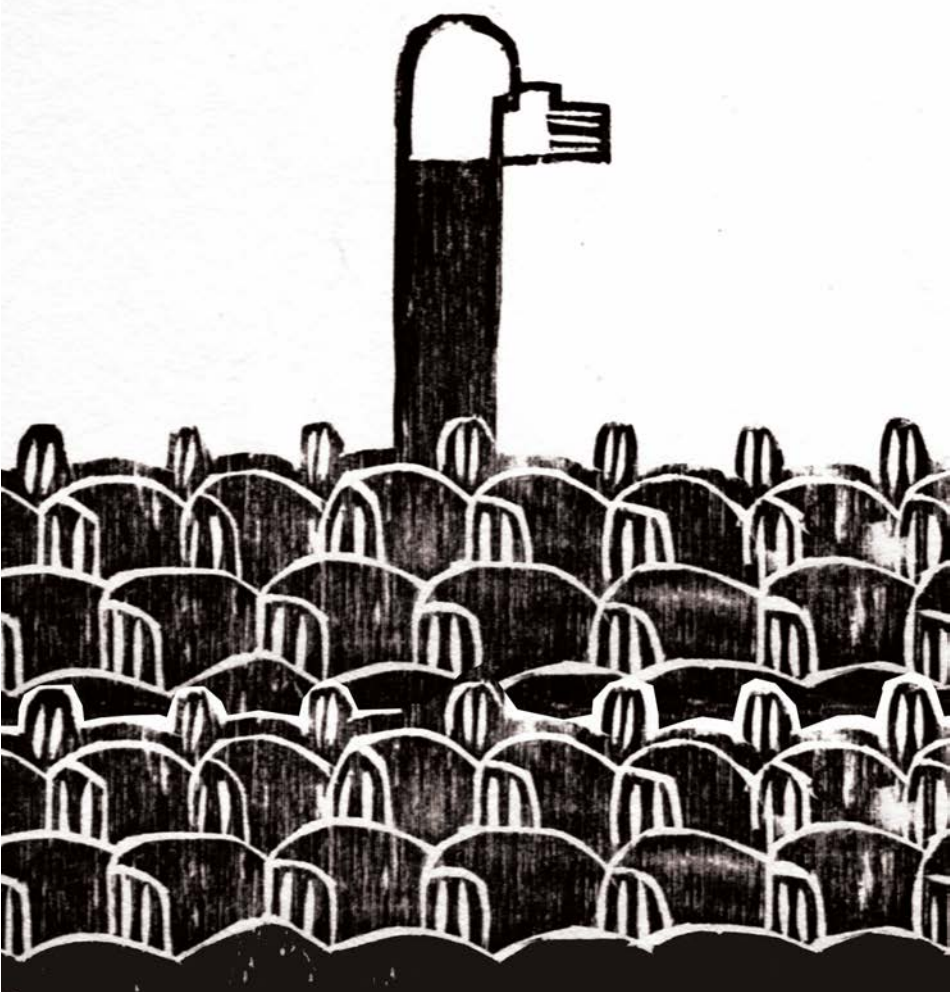
2065-ы расплюшчыў вочы й паглядзеў на дзьверы, якія былі зачыненыя на засаўку, замок быў не патрэбен, ён нават ня ведаў, што такое ключы... паліцыя дагляду забараняла замыкацца нават у прыбіральні... была волкая раніца, яго, як звычайна, падняла радыё а шостай... грымнуўшы гімнам Імпэрыі Ўсходніх Сялян, разварушыўшы ягоны мозг, распачаўшы са словаў: «мы сяля-я-я-не, вялікія людзі, спакойна жывем на цудоўнай зямлі, жыта рыхтуем, бульбу гадуем...», ён пазмагаўся з кнопкаю на радыё, каб зрабіць цішэй, але, як звычайна, беспасьпяхова... за вакном пайшоў дождж, такі ж звычайны для раніцы, як і гімн... ён сеў на ложак, паглядзеў

у падлогу, раніца для яго была пакутаю... з правага боку на сьцяне радыё апошні раз прагаласіла «мы сяляне» й перайшло на мужчынскі бас, які вітаў з волкаю раніцаю й абвяшчаў апошнія навіны Імпэрыі: «...на сегодняшні мамент збожжа ў Імперыі сабрана каля 235134 тон і на гэтым, як сказаў старэйшы брыгадзір камбайнёраў, ніхто з працаўнікоў спыняцца не сабіраецца... а таксама — з візітам па азімых па краіне праедзе Міклахай Сонечны...» дыктар яшчэ нешта баўбатаў, даволі тыповае й звыклае, кожную раніцу ён чытаў амаль аднолькавыя навіны, толькі мяняліся лічбы... 2065-ы пацягнуўся й выправіўся ў прыбіральню... пасьля туалету, пачысьціўшы зубы, ён пачаў старанна галіцца, бо камэры на гальштуках-матылях, якія яны апраналі раніцаю і зь якімі разьвітваліся толькі пад вечар, пільна сачылі за зьнешнім выглядам, таму што так было напісана ў «Галоўнай кнізе»... зь нявголеным тварам лёгка патрапіць на спэцпрацу... мужчына апрануўся ў чырвоную вопратку, якая колерам адносіла яго да працаўнікоў на зямлі (камбайнёры, трактарысты й сейбіты)... была яшчэ зялёная вопратка, яе апраналі толькі тыя, хто працаваў на будоўлі Лядовых Палацаў, чорная для кіроўцаў і карычневая, прызначаная прамыслоўцам і спэцрабочым...

2065-ы, як толькі апынуўся на вуліцы, адразу быў агаломшаны гоманам і лямантам, што даносіліся з дынамікаў ля вялікіх пляс-

катых экранаў... ён з самага нараджэньня ні адну хвілю не адчуваў сябе ўтульна ў гэтым сьвеце, быццам нарадзіўся ня тут і ня ў гэты час... з самага вялікага экрану, які трапляўся яму на сьцежцы да грамадскага прыпынку, усьміхалася жанчына і, як звычайна, гаварыла доўгую прапагандысцкую прамову: «гальштук-бабачка прыкрасная вешч, якая не толькі дзелает вас красівымі, але таксама ахраняет ваша здароўе... адзяваю камеру, каб жыць і каб любіць... абірайце і набывайце бяспеку толькі ў магазінах Імпэрыі...» мужчына крочыў да свайго аўтобусу і час ад часу дакранаўся да гальштука-матыля... 2065-ы аднойчы забыўся на гальштук і не апрануў, як звычайна, раніцою... потым давялося адпрацоўваць на заводзе па вытворчасьці пліткі для ходніка... усё гэта было залічана па стацьці №3846 — «Няўважлівае карыстаньне прыладамі Імпэрыі й спроба Рэвалюцыі ў самым вольным і мірным сьвеце»... пасьля гэтага ён баяўся здымаць матыля нават ноччу й у прыбіральні...

надвор'е ў Імпэрыі амаль ніколі не зьмянялася, раніцою йшоў дождж, а празь дзьве гадзіны праглядала сонейка й пякло ажно да самага вечара... уся Імпэрыя знаходзілася пад вялікім капалам, які быў сканструяваны ў космасе й пастаўлены на краіну яшчэ ў часы Алянандра Непабядзімага, які ў «Галоўнай кнізе жыцьця сялян» тлумачыў гэта такім чынам: «мы, сяляне, высшая нацыя, і акра-

мя нас большэ не сушчэствует міра, таму гэты купал будзе ахраняць нас ад таго, каб мы случайна не пападалі, дайшоўшы да края зямлі Імперыі...»

Імпэрыя Ўсходніх Сялян мае цэлую структуру, правадыру Міклахаю Алянандравічу Яднанаму лёгка кіраваць краінаю, і ён кожны сялянскі год, які складаецца з аднаго збору ўраджаю, аб'язджае зь візытамі па калгасах усю краіну, у прынцыпе ён больш анічога ня робіць, толькі як сядзіць у сваім Палацы й назірае праз камэры за жыцьцямі жыхароў... па чутках ён мае ажно за сорак тысяч камэраў, і гэта толькі ўсталяваных на будынках, вуліцах і ў грамадзкім транспарце... а дакладную колькасьць камэраў палічыць цяжка, магчыма, гэтыя зьвесткі знаходзяцца толькі ў камітэце бясьпекі Імпэрыі...

2065-ы дайшоў да прыпынку, на якім быў усталяваны вялікі тэлевізар, ён перадаваў учорашнюю гульню ў хакей сярод першага цэху камбайнёраў зь пятым аддзелам сейбітаў... прагучаў сьвісток, і каманды разьехаліся на адпачынак, а на экране зьявіўся тоўсты дзядзька ў зялёна-чырвонай вопратцы, ён, як звычайна, займаўся сацыяльнай прапагандаю: «селянін ніколі не павінен забывацца на тое, што хакей і пасяўныя — аснова ягонага жыцця, таму нумары (ідзе пералік шэрагу нумароў), якія ўчора не з'явіліся на ўсеагульным вечаровым спартовым мерап-

рыемстве, будуць пакараныя... кожны тыдзень у нашай Імпэрыі будуецца новы Лядовы Дварэц, і гэтага мусіць хапіць, каб сяляне жылі здарова й кожны вечар наведвалі гэтыя будынкі, нават хворыя... адсутнасьць на спартовых мерапрыемствах прыроўніваецца да спробы рэвалюцыі... наш карміцель, сьвяты Алянандр, не дзеля таго ізаляваў краіну, каб мы гультайствам хварэлі... мы існуём тут як вынік самаахвяры аднаго чалавека дзеля нацыі!.. усім нам добра вядома, што і да гэтага часу вядзецца барацьба са страйкістамі й бумцамі, якія памылкова лічаць нашу Імпэрыю несапраўднаю... караць, усіх караць!.. калі вы заўважыце кагосьці падазронага, абавязкова паведамляйце ў камітэт бясьпекі... мы спынілі міжнародныя адносіны і гандаль, бо таго жадаў Касьмічны Бог, бо сяляне былі абранаю нацыяй... яны доўга блукалі па зямлі, пакутавалі, прасілі дапамогі й абароны, але кожны раз траплялі ў пастку да нейкай варожай культуры... Непабядзімы выратаваў нас... таму мы мусім гэта памятаць і дабраслаўляць яго кожны дзень...» 2065-ы не пачуў свайго нумару (першыя чатыры лічбы якога якраз супадалі зь цяперашнім годам у Імпэрыі) з вуснаў дзядзькі-прапагандыста, і яму палягчэла, надалей ён амаль ня слухаў тэлевізар... яго аднойчы, год таму, ня пабачылі на Дражынках, галоўным сьвяце Імпэрыі пасьля Сьвята Нараджэньня Алянандра, прышэсьце якога хутка мусіла адбыцца, як прадказвала «Кніга», і таму ён кожны ранак, ідучы прыпынак, з жахам чакаў, калі пачуе свой ну-

мар з вулічнага экрану... яму не карцела ізноў апынуцца на спэцпрацы... але што ён мог зрабіць тады, калі сапраўды захварэў, а зьвярнуцца за дакумэнтам аб хваробе не было да каго, бо ўсе, УСЕ мусілі быць на Дражынках!!!.. і ён апынуўся ў нявыкрутцы, самотны й з тэмпэратураю ў ложку... да лекара ён дазваніўся толькі на наступны дзень, але той адмовіў яму, бо зьбіраўся на працу валанцёрам, будаваць новы Лядовы Дварэц на месцы старога, які падчас дражынак урачыста зьнесьлі... так бы мовіць — спартовая зацікаўленасьць за здаровую нацыю й здаровы лад жыцьця...

— шчасьлівы ты, 2065-ы, — прамовіў сусед на прыпынку, ім апынуўся 1313-ы, калега, яны разам сеюць..., — я так кажу, бо хутка ў цябе дзень нараджэньня... мо' цябе адзначаць на працы... хто ведае, — задуменна падагуліў 1313-ы й рамантычна ўгледзеўся ўверх, адзначыўшы заканчэньне дажджу...

пасяўнымі даводзілася займацца кожны месяц, бо збожжа зьбіралі дванаццаць разоў за «звычайны» год, таму кожны месяц адзначаўся Новы год... імпэратар-правадыр адмяніў стары адлік гадоў і месяцаў й перавёў на спэцкаляндар... які адштурхоўваўся ад пачатку пасяўных і да іх канца...

Імпэрыя пад капалам хутчэй нагадвала парнік, чым краіну, вада была праведзена пад стольлю й кожную раніцу палівала зямлю...

потым уключаліся, калі не было відно сонейка з-за хмараў — электразьберагальныя флюарысцэнтныя лямпачкі й грэлі краіну...

да прыпынку пад'ехаў вялізны й стары аўтобус, дзьверы адчыніліся, і з прыступак саскочыў хлопец, на яго адразу накінуліся два паліцэйскія, якія хаваліся за прыпынкам... «У чым справа!!! — лямантаваў хлопец. — Я маю волю размаўляць як хачу й дзе хачу!!!»... адзін з паліцэйскіх толькі прамовіў: «Мы атрымалі паведамленьне ад аднаго з пасажыраў аўтобуса, што вы гаварылі і звярталіся да людзей на забароненай бумскай мове, і па стацьці №235523767/13545 «Спроба гвалту Імпэрыі праз забароненыя гукі» вы будзеце ізаляваныя ад грамадства й адпрацуеце пэўны тэрмін на вытворчасьці пліткі для ходніку на карысьць сялянству і Імпэрыі»... 2065-ы толькі панура паглядзеў у бок скручанай постаці хлопца: «Чарговы вар'ят, якому абрыдла жыць», — падумаў і спужаўся сваёй думкі 2065-ы... яго нават штурханула ўсяго, быццам думку ён прамовіў, альбо яе маглі пачуць знутры галавы... наконт «знутры галавы» ён сапраўды быў амаль упэўнены... неўзабаве пад'ехаў ягоны аўтобус, абмінуўшы прыпаркаваны паліцэйскі трактар, дзьверы адчыніліся, і людзі пачалі па чарзе напаўняць салён, яны заходзілі моўчкі, з ссунутымі бровамі, ніхто ні з кім не размаўляў, ніхто нікуды не глядзеў, нават не разважаў... 2065-ы зьнерухомеў, у яго быццам адняло адразу ўсю

моц у цяглiцах, пад'ём па прыступках у аўтобус раптам апынуўся па-вар'яцку вусьцiшным, немагчымым... 1313-ы, калега па працы, схапiў яго за гальштук-матыль i прамовiў: «Гэй, 2065-ы, ты зараз не пасьпееш у аўтобус»... але мужчыну штурханула, i ў руках калегi засталася чырвона-зялёная тканiна... 1313-ы зiрнуў на сваю руку, пабачыў тое, што трымаў, i ажно падскочыў, спужаны будучымi патыньнямi й судамi: «Чаму сарваў камэру з 2065-ага?! Чаму парушыў стацьцю!?»... усё, гамон... 2065-ы на адной назе крутнуўся ў супрацьлеглы бок i пабег... пабег, колькi хапала моцы, як апошнi раз у жыцьцi... моцы ў нагах было дастаткова, каб палiцэйскiя, якiя да гэтага часу марнавалi час, запiхваючы бумскага хлопца ў палiцэйскi трактар «Селянiн», не пасьпелi заўважыць мiнi-драму на прыпынку й прамiргалi 2065-ага, якi зьнiк з поля зроку на рагу дома нумар 2465 на скрыжаваньнi вулiц Iмпэрыялiстычнай i Савецка-рабочай...

«Вялiкi Брат, Вялiкi Бацька, Надзейны Сябра, Сталы Таварыш — Мiклахай Яднаны, ён даў назву й аб'яднаў былыя землi сялянвалынян зь землямi смалян, ён — Галоўны Пасяўны, Кароль-Зерне, Прынц Iмпэрыi Сялян... дай Усявышнi яму здароўя на шмат год, каб нiколi не хварэў i не старэў, каб быў вечным, як i ягоны бацька Алянандр Непабядзiмы, што сочыць за намi з Раю, дай яму моцы, каб радасьць нёс, iльготы павышаў, заробкi падвойваў, пэнсii ўзмацняў!» — чулася ранi-

шняя малітва з Храма Свабоды на вуліцы Камуністычна-гістарычнай... 2065-ы бег, ашалелы ад адной толькі думкі, што ён зрабіў, бег, кіруючыся невядома куды... яго не цікавіў лёс ягонага суседа, якога маглі аддаць пад суд нават па стацьці №5746 «Знаходжаньне ня ў тым месцы не ў той час», самай жахлівай стацьці Імпэрыі, бо пад яе траплялі ўсе жыхары, калі судовая справа апыналася ў нявыкрутцы, каб не губляць твару Справядлівасьці — гэтая стацьця выратоўвала судзьдзяў...

у Імпэрыі Сялян існуюць тры дзяржаўныя ўстановы, якія цалкам займаюцца дзейнасьцю краіны: Міністэрства Дагляду — камэры, суды, паліцыя, дзейнасьць кбдрмс... Міністэрства Працы — пасяўныя, пасеў і праполка цукровых буракоў, збожжа, гадоўля жывёлы на забой... Міністэрства Гандлю — чым яно займаецца, ніхто ня ведае, бо ў Імпэрыі няма гандлю, усё набываецца за кошт талёнаў на харчаваньне, і частка заробку даецца наборам прадуктаў... 2065-ы спыніўся ў незнаёмым завулку, які выглядаў даволі самотна й меў роўную геамэтрычную форму... раптам з гучнагаварыльніка на яго грымнуў страшэнны голас: «Не варушыцца, 2065-ы!!! Вы парушылі стацьці №7534 «Зьняцьце пэрсанальнай камэры» і стацьцю №3463 «Знаходжаньне ў працоўны час не на працы», гэта прыказ... знерухомець і чакаць прыбыцця паліцэйскага аўтатрактара!!!»... 2065-ы ізноў пабег, яшчэ хутчэй, чым да гэтага...

урывак з «Кнігі»: «Нашая краіна — Блакітныя вочы Прыроды, яе межы неябсяжныя й займаюць усю зямлю, ад краю да краю яна ласкава накрыта купалам для захаваньня чыстаты паветра і харошага саспяваньня пасеваў... акрамя Імпэрыі не існуе больш месца пад Сонцам... за мяжой Імпэрыі — канец сьвету... патаму што так нам вядома із даследаванняў — Імпэрыя знаходзіцца на плоскай Зямлі, і за яе межамі — вусьцішная пастка — касьмічнае бяздоньне!!!»... з гучнагаварыльнікаў распачалася перадабедзенная лекцыя... 2065-ы, не спыняючыся, бег... «мне трэба на край Імпэрыі!!!» — раптам выбухнула ў ягонай галаве, «калі там насамрэч нічога, толькі бяздоньне... я гатовы буду на суд і нават на сьмерць...» — казаў ён сам сабе й бег, бег, спатнелы, зьбялелы, спужаны сваёй рашучасьцю й апантанасьцю... раптам ён выскачыў на Цэнтральны Пляц, як так апынулася, ён ня мог уцяміць, бо наўмысна бег у супрацьлеглы бок... на Цэнтральным Пляцы ўзвышаўся стомэтровы конны помнік Алянандру Непабядзімаму, які пагрозьліва глядзеў адначасова ва ўсе бакі... у архітэктара выдатна атрымалася запужаць гэтым помнікам усё насельніцтва... побач з помнікам узвышаўся, амаль не саступаючы каню й коньніку па памерах, Цэнтральны Лядовы Палац, перад якім быў уманціраваны Галоўны Экран Імпэрыі, ён амаль расплюшчваў сваімі памерамі сялян унізе... якія на «пяціхвілінку радасьці» павыпаўзалі з суседніх фабрыкаў і заводаў...

натоўп спачатку кланяўся перад помнікам, потым з экрана грымнуў гімн Імпэрыі, а пасьля зьявілася вядучая, каб абвясьціць абедзеную гімнастыку... 2065-ы быў вымушаны затрымацца ў натоўпе, каб прарабіць усе патрэбныя працэдуры, бо ягоны бег адразу патрапіў бы ў шматлікія камэры на пляцы, і ён быў бы адразу заўважаны й схоплены... натоўп пачаў па адліку вядучай на экране рабіць рухі ў бакі, скакаць і прысядаць... перад 2065-ым стаялі два работнікі Міністэрства, адзін другому казаў: «Сёньня праз дзьве гадзіны да заходняй мяжы мусіць прыехаць пусты цягнік, трэба будзе яго загрузіць пліткаю для ходніка, таму пасьля гімнастыкі трэ тэрмінова адаслаць патрэбныя дакумэнты пнэўмапоштаю, каб яны пасьпелі...» — далей 2065-ы нічога больш ня чуў, бо распачалася фінальная працэдура гімнастыкі, і жанчына з Экрану, амаль пасадзіўшы голас, галасіла: «Адзін! Два! Тры! Скокаем да гары! Чатыры! Пяць! Шэсьць!»...

трэба было як мага хутчэй дабрацца да заходняй мяжы... «праз дзьве гадзіны»... адна гадзіна прыроўнівалася да часу, за які камбайн робіць збор збожжа ў адзін бок на Цэнтральнай Пасяўной Зямлі...

2065-ы бег... бег... бег... за ім гналіся паліцэйскія... толькі праз дзесяць хвілін, задыханы й зьбялелы ён скокнуў у аўтобус Міністэрства Гандлю, на якім было напісана: «У бок Заходняй мяжы»... 2065-ы ня ведаў,

колькі трэба часу, каб даехаць да мяжы, але паводле «Кнігі» Імпэрыя амаль неабсяжная...

2065-ы ехаў сем гадзін й разважаў, што ўжо не пабачыць ніякага цягніка... да яго пяць разоў падыходзілі розныя мужчыны з адным і тым жа пытаньнем: «Што гэта працаўнік у чырвоным працоўным касьцюме робіць у аўтобусе Міністэрства Гандлю, які рухаецца ў бок мяжы?!»... але ён адказваў, што недалёка ад мяжы зьявілася новае поле збожжа, на якое ён разьмеркаваны... і яго пакідалі ў спакоі, бо ніхто не мае права аспрэчваць загад...

аўтобус спыніўся, дзьверы адчыніліся, 2065-ы скочыў на ходнік і адразу заўважыў вакол сябе прастору, спрэс аточаную паліцэйскімі й аўтатрактарамі... яго адразу ўбачылі, бо чырвоны колер вопраткі рэзаў вочы, адбіваючыся ад звыклага шэрага колеру памежнікаў і рабочых... «Стаяць!!!» — загарлапанілі амаль у адзін голас некалькі паліцэйскіх у блакітным і памежнікаў у шэрым... да 2065-ага бегам набліжаўся натоўп мужчынаў...

даведка №1: жанчыны ніколі не працавалі на пасевах і на мяжы, і на спэцпрацах, мужчыны бачылі жанчын толькі падчас асемяненьня, увесь астатні час жанчыны жылі адным кагалам у доме рэпрадукцыі, што з правага боку ад коннага помніка Алянандру, на Цэнтральным Пляцы, жанчыны ў асноўным нараджалі, гатавалі наборы месячнага харча-

ваньня й на машынках шыліласкуты тканінаў, робячы зь іх спэцвопратку, а таксама кожная жанчына абавязана была за сваё кароткае жыцьцё — 240 сялянскіх гадоў (20 звычайных год) зацяжарыць нашчадкам Міклахаю Яднанаму, семя якога прыносілася ім зь Міністэрства ў якасьці галоўнага падарунка на дзьвюхсот дваццаці васьмігодзьдзе... жанчыны пачыналі цяжарыць са 120 гадоў, але потым, калі ім спаўнялася 240 і яны пакідалі нашчадка імпэратару, быццам кветкі без вады, амаль за некалькі дзён вялі... сярод бумскага насельніцтва, якое жыло пад зямлёю, але, кажуць, жыло па-іншаму й нават больш якасна й весела, хадзілі чуткі, што жанчыны так хутка паміралі празь неверагодна буйных нашчадкаў, якіх вымушаны былі нараджаць...

бумская незалежная даведка: па дасьледаваньнях бумскіх вучоных, семя было генэтычна мадыфікаванае, а па Тэорыі бумскага гісторыка Арловіца — Міклахай Яднаны — міт, прыдуманы, каб лягчэй было ўтрымліваць у сваіх руках Імпэрыю тым самым палітолягам і міністрам, якія з Маскоўальскай тэрыторыі кіруюць Імпэрыяй, і ўсё гэта зьдзейсьнілася яшчэ пры Алянандры Непабядзімым, у якога на другім годзе кіраваньня пачалася хвароба мозгу і ён пачаў паўсюль з сабою браць Міклушу, які на той час быў яшчэ малым падшыванцам... але Міклахай амаль кожны вечар быў новым дзіцёнкам, бо Алянандр хваляваўся, каб сапраўднага Міклахая не застрэлілі

бумскія снайперы, і такім чынам сапраўдны Міклахай быў яшчэ ў той час недзе згублены й пераблытаны з двайнікамі... ды й увогуле, знакамітую «Кнігу» ўжо потым да канца дапісвалі маскоўальскія валадары...

дарэчы, пераход да сялянскай мэтрыкі й часаадмэру пасаваў усёй сыстэме, бо кожнаму бачылася, што яны жывуць доўга, больш як 240 гадоў — відавочны вынік высокай якасьці жыцьця...

даведка №2: сэкс карыстаецца папулярнасьцю ў Імпэрыі, мужчыны стала атрымліваюць сэксазадавальненьне ад прасталытак і спэцбрыгадаў, якія па званку альбо загадзя па замове прыяжджаюць і прадастаўляюць пэўныя паслугі... існуюць бумскія чуткі, што гэта не сапраўдныя людзі, а спэцыяльныя істоты, клона-клоўны, узрошчаныя ў спэцыяльным месцы з назваю «брмс»... але смокчуць яны даволі някепска й прафэсыйна, бо іх зь цяжкімі высілкамі вырошчваюць, трэніруюць і адбіраюць для гэтага занятку сярод самых старанных і імпэтных клона-відаў, гатовых на ўсё... сэкс — гэта вельмі істотна, бо толькі дзьве рэчы на сьвеце трымаюць чалавека глуханямым і няздольным на развагі й імкненьні — вар'яцкія юрлівыя жарсьці й вайна... а грамадзянская вайна, як вядома, скончылася яшчэ чатырыста сялянскіх год таму, калі схавалі за кратамі апошняга бумскага адваката...

даведка №3: на 2065 год у краіне налічвалася каля 13987564587 нашчадкаў Міклахая, так бы мовіць, яны ўсе былі прэтэндэнтамі на «прастол»... усіх клікалі аднолькава — Міклахай Другі... у любым выпадку, калі ня вернецца зь Нябёсаў Алянандр Непабядзімы, Міклахай Другі будзе ўтрымоўваць у сваіх рукох супакой і сьвет Імпэрыі, цытата з «Кнігі»: «захоўваючы яе (Імпэрыю) у цнатлівай бялізьне і з блакітнымі вачыма...», а ўсіх астатніх Міклахаяў Другіх — 13987564586, колькі іх засталося без улады, было наканавана зьнішчыць, каб не прэтэндавалі на прастол, бо хопіць таго, што Імпэрыя да гэтага часу пакутуе праз бумскае насельніцтва...

2065-ты раптам закружляў вакол аўтатрактараў, быццам трус, яго перасьледавалі мужчыны, гналіся за ім, зь іх ратоў ляцела сьліна, і пот трапляў ім у вочы, але яны ўжо дзесяць хвілін, як насіліся за звар'яцелым 2065-ым, забіваць яго нельга было, бо ён мог яшчэ паслужыць на карысьць Імпэрыі, тым больш з такімі хуткімі нагамі, калі б не парушаў законаў, быў бы «першым хлопцам-хакеістам» у сваім раёне... чырвоны камбінэзон раптам блёснуў і зьнік, ніхто ня мог яго знайсьці... памежнікі насіліся, зазіралі пад вагоны цягніка... але нідзе яго не было... 2065-ы прыціх, запоўзшы пад рэйкі і пачаў прыслухоўвацца... вось нейкая дзіўная гаворка, падобная да бумскай... так, ага... вось падышоў нейкі іншы мужчына, у сінім камбінэзо-

не й забалбатаў таксама на нейкай мове, быццам падобнай да імпэрыялістычнай... напэўна, яны не самотныя ў гэтым сьвеце... файна... 2065-ы супакоіўся, сэрца перастала бухаць, і ён пачаў плянаваць уцёкі за мяжу...

неўзабаве вагоны былі спрэс запампаваныя пліткаю для ходніка... цягнік здрыгануўся й паступова пачаў набіраць хуткасьць, як раптам, затармазіў... 2065-ы толькі й пасьпеў, як пабачыць дзьве пысы, якія лыбіліся яму, адну пысу ў шэрым, памежніцкім і другую — ў сінім, варожа-невядомым... потым толькі белаю маланкаю невядомы да гэтага боль працяў усё цела... і ён апошні раз уздыхнуў... з гучнагаварыльнікаў жаночы голас ізноў, як па раскладзе, забалабаніў знаёмыя зь дзяцінства словы: «Сяляне, унімацельна прысматрыцеся, якое сьвятло сігодня в Імпэрыі! Эта вам не сонца, што непанятна как свеціць пад аблокамі, эта настаяшчы цуд галактыкі — купал са сьветам, каторы трансліруецца, не падпарадкоўваючыся надвор'ю, вы гэта ўяўляеце? І гэтую рэч прыдумаў у прамежку між управленнем цэлай страной наш Валадар, тады яшчэ не кантыненту, але краіны, наш напаўбог-напаўчалавек!». Жыцьцё працягвалася... людзі ў каляровых камбінэзонах з камэрамі на шыях працягвалі існаваць, седзячы ў каробцы... нічога ня зьмянілася, толькі імёны...

10.01 — 15.03.2011
Ваймар

МЯСАРЭЗКА

А палілі, як мне вядома, да гэтага часу толькі кнігі, але гэта нішто!
А наш фюрэр пакажа нам і іншае, я цьвёрда на гэта разьлічваю.

Клаўс Ман «Мэфіста.
Раман аб адной кар'еры»

Сёньня я гатую катлеты, Юля зьвязаўся са мною па рацыі й сказаў, маўляў, Гераня, буду празь дзьве гадзіны, вязу гарэлку. Я адказаў, што калі пасьпею, будуць катлеты, з самых што ні ёсьць мясных частак зомбі, вурдалакаў, троляў, гномаў, графаманаў, німфаў і паэтаў, усіх тых пэрсонаў, якіх зашмат у сучаснай прасторы, на іх я часта палюю, іх часта сустракаю, некаторыя зь іх ляжаць парэзаныя ў маёй лядоўні-маразілцы. Успрымаць гэта кожны можа па-свойму, я гэта бачу менавіта так і ніяк інакш, бо, шчыра кажу-

чы, як я магу называць істоту чалавекам, альбо, даруй Божа, дзеячам, творцам, які паводзіць сябе як зомбі, дакладней зьяўляецца зомбі альбо быком... Пачварны, мярзотны, тупы, але пісьменны бо ня ўсе зьвіліны згнілі... Зомбі вельмі любяць прыходзіць на розныя літаратурныя выступы, самі пішуць мала й кепска, але часта пажыраюць якога троля і здольныя нават на някепксі вэрлібр, які потым часта чытаюць, як мантру, ажно пакуль ня знойдуць новую ахвяру, каб зжэрці, яны надта небясьпечныя, бо імкнуцца да высокіх пасадаў... Зомбі павольныя, таму часта марудна рухаюцца і іх лёгка забіць, іх маленечкі мозг часта сам па сабе не вытрымлівае й лопаеццца, цела потым можна забіраць з сабою. Ня бойцеся, канібалам вас не абзавуць, гэта ж ня людзі, так, крыху адукаваныя жывёлкі... Сёньня ў мяне застаўся ў лядоўні кавалачак шыі, ён першы пойдзе ў мясарэзку... Дарэчы, зомбі часта кідаюцца на эльфаў і выядаюць ім страўнік, лічыцца, што такім чынам зомбі лягчэй пісаць вэрлібры...

Горад спапялёны, дамы зруйнаваныя...

Дома ў мяне шмат рознай зброі, пасьля таго, як рэактар Астравецкай АЭС выбухнуў, а потым астатнія трыццаць тры, пабудаваныя па краіне, жыць стала зусім невыносна, раней усе хаваліся й пакутавалі ад дыктатуры, цяпер электарат ператварыўся ў жудасных пачвар, многія раней былі простымі рабочымі й няўдалымі палітыкамі, цяпер

апынуліся драпежнікамі, вось я й сяджу, увесь час як на іголках, чакаю, праз ваконную шчыліну сачу, калі Юля будзе бегчы са свайго танка да майго дому, з гарэлкай у заплечніку з бліжэйшага гіпэрмаркета, які яшчэ ня цалкам разрабаваны такімі, як мы, напаўжывымі, але людзьмі... ноччу на вуліцах пануюць крывасмокі, але яны не такія страшныя, як дзённыя, якія нават на адлегласьці могуць завалодаць вашай падсьвядомасьцю і скарыстацца гэтым, каб вас упаляваць...

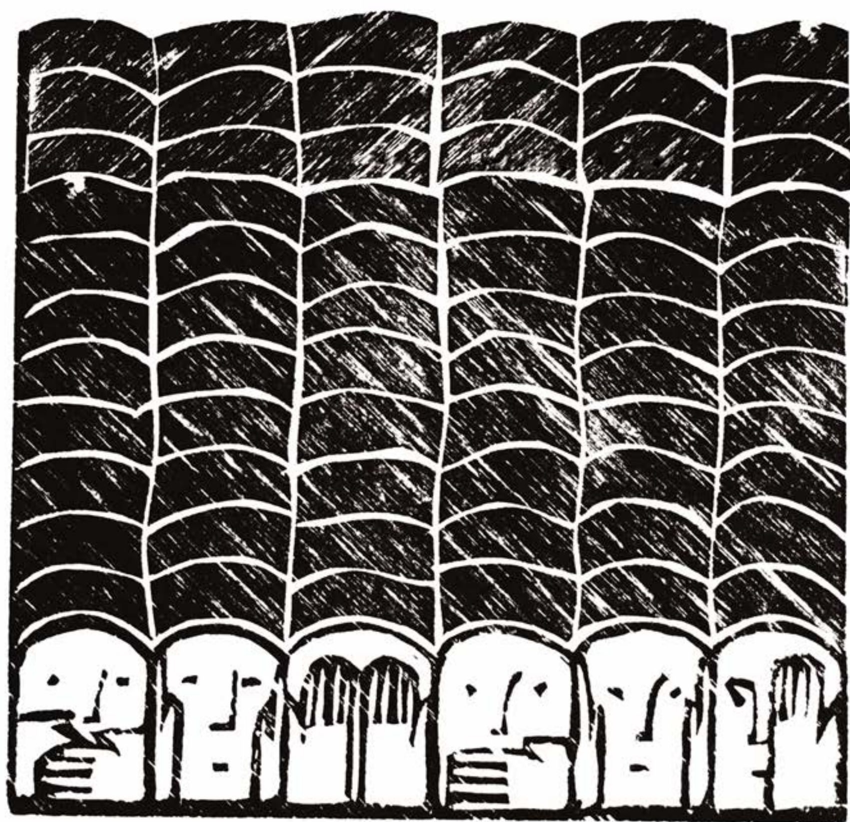
Раней і без катастрофы на нашай зямлі было шмат пачвараў, але цяпер нібыта толькі яны й засталіся, і, калі вы чытаеце гэта дзесьці на вольнай зямлі, можаце разумець мой сьвет крыху па-іншаму, напэўна вы пачнеце сьвет, які мяне атачае, інтэрпрэтаваць праз мэтафару майго ладу жыцьця, але тут усё, напэўна, нават прасьцей, бо гэтыя пачвары існуюць як факт, як штосьці рэальнае, штосьці, што мае цела... а гэта ўжо непазьбежна вядзе да трагедыі, да вар'яцтва, да неўспрыманьня, да зьнікненьня алюзій, а таму мы пакінем усё, як ёсьць, нібыта татальную прамову-катастрофу, жах у межах адной краіны, які тычыцца цэлага сьвету.

У маёй краіне лад жыцьця не такі, як у астатнім сьвеце, мы ізаляваліся, яшчэ калі кароль захварэў на пыху, а пасьля таго, як зьявіліся першыя зомбі, мы спынілі нават асноўную інтэрнэт-камунікацыю, тэлефонныя кабелі былі зьнішчаныя. Жыць сярод зомбі — вусьцішна, але ня так жудасна, як сярод тых,

хто яшчэ застаўся чалавекам і пачаў ганарыцца тым, што ён такі спрытны, таленавіты й моцны, таму да гэтага часу яшчэ не зьяўляецца зомбі, такія хутка становяцца быкамі, бо іх пасьпяваюць завербаваць у кампанію гномаў.

Мясарэзка круціцца, і вось у яе ўжо пакладзены сакавіты кавалак ваўкалака, які нядаўна так шукаў са мною сустрэчы, нібыта сяброўства, ліставаў мне пра тое, што ён сапраўдны экзыстэнцыйны пісьменьнік, падкідваў лісты і тэксты мне пад дзьверы, пісаў што ён аўтар шматлікіх кніг пра злыдняў... але, шчыра кажучы, пісаў вельмі кепка, дыялёгі паганыя, героі пачварна мацюкаюцца на кожным сказе, сюжэт тупы й банальны. Я вымушаны быў адрэзаць яму язык, а, як нам вядома, без языка ваўкалакі ня здольныя ані радка напісаць, бо іх літаратурны спрыт цалкам зьвязаны з балбатаньнем.

Але самымі драпежнымі й жахлівымі сталіся гномы, якімі яшчэ ў ціхія часы кіраваў адзін пачварны дзяяч, абвешаны несапраўднымі мэдалямі, які паўсюль нёс лухту падобную на шалупіньне ад семачак, кшталту цэнзуры, гуманізму й цнатлівасьці, а сам выдаваў кнігі страшна графаманскія й пачварнарасхістаныя на сэксуальных вычварэньнях і таемных дэтэктыўных сюжэтах... Гномы апрануліся ў чорныя гарнітуры, навешалі на грудзі мэдалёў і адасобіліся ад «грамадства», лічачы, што яны апосталы й захавальнікі ўсяго самага лепшага ў сьвеце... Да гномаў

адразу далучыліся дупалізы, маленькія такія жывёлінкі, звычайна з маленечкімі вочкамі-гузікамі, якія шмат чаго робяць, але саромеюцца гэтага й вельмі паважаюць гномаў за тупы імпэт... У дупалізаў звычайна заўсёды брудны твар, нібыта ў лайне, такім чынам іх вельмі лёгка адрозьніць ад троляў, яны ня брудныя, бо сочаць за чысьцінёй, але знутры такія ж паганыя... Гномы адразу атачылі сябе купкай быкоў, якія сталіся іх галоўным абарончым патэнцыялам.

Людзі, якія былі здольныя на хоць якія нармалёвыя думкі, дзеяньні, адэкватныя мысьленьні, аб'ектыўныя позіркі, на дыялёгі, апавяданьні, раманы, п'есы, на мастацтва, на працу, палітыку, на высокае жыцьцё, былі вымушаныя зьехаць, пакуль да іх не дабраліся паплечнікі фюрэра, які кіраваў гномамі й быкамі... Тыя, хто застаўся, маглі толькі плявузгаць пра сваю веліч, яны ператвараліся ў пачвар, збольшага, вядома, праз выбухі на АЭС, але сапраўдная праблема існавала й да гэтага, калі фюрэр распачаў сваю палітыку, калі быкі пачалі ганьбіць таленты, калі таленты пачалі зьязджаць, калі быкі пачалі вывозіць людзей у лясы й пагражаць аўтаматамі, а потым і расстрэльваць, рэжым больш ужо не абыходзіўся спаленьнем кніг і лістовак, кніг больш не засталося, цяпер трэба было паліць людзей... але адбыўся выбух, і тыя, хто спачатку падаваліся людзьмі, ператварыліся ў «штосьці», і ўсе чалавечыя хібы, неадукаванасьць, дурасьць, выпаўзьлі вонкі, нібыта хва-

роба на радыяцыяю стала каталізатарам да ператварэньняў, і як хтосьці пакрыўся ранамі й струпамі, так хтосьці апынуўся пачварай, а замест ранаў атрымаў пэўныя рысы характару, якія сталіся бачнымі нават звонку.

Збольшага, вядома, людзі існуюць, бо немагчыма, каб увесь кантынгент краіны цалкам зьнік... Гаворка тут ідзе пра самых драпежных, ня тых быкоў альбо парсюкоў, якімі ёсьць большасьць людзей, што засталіся, але пра тых, пра якіх раней часта ў фюрэрскіх СМІ пісалі: мы паэтычная краіна, ў нашым літсаюзе гномаў ажно за тысячу чальцоў, вы іх ня надта ведаеце, але яны ёсьць, у нашых моладзевых арганізацыях увесь узор нацыі... з гэтым не паспрачаесься... Цяпер мы на іх палюем, у гномаў надта смачнае мяса, ружовае сакавітае, тлусьценькае, ніякіх цягліц... так існаваць можа што заўгодна... вось зараз існуе цяперашні час... Калі гномы павыпаўзалі са сваіх пячораў, абвешаныя мэдалямі й званьнямі, нібыта філятэлісты з маркамі, шныраючы начамі, сноўдаючы ад адной кватэры да другой, хапаючы быкоў і парсюкоў, вытрасаючы зь іх ежу, вярбуючы ў свае шэрагі... Сьвет зьмяніўся, і вось на стале ў мяне ляжыць шчака аднаго з гномаў, яна лічыцца далікатэсам, ніякіх жылак, усё мяккае, далікатнае, сакавітае, гномы самі вельмі любяць свае шчочкі, якія раней так старанна галілі і абмазвалі алеем, яны іх часта самі пакусваюць, сваімі маленькімі дробнымі зубкамі...

Дарэчы, німфы... на вялікі жаль, учора яны ў мяне скончыліся, трэба будзе напаляваць яшчэ... Німфы — бязмозглыя жанчыны, часта жывуць самотныя, мараць пра дом на беразе ракі, пра прынцаў і ні да якой прафэсіі ня здольныя, толькі пішуць пра каханьне й прыроду, зачараваныя ваўкалакамі, таму акрамя іх нікога больш ня бачаць... на іх лёгка палююць усе, каму не лянота...

Думаеце, навошта мне так шмат мяса? ...па-першае, я люблю паляваць, па-другое, у маім атачэньні існуе пэўная колькасьць драпежнікаў, якія адмовіліся далучацца як да боку гномаў-быкоў, так і да зомбі-пачвараў, таму трэба неяк выжываць, прыстасоўвацца, бо з краіны немагчыма зьехаць, паўсюль кардоны, паўсюль забаронена выязджаць з забруджанай радыёактыўнай тэрыторыі.

Ваўкалакі... я раней зь імі сябраваў, мужныя істоты, моцныя, прызнаныя амаль усімі суполкамі гномаў як пасьпяховыя й вольныя, але ваўкалакі настолькі часта зьмяняюць свае густы, што аднойчы мне стала вусьцішна за свой лёс, калі я пабачыў, як на зборы ваўкалакаў, адзін зжэр іншага... больш я да іх не вяртаўся...

Дарэчы, самымі файнымі істотамі, зь якімі я часьцей за ўсё стасуюся і да якіх добра стаўлюся, засталіся тролі... так, тролі... яны выдатна троляць... мы па жыцьці зь імі чаго толькі не рабілі... і яны, дарэчы, адзіныя Чалавечныя пачвары з усіх відаў драпежнікаў, жывёл і людзей...

Катастрофа, палітычны ўклад, тэрарызм, гэнацыд культуры ня пройдуць бясьследна... нас мусіць чакаць вайна, вайна за расу, культуру, за наш арэал... і гэта мусіць быць жахліва...

У пяцідзясятых гадах дваццатага стагодзьдзя пра сваю пасьляваенную сучаснасьць ладна пісаў Чэслаў Мілаш у «Скутым розуме»: «Аднак ужо першае вандраваньне па вуліцы, ходнікі якой пакрывае тоўсты слой шкла з разьбітых бомбамі шыбаў, а па праезджай частцы вецер носіць паперы з эвакуяваных у паніцы бюро, падрывае ягоны давер да ўяўнае натуральнасьці ягоных ранейшых звычак. Як ляцяць гэтыя паперы з такой вялікай колькасьцю пячатак, з подпісамі «даверна», «зусім сакрэтна»! Колькі ж сэйфаў, ключоў, колькі мясістых дырэктарскіх падбародзьдзяў, канфэрэнцыяў, пасыльных, цыгараў і паненак, што ў напружаньні стукаюць на машынках! А тут вецер гоніць гэтыя паперы праз вуліцу, кожны можа іх падняць і прачытаць, але ніхто ня мае ахвоты, ёсьць больш пільныя справы, напрыклад, здабыць кіляграм хлеба. І нічога, сьвет працягвае існаваць. Як дзіўна. Чалавек ідзе далей праз вуліцу і затрымліваецца перад домам, распалавіненым бомбаю. Прыватнасьць людскіх жытлаў, іхныя сямейныя пахі, іхнае цяпло пчаліных сотаў, іхная мэбля захоўваюць памяць каханьня і нянавісьці! А зараз усё на паверхні, дом адкрывае сваю структуру; гэта не скала,

што трывае стагодзьдзі: тынкоўка, вапна, цэгла, шалёўка, а на трэцім паверсе самотная і прыдатная цяпер хіба толькі для анёлаў белая ванна, зь якой дождж выпалашча ўспамін пра тых, што некалі ў ёй мыліся. Людзі, яшчэ нядаўна заможныя і шаноўныя, страцілі ўсё, што мелі, яны ідуць праз палі і просяць у селяніна прыгаршчу бульбы. Грошы зьмяняюць вартасьць са дня на дзень — ператвараюцца ў стос бяз сэнсу надрукаваных прастакутнікаў. На купе яшчэ цёплага пасьля пажару друзу сядзіць малы хлопчык і, калупаючы ў папялішчы драцяным прутком, акампануе сабе ў гэтай забаве песьняй пра вялікага правадыра, які настолькі мужны, што не дазволіць ворагу нават наблізіцца да межаў. Песьня яшчэ засталася, але правадыр на працягу некалькіх дзён ператварыўся ў мінулае.

Потым трэба пачынаць набываць новыя звычкі. Натыкаючыся на труп на ходніку, грамадзянін раней пабег бы да тэлефону, сабралася б шмат разявакаў, прагучалі б заўвагі і камэнтары. А зараз ён ужо ведае, што трэба як найхутчэй прамінаць гэтую лялькку, што ляжыць у цёмнай калюжы, і не задаваць непатрэбных пытаньняў. Той, хто стрэліў, мусіць, меў нейкія свае прычыны. Падпольны прысуд выносіцца зазвычай без выслухоўваньня абвінавачанага.

У нармальным эўрапейскім горадзе ніхто не загадвае людзям, каб яны вывучалі плян гораду, правяраючы, ці кожны жыве ў адпа-

ведным раёне. Чаму не? Раён A ёсьць для аднае расы, раён B — для другой, раён C — для трэцяй. Вызначаецца тэрмін пераезду, і вуліцы перапаўняюцца доўгімі шэрагамі цяжарнікоў, ручных вазкоў, тачак, людзей з клункамі, ложкамі, шафамі, рондалямі, клеткамі з канарэйкамі. Пакуль нарэсьце кожны не паселіцца ў сваім раёне, і нічога страшнага, што ў некаторых раёнах дом, што меў дзьвесьце жыхароў, цяпер павінен зьмясьціць дзьве тысячы. Цяпер вакол раёну C будуюцца высокія муры, зачыняюцца брамы і на працягу доўгіх месяцаў загружаюцца штодзённа новыя порцыі мужчынаў, кабетаў ды дзяцей у вагоны для быдла, якія адвозяць іх на спэцыяльна збудаваную фабрыку; там чалавечыя транспарты атручваюцца паводле навуковага мэтаду, а целы спальваюцца у аграмадных крэматорыях.»

Так, у нас была перабудова, крызіс, аўтарытарызм, вэгэтарыянская дыктатура, выбух... але тое, пра што пісаў Мілаш, цяпер ізноў у нас, усё ізноў рэальнае... пакуль няма толькі аднаго, трупы на вуліцах не валяюцца, іх хаваюць, крадуць, ядуць і закопваюць, каб ніхто ніколі нічога ня ведаў, тое, што было — ніколі не было.

Закапаць! Зжэрці! Спаразытаваць на Скуры Зямлі ў адной Мітычнай Дзяржаве!

Усе прамаўляюць рэфрэнам: «мая хата з краю, я тут ні пры чым... я не забіваў, ня я

забіў... абы не было вайны…» але вайна ўжо даўно тут, і цяпер набліжаецца да сваёй кульмінацыі, разьзяваючы варожую чорную пашчу... і нават заклінаньні тут не дапамогуць, кожнага гэта кранецца...

Хутка ўжо мусіць прыйсьці Юля, мяса скручанае, мясарэзка самотна блішчыць на ўскрайку стала, патэльня на плітцы, пад дзьвярыма, я чую, нехта ходзіць, напэўна, суседка, якая пачала працаваць на гномаў, але няхай, мне ня вусьцішна, я хвалююся толькі за сябра, але той апошнім часам паводзіць сябе ня надта шчыра са мною, напэўна, пад ягоны чэрап ужо патрапілі першыя радыяцыйныя думкі, што ён такі ж самы, як і зомбі, быкі й насарогі... Гэта вусьцішна, ад такога ніхто не застрахаваны, калі ўлада належыць фюрэру, людзі хутка ператвараюцца, і гэты працэс, здаецца, няспынны, паўсюль насарогі, быкі, насарогі, быкі, насарогі... а нам застаецца толькі станавіцца лаўцамі пачвараў, як раней гэта рабіў Хрыстос, ловячы людзей, мы рушым далей, мы вымушаныя станавіцца спажыўцамі, пакуль не паелі нас, закон жывёльна-чалавечых стасункаў ніхто не адмяняў... насарогі й зомбі ўжо на прыступках, гномы каля кожнага вакна, Юля едзе занадта доўга.

23.08 — 30.09.2011
Менск — Гародня — Менск

БІЯГРАФІЧНАЯ ЗЬВЕСТКА

Сяргей Календа — пісьменьнік, культуроляг. Скончыў Факультэт міжнародных зносінаў БДУ і Факультэт літаратуры й філязофіі Беларускага Калегіюму.

Фіналіст конкурсу маладых літаратараў імя Ларысы Геніюш Беларускага ПЭН-цэнтру ў 2010 годзе.

Ляўрэят літаратурнай стыпендыі «Friedel-Dicker-Stipendium» 2010 — 2011 Ваймар (Нямеччына).

Аўтар кніг:
«Помнік атручаным людзям» (2009);
«Казкі: Гісторыі (не) пра нас» (2010);
«Іржавы пакой з белымі шпалерамі» (2011).

Друкаваўся ў часопісах: «БЛ.ЯТЬ», «Дзеяслоў», «БОЛЬШОЙ», «pARTisan», «Мала-

досць», у дадатку «Літаратурная Беларусь» газэты «Новы Час», у расейскім часопісе «Дружба народов», нямецкім часопісе «eXperimenta», аўстрыйскім часопісе «Literatur und Kritik». Выступаў на радыё «Свабода», «NETradio», тэлеканале «ЛАД».

Удзельнік шматлікіх літаратурна-мастацкіх фэстаў: ДАХ-IX; ДАХ-XI; 54 Вэнэцыянскае Біенале ў Менску; Вечарына маладой беларускай літаратуры, прысьвечаная 100-годзьдзю Ларысы Геніюш (Прага); Адкрыцьцё нямецкага парталу сучаснай беларускай літаратуры ў перакладах litera-bel.de (Берлін); Літаратурна-мастацкі міжнародны фэст імя Валошына (Кактэбель); Львоўскі міжнародны літаратурны фэст і 18 фэст выдаўцоў (Львоў).

Стваральнік і галоўны рэдактар вольнага, непадцэнзурнага, двухмоўнага часопіса беларускае прозы й перакладаў «Макулатура».

ЗЬМЕСТ

АРХІТЭКТУРНЫЯ АПАВЯДАНЬНІ
(Літаратурны праект)

ГЕНЭРАЦЫЯ ФАНЦІКАЎ
І ФІШАК
(Аповесьць)

СКУРА ЗЯМЛІ
(Апавяданьні)

ЧАСОПІС БЕЛАРУСКАЕ ПРОЗЫ

ШУКАЙЦЕ Ў СЕЦІВЕ

Літаратурна-мастацкае выданне

Календа Сяргей
ТРОХЛІТРОВАЯ ПРОЗА

Рэдактар
Аляксандра Дорская

Карэктары
Аляксандра Дорская, Марына Весялуха

Вёрстка
Галіна Васілеўская

Вокладка й ілюстрацыі
Васіліса Паляніна-Календа

Падпісана ў друк 02.04.2012 г. Фармат 84x108 $^{1}/_{32}$.
Ум. др. арк. 13,23. Ул.-выд. арк. 13,23. Накдад 500 экз.
Замова 374.

Выдавец І. П. Логвінаў.
ЛВ № 02330/0494468 ад 08.04.2009.
Пр. Незалежнасці, 19-5, г. Мінск, www.logvinau.by

Надрукавана на капіравальна-памнажальнай
тэхніцы ІП Логвінава.